

Літаратура і Мастацтва

№ 17 (2856)
29 красавіна 1977 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ СЯЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

цана 8 кап.
Выдаецца з 1932 г.

ДЗЕЯЧЫ ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА, РАБОТНІКІ КУЛЬТУРЫ! ВЫСОКА НЯСЦЕ СЦЯГ ПАРТЫЙНАСЦІ І НАРОДНАСЦІ САВЕЦКАГА МАСТАЦТВА! АДДАВАЙЦЕ СВОІ ТАЛЕНТ І МАЙСТЭРСТВА СЛУЖЭННЮ НАРОДУ, СПРАВЕ КАМУНІЗМУ, СТВАРАЙЦЕ ТВОРЫ, ДАСТОЙНЫЯ НАШАЙ ВЯЛІКАЙ РАДЗІМЫ!

(З Заклікаў ЦК КПСС да 1 Мая 1977 года).

Вясна праявілася сцягі палашча
У першых струменях празрыстых
дажджоў.

Убраліся ў чырвань праспекты і плошчы
І ў цвечень вяснову — дрэвы садоў.

Дзень добры, наш май, малады,
яснавокі!

Шумі ў пераліве чырвоных сцягоў
Хадой міліённых упэўненых крокаў
І радасцю шчырых надзейных сяброў.

Ляцяць галубы ледзь прыкметнаю
стайкай

У сініх паўдзённых прасторах святла.
Вясна камунізму ідзе першамайскай
І ў косы чырвоныя ружы ўпляла.

Мікола ХВЕДАРОВІЧ

ПРЫСВЯЧАЕЦА ЛЕНІНУ

На гэты раз першае слова было прадастаўлена вялікаму нямецкаму кампазітару Людвігу ван Бетховену, яго «Апаянаце» — любімаму музычнаму твору У. І. Леніна. І толькі, калі змоўклі апошнія акорды санаты ў выкананні лаўрэата Усесаюзнага конкурсу піяністаў Л. Юшкевіча, уступнае слова ўзяў народны артыст БССР Л. Рахленка.

З гэтага і пачаўся ў Рэспубліканскім ДOME мастацтваў вечар, прысвечаны дню нараджэння У. І. Леніна, «Тэатральная Ленініана Беларусі».

Л. Рахленка раскажаў аб спектаклях пра Леніна, якія ставіліся ў нашай рэспубліцы, аб выканаўцах ролі Уладзіміра Ільіча ў тэатрах краіны і на беларускай сцэне, дзе ўпершыню гэту ролю сыграў П. Малчанав у п'есе М. Пагодзіна «Чалавек з ружжом».

Пасля гэтага адбыўся канцэрт, у якім артысты тэатраў, філармоніі, студэнты Белдзяржкансерваторыі чыталі апаяданы, выконвалі песні аб У. І. Леніне, любімыя творы Ільіча.

Вяля праграму заслужаная артыстка БССР Г. Рыжкова.

У заключэнне вечара быў паказаны дакументальны фільм «Ленін — апошнія старонкі».

Віншаванню ветэранаў Камуністычнай партыі, чый партыйны стаж вылічаецца 50 і больш гадамі, быў прысвечаны адкрыты партыйны сход Саюза пісьменнікаў БССР, які адбыўся 26 красавіка ў ДOME літаратара.

У слове пра ветэранаў партыі пісьменнік Павел Кавалеў раскажаў аб жыццёвым шляху тых пісьменнікаў, хто п'яўстагоддзя і больш таму назад звязалі свой лёс з Камуністычнай партыяй і па сённяшні дзень аддаюць свае сілы ажыццяўленню заветаў і ідэй У. І. Леніна. Гэта — Мікалай Аляксееў, Піліп Пестрак, Мікола Хведаровіч, Віталій Вольскі, Сіланцій Гусеў, Міхаіл Модэль, Уладзімір Мязьвіч, Міхась Ча-

ПАЎСТАГОДДЗЯ— 3 ПАРТЫЯЙ

вускі, Лазар Шапіра, Фані Алер. Есць у лёсе гэтых людзей нямала агульнага: усе яны пачыналі свой жыццёвы шлях з барацьбы за Савецкую ўладу, разам з партыяй, з народам ішлі нялёгкімі дарогамі змагання і працы.

Са шчырымі, цёплымі словамі ў адрас ветэранаў выступілі пісьменнікі Яфім Садоўскі, Мікола Гамолка, Мікалай Кругавых, першы сакратар праўлення СП БССР Іван Ша-

мякін, намеснік сакратара камітэта камсамола завода імя С. М. Кірава Генадзь Раманаў. Старэйшых літаратараў віншавалі таксама вучні Мінскай школы № 20, піянеры дружны імя Героя Савецкага Саюза Пятра Купрыянава.

Мікалай Аляксееў, Віталій Вольскі, Сіланцій Гусеў, Уладзімір Мязьвіч, Лазар Шапіра ад імя ўсіх старэйшых камуністаў падзякавалі прысутным за сказаныя аб іх добрыя, шчырыя словы.

У заключэнне І. Шамякін ад імя партыйнага бюро і прэзідыума праўлення Саюза пісьменнікаў БССР уручыў ветэранам памятныя падарункі.

У Саюзе пісьменнікаў

На чарговым пасяджэнні прэзідыума праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, якое вёў старшыня праўлення Максім Танк, абмяркоўвалася пытанне «Аб планах рэдакцыі штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» ў падрыхтоўцы да 60-годдзя Вялікага Кастрычніка». З інфармацыяй па гэтым пытанню выступіў галоўны рэдактар штотыднёвіка Алесь Асіпенка. У зацкаўленай гаворцы, якая адбылася на пасяджэнні, прынялі ўдзел Ніл Гілевіч, Янка Брыль, Нічыпар Пашкевіч, Васіль Вітка, Анатоль Варцінскі, Кастусь Кірзенка, Іван Шамякін.

СУСТРЭЧА ПІСЬМЕННІКАУ І КНІГАВЫДАЎЦОЎ

Творчая сустрэча з работнікамі выдавецтва «Мастацкая літаратура» адбылася ў мінулыя пятніцу ў ДOME літаратара. Адкрыў яе і вёў народны пісьменнік рэспублікі, першы сакратар праўлення СП БССР І. Шамякін.

Пра работу выдавецтва раскажаў яго дырэктар М. Тначоў.

На сустрэчы выступілі таксама старшыня Дзяржаўнага намітэта Савета Міністраў БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю М. Дзялец, пісьменнікі Р. Бярозкін і Я. Сіпакоў, мастак В. Шаранговіч, намеснік дырэктара паліграфічнага камбіната імя Я. Коласа Б. Штульман, начальнік упраўлення кніжнага гандлю Дзяржкамвыда БССР Л. Саслоўскі, супрацоўнік Літаратурнага музея Я. Коласа І. Курбена.

Артысты тэатра імя Я. Купалы падрыхтавалі кампазіцыю па творах пісьменнікаў, кнігі якіх выходзяць у выдавецтве «Мастацкая літаратура».

Палачане памятаюць

Жыццё і творчасць Тараса Хадкевіча былі песня звязаны з Полаччынай. Ён любіў свой Прыдзвінскі край з яго цудоўнымі рэкамі, азёрамі і гаманлівымі барамі. Тут, у Полацку, будучы пісьменнік вучыўся ў педтэхнікуме, актыўна супрацоўнічаў у газеце «Чырвоная Полаччына».

Тарас Хадкевіч часта бываў у родных мясцінах, знаходзіў там героўў сваіх нарысаў, апавяданняў, апавесцей і раманав. Яго апошні буйны твор «Песня Дзвіны» прысвечаны полацкім нафтабудавнікам.

Летась выканком Полацкага гарадскога Савета дэпутатаў працоўных назваў адну з вуліц горада імя Тараса Хадкевіча. Вырашана кожнае лета праводзіць свята вуліцы нашага земляка.

Н. ГАЛЬПЯРОВІЧ.

60 З КАСТРЫЧНІКАМ У СЭРЦЫ

РАСКАЖАМ ПРА НАШ ЧАС

Кожны раз, калі прыступаеш да работы над новым фільмам, хвалюешся, задумваешся яшчэ і яшчэ раз над тым, як лепш пабудавача яго, каб больш іскрава і глыбей раскрыць задуму, як з вялізнай масы адзідушных здзяйсненняў і фантаў жыцця выбраць тыя галоўныя, тыповыя, у якіх увабіліся б думкі і пацукі, што перапаўняюць сэрца.

Цяпер хвалюванне асабліва вялікае. 60 гадоў спаўняецца Вялікаму Кастрычніку, 60 гадоў Савецкай улады, і кожны з іх насычаны карэннымі рэвалюцыйнымі зменамі ў лёсе народаў нашай краіны, у лёсе кожнага савецкага чалавека.

Рыхтуючыся да работы над фільмам, больш пільна ўглядаюся ў патак людзей, што спяшаюцца на працу, спрабую ўгадаць, хто з іх інжынер або рабочы, і лаўлю сябе на тым — як гэта цяжка стала вызначыць. Уважліва ўзіраюся ў твары маладых і пасівелых у балх і працы людзей, тых, хто сваімі рукамі стварае нашы аўтамобілі-гіганты, вядомыя трантары «Беларусь», данладнейшыя станкі і электронныя гадзіннікі, тэлевізары; у шчаслівыя твары тых, хто прыйдуць

ім на змену, а пакуль што чароднай спяшаюцца ўслед за сваёй выхавальчай перацісці скрываючы вачэй і трапіць у парк на прагулку.

...Міжволі ўспамінаюцца і ўстаюць, як жывыя, надры, знятыя мной і маймі налегамі-дакументалістамі ў даваенным Мінску ў 20-я гады. Там, дзе сёння раснінулася прыгожая плошча Перамогі і пралегла шырокая, поўная руху магістраль Ленінскага праспекта, раней цягнулася вузенькая брукаваная Захар'еўская вуліца з коннай, што самотна націлася па рэйках. А абалал прыціскаліся да зямлі аднапавярховыя хаціны.

Сёння на беразе Свіслачы беражліва адноўлены і шануюцца толькі адзін з іх — цяпер гістарычны домін, у якім праходзіў першы з'езд нашай партыі. Сяточна асветлены праектары, ён сярод шматпавярховых будынкаў з'яўляецца як бы жывым сведкам пройдзенага шляху за гэтыя гады.

Успамінаюцца вобразы тых, наго давялося здымаць і пра наго ўжо створаны фільмы — гэта людзі, якімі сёння па праву ганарыцца наша рэспубліка. Сярод іх імяны, якія сталі легендарнымі, — Кірыла Арлоўскі і Бацька Мінай, Марыя Осіпава і Ісай Казінец і многія, многія іншыя, наго ўжо няма сярод нас, і тыя, хто працягвае слаўныя традыцыі сваіх бацькоў. Гэта — праслаўлены старшыня калгаса «Аснежыцкі» на Палесці, двойчы Герой Сацыялістычнай Працы Уладзімір Ралько і яго зямляк, двойчы Герой Савецкага Саюза намянаут Пётр Клімук, і тыя, пра каго мы яшчэ не паспелі сказаць.

Менавіта над гэтым сёння і працуе мой пастаянны творчы таварыш і пабрацім, аўтар дзесяткаў кінасцэнарыяў, па якіх мы рабілі фільмы, — Анатоль Вялюгін. З гушчы жыцця ён напатліва выбірае справы і лёс тых, у якіх, як у фокусе, канцэнтраваліся рысы нашага часу. «Гарызонты дарог» — так ён назваў шырокае лібрэта, па сутнасці ўжо сцэнарый будучага фільма, які расказа пра вялікі шлях нашага народа за гады Савецкай улады пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі.

І. ВЕЯНЬРОВІЧ,
кінарэжысёр, народны артыст БССР, лаўрэат Дзяржаўных прэмій СССР і БССР.

ВЕЧАР ЛІРЫЧНАГА ВЕРША

Свет лірычнай паззі...

Ён заўсёды прыцягвае і чаруе даверлівай шчырасцю пацукі, трапятлівай духоўнасцю. Вось чаму такім чаканым і жаданым быў вечар лірычнага верша ў ДOME літаратара. Яго адкрыў і вёў літаратурнаўца і лаят Алег Лойка. Ён гаварыў аб вытоках і сучасным багацці беларускай лірыкі П. Броўкі, М. Танка, А. Куляшова, П. Папчанкі, А. Пысіна, а таксама даваў шчыльны характарыстычны творчасці тых паэтаў, якія прымаці непасрэдным ўдзел у гэтым вечары. Тут выступілі М. Лужанін, А. Зарыца, А. Русецкі, Е. Лось, Р. Барадулін, Г. Бураўкін, В. Зуёнак, П. Махаль, Р. Тармола, Л. Дайнека, К. Цырка, Г. Каржанеўская. Паэтам-лірыкам шчодрата аплэдыравалі літаратары, настаўнікі, бібліятэкары, студэнты, якія прыйшлі на вечар.

Марына АРОЧКА.

У Рэспубліканскім ДOME кіно

У канферэнц-зале Дома кіно беларускія кінематаграфісты сустрэліся з дэлегатамі XIV з'езда прафсаюзаў Беларусі ад Гродзенскай вобласці. Гасцей цёпла вітаў першы сакратар Саюза кінематаграфістаў БССР, заслужаны дзеяч мастацтваў рэспублікі В. Тураў. Аб рабоце кінастудыі «Беларусьфільм» і творчых планах на дзесятыя пяцігодку раскажаў яго дырэктар Я. Вайтовіч. Сакратар Гродзенскага абласнога савета прафсаюзаў А. Салаўёў і Герой Сацыялістычнай Працы механізатар вучэбнай гаспадарні «Прынеманскі» А. Клява паведамілі аб паспяховым выкананні працоўнымі ардананоснай Гродзенскай велічных задач, пастаўленых XXV з'ездам КПСС у дзесятай пяцігодцы. У заключэнне вечара была паказана вялікая праграма новых фільмаў беларускіх кінематаграфістаў.

На вечары «Садружнасць мастацтва і працы» гасцямі кінематаграфістаў былі працаўнікі сельскай гаспадаркі Мінскага раёна. З кароткім прывітальным словам да гасцей звярнуўся старшыня савета Дома кіно, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР, лаўрэат Дзяржаўных прэмій СССР і БССР А. Булінскі. Адбыўся прагляд і абмеркаванне новага мастацкага фільма «Надзельная ноч» з удзелам рэжысёра-пастаноўчыка В. Турава і аўтара сцэнарыя А. Петрашквіча. Абмеркаванне фільма вяла кінакрытык Е. Бондарова.

Першыя заняткі тэарэтычнага семінара «Ленінская тэорыя адлюстравання і актуальныя праблемы сучаснага кінамастацтва», арганізаванага сумесна з ЦК ЛКСМБ для маладых творчых работнікаў Саюза кінематаграфістаў, былі прысвечаны тэме: «Асаблівасці мастацкага, вобразнага адлюстравання рэчаіснасці». Заняткі вяла кандыдат філасофскіх навук, дацэнт факультэта журналістыкі БДУ імя У. І. Леніна Е. Бондарова. Выступілі таксама сакратар праўлення Саюза кінематаграфістаў БССР В. Нікіфараў, кандыдат мастацтвазнаўства Г. Ратнінаў, кінарэжысёр В. Дашук і інш.

На чарговым вечары з цыкла «Саюз непарушны», прысвечаным 60-годдзю Вялікага Кастрычніка, выступілі майстры кіно з Кіргізіі. Дэлегацыя ўзначальваў народны артыст Кіргізкай ССР Б. Бейшаналіев. Гасцей сардэчна вітаў першы сакратар праўлення Саюза кінематаграфістаў БССР, заслужаны дзеяч мастацтваў рэспублікі В. Тураў. Былі прагледжаны і абмеркаваны новыя работы кіргізскіх кінематаграфістаў: мастацкі фільм «Зрэнка вана» і дакументальныя стужкі «Прытча аб коле і чынары» і «Пошта».

На чарговым занятках семінара «Сучаснае зарубешнае кіно» кінаўца С. Грынблат (Масква) паведаміў пра новыя тэндэнцыі развіцця італьянскага кінематографа.

Прэм'еру мастацкага фільма «Сямейныя абставіны» адкрыў кінаўца Г. Ратнінаў. Аб рабоце над фільмам раскажаў рэжысёр-пастаноўшчык Л. Мартынюк і выканаўцы галоўных роляў — кінаактрыса В. Цітова і народны артыст РСФСР У. Басаў.

Творчы вечар «Акцёры Руснага драматычнага тэатра БССР імя М. Горькага ў кіно» вялі народны артыст БССР Р. Янкоўскі і кінаактрыса Н. Жуноўская. Былі паказаны фрагменты з фільмаў, у якіх здымаліся народная артыстка СССР А. Клімава, народны артыст БССР Р. Янкоўскі, заслужаныя артысты БССР В. Краўчанка, З. Асмалоўская, Ю. Ступанкоў, Ю. Сідараў, артысты тэатра Э. Гарачы, У. Шушкевіч і У. Філатаў. У абмеркаванні прынялі ўдзел заслужаны дзеяч мастацтваў БССР А. Булінскі, кінарэжысёры Ю. Дубровін, І. Шульман, кандыдат мастацтвазнаўства Т. Барысава, галоўны рэжысёр тэатра заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Б. Луцэнка, заслужаны артыст БССР Ю. Сідараў.

У час адкрыцця ў рэспубліцы свята мастацтваў народаў СССР, прысвечанага 60-годдзю Вялікага Кастрычніка, у канцэртнай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі выступілі — у абноўленым складзе і з абноўленай праграмай — «Песняры».

Фота І. ГАРБАЦЭВІЧА.

У ПОЛІ ЗРОКУ — АКТИВІЗАЦЫЯ КРЫТЫКІ

ІНСТЫТУТ літаратуры імя Я. Купалы АН БССР даўно ўжо замацаваў за сабой аўтарытэтнасць буйнога асяродка літаратуразнаўчай навукі, дзе грунтоўна асэнсуюцца гістарычныя заканамернасці, магістральныя кірункі развіцця беларускай літаратуры. У той жа час Інстытут літаратуры — гэта і перадні край крытыкі. Такім ён, прынамсі, павінен быць. Актыўна ўплываць на крытычна-мастацкую думку часу, чуйна лавіць пульсаванне жывога літаратурнага працэсу — гэта задачы непасрэдна вынікаюць з шырокай праграмы ажыццяўлення вядомай паставы ЦК КПСС «Аб літаратурына - мастацкай крытыцы».

Нядаўна па адкрытым партыйным сходзе супрацоўнікаў Інстытута літаратуры шырокую, сур'ёзную гаворку выклікала пытанне аб удзеле навуковых работнікаў у літаратурна-грамадскім жыцці, аб актывізацыі выступленняў у перыядычным друку. Сам факт вынясення гэтага пытання на спецыяльнае абмеркаванне камуністаў - літаратуразнаўцаў і ўсяго калектыву навукоўцаў красамоўна пацвярджае, наколькі актуальнай застаецца і сёння праблема садружнасці і ўзаемадзейня літаратуразнаўства і крытыкі. Гэтыя дзве галіны моцна сродзяцца і ўзаемапераплятаюцца ў навукова-крытычнай дзейнасці многіх нашых супрацоўнікаў. Талент вучонага і крытыка шчасліва спалучаецца і шчодро выяўляецца ў працах І. Навуменкі, А. Адамовіча, У. Гіламедава, П. Дзюбайлы, В. Каваленкі, А. Мальдзіса, М. Мушынскага.

Ю. Пшыркова. Аўтарытэтная навукова-крытычная думка ўсё часцей пераступае межы рэспублікі. І тым не менш праблема садружнасці літаратуразнаўства і крытыкі існуе.

— Нас, літаратуразнаўцаў Інстытута, не можа не хваляваць стан сучаснай крытыкі, — сказаў у сваім дакладзе М. Мушынскі. — Наша прафесіянальная годнасць не дазваляе быць аб'якавымі да таго, які клімат сёння ў літаратурным жыцці, які настрой у творчым асяроддзі. Нельга не прызнаць, што наша літаратуразнаўства яшчэ не сплаліла запазычанасць перад бягучай крытыкай, а значыць, і перад чытачом. Атрымаўся далёка не пераадолены разрыў паміж думка «эшалонамі», а гэта не прыносіць карысці ні літаратурнай навукі, бо празмерна заакадэмічвае яе, ні крытыцы, якая нярэдка зводзіцца на ўзровень рамесніцтва. Прафесіянальна падрыхтаваныя даследчыкі ярка і здольны ўнесці ў сучасную крытыку элемент тэарэтычнай глыбіні, які так неабходны ёй сёння, адчуванне маральнай адказнасці за сваё слова.

Закранута была адна з першаўмоў якаснага росту нашай бягучай крытыкі — павышэнне яе прафесіяналізму. Літаратуразнаўства павіна несупынна

«падцягваць» яе да свайго ўзроўню. У чым жа, аднак, павінен выяўляцца гэты прафесіяналізм крытыкі? Прафесіяналізм, на думку дакладчыка, — сукупнасць такіх момантаў, як дасканаласць валодання метадалагічнымі асновамі свайго прафесіі, глыбокая дасведчанасць у пытаннях гісторыі і тэорыі, творчае стаўленне да жыцця, акрэсленасць грамадзянскай маральнай пазіцыі. Сапраўдная прафесіяналінасць павіна быць супрацьпастаўлена ўсемагчымым аматарскім практыкаваннем, абыватальскім уяўленням аб тым, што пра літаратуру могуць пісаць літаральна ўсе, каму зажадаецца. У аснове працы крытыка павіны ляжаць навуковыя і маральна-этычныя прынцыпы, заснаваныя на веданні аб'ектыўных законаў грамадства, а таксама спецыфічных заканамернасцей развіцця літаратуры.

Адна з асноўных думак, якую ўслед за дакладчыкам акцэнтавалі многія ў сваіх выступленнях: Інстытут літаратуры павінен быць генератарам новых ідэй, ініцыятыўным цэнтрам, пачынальнікам шырокіх праблематычных абгаварванняў, дыскусій. На думку М. Мушынскага, В. Жураўлёва, В. Каваленкі, літаратуразнаўцам Інстытута трэба часцей выступаць іменна з такімі

артыкуламі, у якіх бы ўздымаўся «генеральныя ідэі». Галоўнае, нам трэба прывучацца самім глядзець глыбей, адкрываць унутраныя працэсы ў літаратуры, ідэйную шматзначнасць этапных твораў. І свае погляды, думкі выносіць на суд літаратурнай грамадскасці, шырокага чытача.

Сапраўды, як ужо даўно выступалі навуковыя супрацоўнікі ініцыятарамі літаратурных дыскусій! Часцей мы гаворым пра пэўныя пазітыўныя зрухі, але як нестасе падчас нашым выступленням палемічнай заастраснасці, іменна таго, што называецца крытычнай смеласцю думкі, «вартай усесаюзнага гучання і маштабу. У пазітыўных выступленнях нярэдка мы па-ранейшаму схільны захвальваць творы сярэдняга ўзроўню, старанна абмінаючы вострыя вуглы. Магчыма, гэта здараецца таму, што некаторыя з пісьменнікаў непрыхільна сустракаюць крытыку ў свой адрас. Нават тады, калі крытычныя заўвагі не носяць рэзка адмоўнага характару, робяцца з належнай доляй такту, па-гаспадарску. У такіх выпадках вопытныя даследчыкі вымушаны часам шукаць своеасаблівыя, «кампрамісныя» формы размовы пра той ці іншы твор: каб не пакрыўдзіць аўтара і адначасова сказаць тую праўду пра твор, якая дае выхад для размовы пра жыццё. Аднак такія формы звязаны зніжаюць аб'ектыўна-ацэнальную функцыю крытыкі.

На сходзе прагучаў непакой за недастатковую нашу грамадзянскую зацікаўленасць у выступленнях у перыядычным друку, за пэўную інерт-

насць, неаператыўнасць крытычнага слова, якое адстае ў сваім водгуку на твор часам на цэлыя гады. Вядома, пэўныя зрухі ў актывізацыі літаратуразнаўцаў ёсць: з'яўляюцца грунтоўныя агляды гадавой працы жанраў, артыкулы, рэцэнзіі (С. Андраюка, С. Лаўшук, В. Бечыка, М. Тычыны і інш.). І ўсё ж прыток свежых крытычных сіл — з асяроддзя маладых навуковых супрацоўнікаў — пакуль што невялікі (С. Лаўшук, Я. Лецка, М. Тычына), асабліва ў галіне пэтычнай крытыкі, якая зачакалася новага імя.

Зразумела, што справа актывізацыі крытыкі вымагае ад нашых навуковых супрацоўнікаў неамаляга дадатковага, выдаткавання творчай энергіі (планавая загрузка на кожнага навукоўца гранічна ёмістая). Аднак у сваіх планах мы павіны ўсё ж пакідаць істотнае месца для далейшага ўнутранага росту нашага агульнага крытычнага патэнцыялу. Ад гэтага шмат у чым залежыць прэстыж Інстытута як ідэалагічнай, дзейсна-ўплывовай установы, якая павіна задаваць тон па праблемных пытаннях, сур'ёзна ўмешвацца ў літаратурны працэс.

У спрэчках на сходзе выступілі І. Навуменка, П. Дзюбайла, В. Каваленка, В. Жураўлёў, Ю. Пшыркоў, А. Мальдзіс, Э. Гурэвіч, А. Лысенка, В. Гапава, Р. Гульман. Сход прыняў канкрэтныя прапановы і рэкамендацыі, якія будуць спрыяць далейшай актывізацыі крытычнай думкі па агульных пытаннях сучаснага літаратурнага жыцця.

Мікола АРОЧКА.

Яны прыняты ў Саюз пісьменнікаў БССР

ГІГЕВІЧ Васіль. Пэрат. Нарадзіўся ў 1947 годзе ў вёсцы Жыцькава Барысаўскага раёна. У 1969 годзе закончыў Харкаўскі ўніверсітэт імя А. Жданава. Працуе старшым інжынерам шклозавода імя Дзяржынскага. Літаратурную дзейнасць пачаў у 1972 годзе. Аўтар зборніка апавяданняў «Спелыя яблыні» (1976).

ГУРЭВІЧ Эсфір. Крытык і літаратуразнаўца. Нарадзілася ў 1921 годзе ў мястэчку Татарон Манастыршчынскага раёна Смаленскай вобласці. У 1941 годзе закончыла Маскоўскі дзяржаўны педагагічны інстытут імя У. І. Леніна, у 1949 — аспірантуру пры Інстытуце літаратуры і мастацтва АН БССР. Доктар філалагічных навук. Працуе старшым навуковым супрацоўнікам Інстытута літаратуры імя Я. Купалы АН БССР. Член КПСС, удзельніца Вялікай Айчыннай вайны. Літаратурную працу пачала ў 1948 годзе. Аўтар манаграфій «Творчая гісторыя раманаў М. Астроўскага» (1957), «Беларуская дзіцячая літаратура» (1970).

КАЛОДЗЕЖНЫ Леанід. Пэрат. Нарадзіўся ў 1935 годзе ў вёсцы Салаўе Аршанскага раёна. У 1953 годзе закончыў Віцебскае мастаца-графічнае вучылішча. Працуе мастаком-афарміцелем на Аршанскім ільнокамбінаце. Літаратурную працу пачаў у 1967 годзе. Аўтар кнігі апавяданняў «Аўсяны зван» (1975).

ПАШКОУ Генадзь. Пэрат. Нарадзіўся ў 1948 годзе ў вёсцы Ліпавічы Чашніцкага раёна. У 1971 годзе закончыў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт імя У. І. Леніна. Працуе адказным сакратаром часопіса «Полымя». Член КПСС. Літаратурную працу пачаў у 1968 годзе. Выйшаў зборнік вершаў «Кляновікі» (1975) і кніга нарысаў «Будзеньяк святая» (1977).

САЛТУК Алег. Пэрат. Нарадзіўся ў 1946 годзе ў вёсцы Рыжэні Шумлінскага раёна. У 1967 годзе закончыў Магілёўскі педагагічны інстытут. Працуе ўласным карэспандэнтам абласной газеты «Віцебскі рабочы». Член КПСС. Літаратурную працу пачаў у 1964 годзе. Аўтар кнігі «Пачатак дня» (1974).

ЛІСОУСКАЯ (ТУЛУПАВА) Нэлі. Пэратэса. Нарадзілася ў 1938 годзе ў вёсцы Капань Рэчыцкага раёна. У 1969 годзе закончыла Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт імя У. І. Леніна. Працуе загадчыкам рэпертуарнага аддзела Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы. Член КПСС. Літаратурную працу пачала ў 1953 годзе. Выйшлі паэтычныя зборнікі «Станцыя надзей» (1971) і «Дабрадзеля» (1977).

ШАБАН Яўген. Пэрат, драматург. Нарадзіўся ў 1936 годзе ў вёсцы Калодзіна Мядзельскага раёна. У 1958 годзе закончыў Беларускі тэатральна-мастацкі інстытут. Працуе намеснікам галоўнага рэжысёра па літаратурнай частцы Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы. Літаратурную працу пачаў у 1960 годзе. Аўтар паэтычных зборнікаў «Нарачанка» (1969), «Чырвоныя сумкі» (1977), п'ес «Сіні снег», «Шрамы» і іншых.

ЯКАВЕНКА Васіль. Пэрат. Нарадзіўся ў 1936 годзе ў вёсцы Памызар Рэчыцкага раёна. Закончыў Беларускі Індустрыяльны тэхніум (1956), Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт імя У. І. Леніна (1966). Працуе рэдактарам аддзела нарыса і публіцыстыкі часопіса «Полымя». Член КПСС. Літаратурную працу пачаў у 1962 годзе. Выдаў кнігі «Зямля, адкрытая намі» (1971), «Пробны камень» (1974), «Прыручэнне зямлі» (1975).

НАМ ПІЩУЦЬ

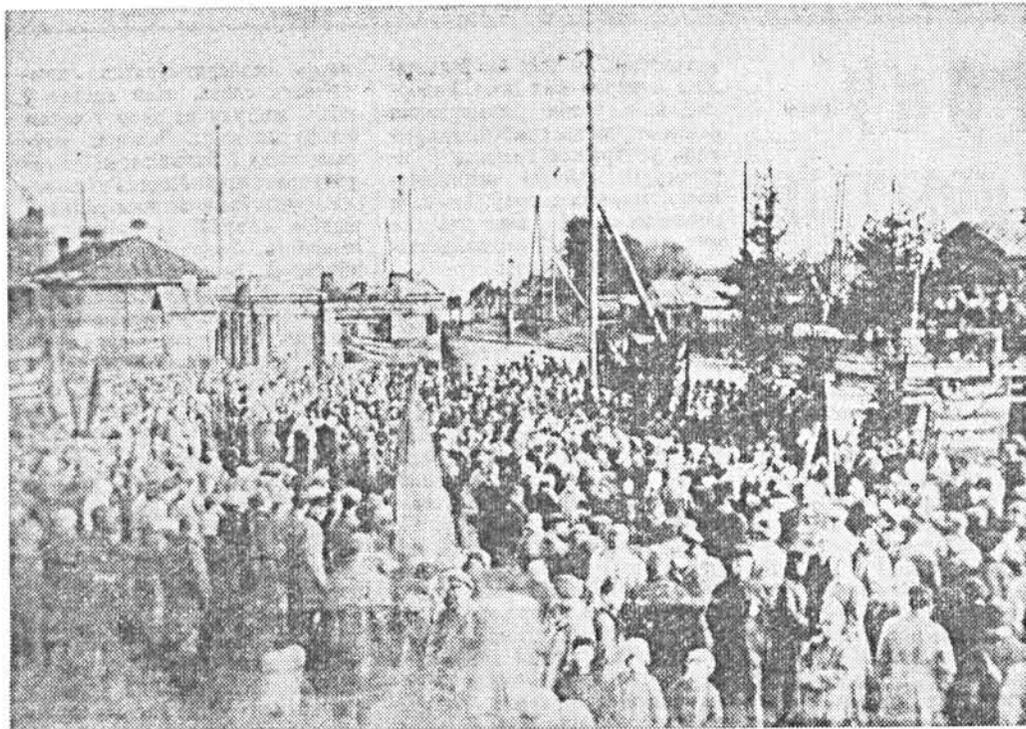
Дыспуты, канферэнцыі па кнігах, кніжныя выстаўкі, стэнд-у-се гэтыя намераны ў мерапрыемствах да 60-годдзя Вялікага Кастрычніка ў Касцюшкаўскай сельскай бібліятэцы Крычаўскага раёна. Тут аформлена кніжная выстаўка «60 гадоў перамогі і здзяйсненняў», дзе сабраны багата і разнастайная літаратура пра славы шліх нашай краіны за гады Саветскай улады. У бліжэйшы час будуць праведзены дыспуты па кнігах М. Горкага, М. Шалахова, Я. Коласа, І. Мележа, І. Шамякіна і іншых вядомых саветскіх пісьменнікаў. **І. СЦЯПУРА.**

З тэматычным канцэртм, прысвечаным 60-годдзю Кастрычнічнай рэвалюцыі, на прадпрыемствах горада Полацка выступілі артысты Беларуска-філармоніі — спявак Сяргей Выдрын і балетніст Уладзімір Болатаў. У дзень Ленінскага суботніка артыстаў цэпла віталі рабочыя і служачыя Полацкага хлебазавода і камбіната хлебапрадуктаў. У выкананні С. Выдрына прагучалі вядомыя песні пра Леніна, рэвалюцыйныя песні, творы з папулярных кінафільмаў. **У. ЛІХАЧОУ.**

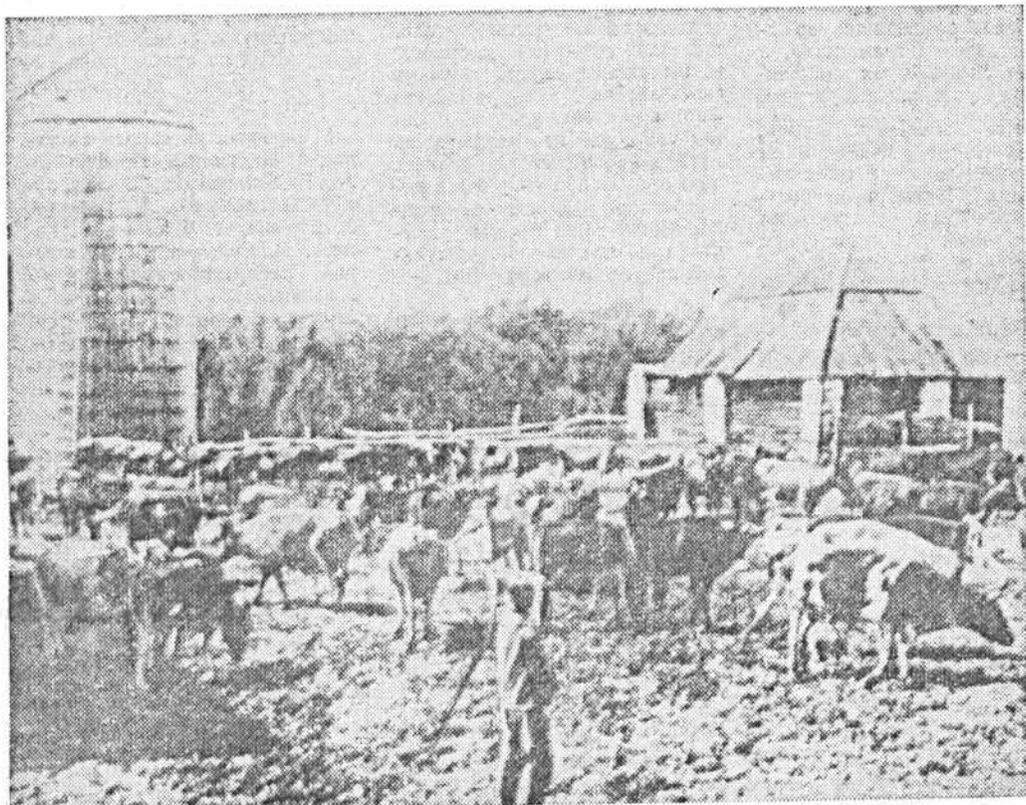
У Карэліцкай раённай бібліятэцы аформлены стэнд-«Літаратурная карта раёна», на якой пазначана, дзе нарадзіліся, у які час працавалі над сваімі творамі карэліцкія літаратары — Янка Врыль, Анатоль Дзяржач, Алесь Мілюць, Алесь Важко, Уладзімір Калеснік, Раман Тармола, Вольга Іпатава. **М. ЖАРНОУ.**

У зале Саюза мастакоў дэманструецца наля ста лепшых твораў мастака Васіля Іванавіча Васільева, створаных ім за 25 гадоў творчай дзейнасці. Гэта — партрэты рыбакоў, працаўнікоў горада і вёскі, нацюрморты, пейзажы. Выстаўка прысвечана 50-годдзю з дня нараджэння В. Васільева. **В. АСТРЫНСКІ.**

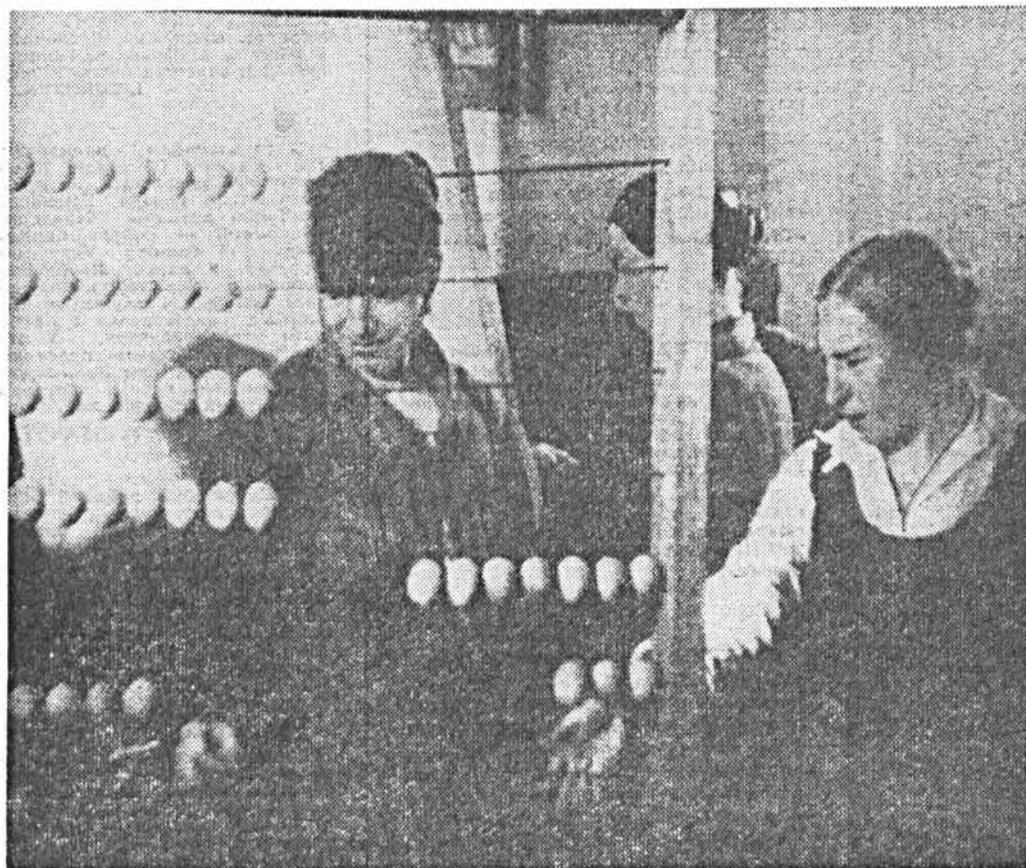
КРОКІ КАСТРЫЧНІКА ГОД 1927

Святочныя калоны аршанскіх чыгуначнікаў на першамайскай дэманстрацыі.

У жывёлагадоўчым саўгасе Мінскага раёна.

Ліквідацыя неспісьменнасці. Кадр з фільма «Штрыхі да партрэта». Фота прапанаваны рэдакцыяй Тамарай Чарнуха, супрацоўніцай Беларускага дзяржаўнага архіва кіна-фота- і фанадакументаў.

Калі набліжаецца юбілей, кожны міжвольна азіраецца назад, на пройдзены шлях, каб прааналізаваць свае перамогі і пралікі. Менавіта так было і ў год першага дзесяцігоддзя Кастрычніка.

У БССР шырока разгорталася будаўніцтва новых прамысловых прадпрыемстваў і электрастанцый. У маі непадалёк ад Оршы пачалося будаўніцтва буйнейшай у рэспубліцы электрастанцыі—БелДРЭС. На заводзе «Чырвоны металіст» у Віцебску і «Энергія» ў Мінску (зараз завод імя Кастрычніцкай рэвалюцыі) узводзіліся новыя карпусы, усталяваліся больш дасканалыя абсталяванні. Завод «Энергія» ўпершыню выпусціў мегаларэжучыя станкі. Гэта стала пачаткам станкабудавання ў рэспубліцы.

Пад'ём эканомікі рэспублікі суправаджаўся ростам культуры народа. Працавала шмат школ, праводзілася вялікая работа па ліквідацыі неспісьменнасці. 19 часопісаў і 22 газеты выходзілі ў рэспубліцы ў юбілейным годзе.

Меліся пэўныя набыткі і ў беларускай літаратуры. Аднак стагнаўленне яе праходзіла ў вострай барацьбе ідэйна-эстэтычных тэндэнцый, розных літаратурных групавак.

У канцы юбілейнага года аформілася літаратурнае аб'яднанне «Польмя». У яго арганізуючую групу ўваходзілі Я. Колас, Я. Купала, П. Гарны, А. Гурло, М. Чарот, М. Зярэцкі, М. Дудар, А. Александровіч, А. Вольны. Галоўнай сваёй задачай аб'яднанне лічыла развіццё беларускай мастацкай літаратуры ў непасрэдай сувязі з патрэбамі сацыялістычнай рэвалюцыі.

Надавалася ўсё большае зна-

чэнне падрыхтоўцы высокакваліфікаваных кадраў. З гэтай мэтай разгорталася будаўніцтва ўніверсітэцкага гарадка ў Мінску, вучэбнай базы ветэрынарнага інстытута ў Віцебску, лабараторый сельскагаспадарчай акадэміі ў Віцебску.

Першыя поспехі ў сацыялістычным будаўніцтве, дасягнутыя беларускім народам пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі, былі заканадаўча замацаваны Канстытуцыяй БССР. Яна была прынята ў красавіку на VIII Усебеларускім з'ездзе Саветаў.

Буйныя поспехі ў развіцці сацыялістычнай індустрыі і сур'езнае адставанне сельскай гаспадаркі — такая была эканамічная абстаноўка напярэдні XV з'езда ВКП(б), які праходзіў з 2 па 13 снежня.

XV з'езд партыі ўвайшоў у гісторыю як з'езд калектывізацыі сельскай гаспадаркі. Менавіта на ім было прынята рашэнне аб усямерным разгортванні калектывізацыі, аб пераходзе ў земляробстве да буйной сацыялістычнай вытворчасці. Была пастаўлена таксама задача разгарнуць падрыхтоўку наступлення сацыялізму па ўсяму фронту.

XV з'езд партыі прыняў дырэктывы аб складанні першага пяцігадовага плана развіцця народнай гаспадаркі краіны.

На з'ездзе была нададзена значная ўвага пытанням умацавання адзінства партыі.

З'езд ідэйна і арганізацыйна разграміў трацкізм і прыняў пастанову аб выключэнні з партыі найбольш актыўных удзельнікаў трацкіска-зіноўскага антыпартыйнага блоку.

Выконваючы запаведы У. І. Леніна, камуністы Беларусі бралі курс на калектывізацыю сельскай гаспадаркі.

Янка Купала з чэшскімі пісьменнікамі Езэфам Гора і Яраславам Кратахілам.

ПАЧУЦЦЁ СЯМІ АДЗІНАЙ

Марыя КАМІСАРАВА

Расія

ПЯРЭДНІ КРАЙ

Глядзі, якая страшная сцяна,
Жалезнай хваляй тут прайшла вайна,
У вокнах неба чыстага блакіт,
А ззаду — чорны лес, як інвалід.

І груд не груд, а небяспечны дот,
І танк падбіты, і акол з вадой.

Ці так даўно грывеў пярэдні край,
А зараз тут чаромхай вее май.

І воблачка плыве за небасхіл
Над вечным болем дарагіх магіл.

І чуе сэрца галасы сяброў:
«Памерлі мы, каб не лілася кроў».

Над намі ціха шалясціць трава,
Над намі хмарка плача, бы ўдава.

Да нас даносіць вецер-дэбрадзей
І песні звонкія, і смех дзяцей».

Пераклаў М. МАЛЯЎКА.

Любоў ЗАБАШТА

Украіна

РАБОЧЫ КЛАС

Яго Вялікасьць — наш рабочы клас!
Я ганаруся тым, што ў свет шырокі
ўвайшла я, крок раўняючы на вас,
рабочыя, і вось друкую крокі...
Нібы зярнятам, поспехам расці,
і мне да іх з рабочымі ісці.

Вы гартавалі сталлю маё слова
і шчырасці вучылася я ў вас,
майстроў добразычлівых і суровых.
Як родны бацька мне — рабочы клас.

Я там расла, дзе сходзяць караблі
са стапеляў і сінімі шляхамі,
бы лебедзі, плывуць за край зямлі,
Рабочыя, я ўзнёслая між вамі.
Рамантыцы вучылася я ў вас...

Хвала табе, галоўны ў свеце клас!
За рэвалюцый гром хвала табе,
за яркі сцяг зямлі маёй быліннай,—
ты пакаленням даў палёт арліны,
на подзвігі натхніў у барацьбе,
Ішоў у бой, нібы дзевяты вал,
рабочы бессмяротны «Арсенал».

Калі ў Сусвет ужо не першы раз
між зор ляціць касмічная ракета
і на яе глядзіць уся планета,—
стварыў ракету наш рабочы клас!

Прагрэс імкліва наступае скрозь,
і прамянеюць зоркі залатыя
ў вас на грудзях, вы — вечна маладыя,
стваральнікі багаццяў і дзівос.

Вось ён, рабочы: молат у руках,
стаіць, ад шчасця лагаднеюць вочы,—
успраўлены ў пэставых радках,
у музыцы і гімнах,—

якому лёсам клас рабочы,
дадзена ў вяках
трымаць Зямлю

Антэем на плячах,
Пераклаў М. ФЕДЗЮКОВІЧ.

Наталля КАШЧУК

Украіна

ЗАСЦЯРОГА

Ужо агонь раздзьмуў гарачы горан,
Узмахнуў крылом начны трывожны птах.
І выпелыя макаўкі сабораў
Вызвоньваюць у кіеўскіх садах.

Сем глін бяру для вечнага замесу,
Сем водаў з родных я бяру крыніц.
І падае заслона з першазмestu
Загадак і вялікіх таямніц.

І ўжо ярыць парыв ператварэння
У сполах адчаю, мук і скрух,
У прозе азарэння і гарэння
Народзіцца неўтаймавання дух.

Зірне ў майстарню вока прамяністае,
І вечнасьць крыллем ветру ўзмахне,
Адвечнае зары аснова чыстая,
Засцеражы ад мітусні мяне!

Засцеражы. Лугамі і палямі
Нясе званы ноч цішыней лясоў,
І буйнотраўем сцелюцца паляны.
Я гэтай ноччу спавядаю ўсё.

Знаходжу я ўсяго першапачатак,
І да глыбін раблю свой першы крок.
Кладзе на вусны мне, нібы пляткату,
Свой пацалунак залаты лісток.

Пераклаў М. РУДКОЎСКИ.

Сурэн МУРАДЗЯН

Арменія

КАЛІ НЕ ТЫ...

Калі гара не ты,
Адкуль тады гэткая веліч?

Калі крыніца не ты,
Адкуль яе чысціня?

Калі і святло не ты,
Адкуль такі ясны ранак?

Калі надзея не ты,
Адкуль гэты смутак?

Калі каханне не ты,

Адкуль жа такое сьвята?

Калі апора не ты,

Дзе збудаваць мне дом?..

Пераклала Е. ЛОСЬ.

Рамазан ШАГАЛЕЕУ

Башкірыя

СТАРЫ АРОЛ

Арол ні разу ў неба не ўзлятаў,
У клетцы жыў, старэў там год ад году.
І, бачачы, што ён марнецць пачаў,
Яму рашылі дараваць свабоду.

Няхай, як патрабуецца арлу,
Памрэ у небе ад разрыву сэрца.
З арлом узнеслі клетку на скалу
І расчынілі залатыя дзверцы.

Схаваліся ў кустах. У цішыні
Сачылі за арлом, што быў у клетцы.
Адзін сказаў:
«Сарвецца з вышыні
І аб каменне птушка разаб'ецца».

Другі падумаў:
«Будзе ўсё не так.
Арол рванецца ў паднябессе з ходу.
Крылом падасць нам развіталы знак,
Падзякуе тым самым за свабоду».

А трэці кінуў словы, як дакор:
«Арол не быў суцішаным ніколі.
І, вырваўшыся з клеткі на прастор,
Ён будзе помсціць за гады няволі».

Вялася спрэчка на узроўні гор.
Вятры перакананні ўсе студзілі.
Тым часам з клеткі выбраўся арол,
Аднак не распрастаў чамусьці крылы.

Акінуў раўнадушна неба, лес,
Вяршыні скалаў, і за лесам — поле...
І зноўку ў клетку цесную палез:
Не ведаў эмалку, што такое воля.

Пераклаў Ю. СВІРКА.

Давыд КУГУЛЬЦІНАУ

Калмыкія

Вясна... Здаецца часам мне,
Што ў гэта шчаснае імгненне
Расце з удзячнасцю вясне
Пазнання мудрае насенне.

Што ўсе адкрыцці на зямлі —
З наступных дзён, нібы з туману—
Прамень вясны з сівой імглы
Святлом акрэсліў нечакана.

І сэнс, што быў схаваны ў іх,
Зрабіў ён сілаю магутнай,
Што кліча ўсіх плодзей зямных
Да лепшых дзён з трушчоб пакутных.

У светлы дзень красавіка
Калісь між нас з'явіўся геній,
Чый розум і чья рука
Вядзе да шчасця пакаленні.

І кожны, хто яго адчуў,
Па лесвіцы многаступеннай
Імкнецца ўвысь...

І я шапчу:
— О будзь, вясна, благаслаўленай!

Пераклаў А. ЗВОНАК.

Міхаіл ХАНИНАУ

Калмыкія

Хмельная гарачая работа!
Быццам джала, вастрыё касы!
Узмакрэлі мы ад злога поту,—
На траве ж ні кропелькі расы,
Неабдымная ты, стэпу глыба,—
Можа, ўсё закончым гэтым днём,
Сонца усхадзілася, як рыба,
Б'е па спінах вогненным хвастом,
Споруцца работа ўвачавідкі,
Сіла ёсць у мускулах тугіх,
І стаяць стагі, нібы кібіткі,
Гэткія выдатныя стагі,
Хопіць сена пахага атарам,
Шчыравалі ж хлопцы — будзь здароў!
А няўжо нас напаткае старасць,
Камсамольцаў даўніх тых гадоў!
Дарагія хлопцы-аднагодкі,
Молада пульсуе ў жылах кроў,
І такая пружкая паходка
У любога з нашых дружбакоў.
Пра свае мы не шумелі справы,
А рабілі справу мы сваю:
Разбудзілі гэты стэп і травы,
Абнавілі родную зямлю...
Хлопчыкі, вам на пачатку веку
З гордасцю, якой я не таю,
«Кніжку ўдарніка», як эстафету
Лёсу добрага,

перадаю.

Пераклаў А. ПЫСІН.

Петру ДУДНІК

Малдавія

МАРКС

Адкрываць «Капітал»,
ад радка пераходзіць к радку,
як ад ступені к ступені...
Маркс — найвялікшы ўніверсітэт,
у якім вучыўся калісьці
і Ленін!

Перасякаючы межы часу
насустрэч сцягам,
якія падняў рабочы клас,
Маркс, калі хочаце ведаць,
на чале Рэвалюцыі
сустрэкаўся з Леніным
тысячу раз!

Маркс быў заўтрашнім днём Рэвалюцыі
ў краіне Петраграда, Сібірска,
значыць, у ім,
калі хочаце ведаць,
пачынаўся Ленін,
як іскра!

І калі Ленін,
ужо існуючы ў Марксе,
выйшаў у шлях,
навальнічнаю хмарай зацenenы,
на вяршыні шляху
чакаў яго Маркс,
навекі ўвасоблены ў Леніне!

Адкрываць «Капітал»,
пераходзіць —
як з класа ў клас,
праходзіць —
як за ступеняў ступень...
Яшчэ за стагоддзе да нас
Маркс увабраў у жыццё сваё
і сягонняшні дзень.

Пераклаў М. МАЛЯЎКА.

„ЦУДОУНЫ край Беларусі... Так гучыць у перакладзе з англійскай мовы назва анталогіі сучаснай беларускай паэзіі, якая выйшла нядаўна ў выдавецтве «Прогресс». Мы казалі «у перакладзе з англійскай», бо гутарка ідзе менавіта аб кнізе нашай паэзіі на англійскай мове, аб перакладах, зробленых прагрэсіўным англійскім літаратарам, верным сябрам савецкай краіны і яе літаратуры Уолтэрам Мэем.

Ужо ў самой назве анталогіі — водгукі нашай паэзіі, водгукі і коласавых радкоў: «...край прыгожы, мілы кут маіх дзядоў, і паэтыкі стаўшага ўжо хрэстаматычным раздзела паэмы «Дзесяты падмурак» П. Труса: «Край легенд, чароўных песень — казак, дарагая сэрцу Беларусі!» Да месца тут будзе нагадаць і вядомы верш П. Панчанкі «Край паэтаў». Так, гэта наша Беларусь і наша беларуская паэзія па замежнаму пашпарту.

Перш, чым даваць ацэнку работы паэта-перакладчыка, адлюстраванай у кнізе, хацелася б прадставіць яго самога. Як вядома, найбольш актыўнымі сябрамі і прапагандыстамі савецкай літаратуры ў сучасным капіталістычным свеце выступаюць, як правіла, тыя прагрэсіўныя пісьменнікі і літаратары, якія па сваёму светапогляду і сваёй ідэйнай пазіцыі з'яўляюцца братамі па яўру, саратнікамі савецкіх пісьменнікаў.

Тыповым прадстаўніком гэтай «левай» групкі сяброў савецкай літаратуры ў Англіі нам здаецца і Уолтэр Мэй. Вось што ён расказвае пра сябе ў пасляслоўі «Ад перакладчыка», змешчаным у анталогіі:

«Я, перакладаючы рускую класічную і савецкую паэзіі больш чым дваццаць гадоў, як чытач сустраўся з беларускай паэзіяй упершыню недзе гадоў дзесяць таму назад; пачаў чытаць і палюбіў яе. У той жа час я паспрабаваў і перакласці на сваю родную мову тыя вершы, якія мяне асабліва ўразілі. У наступныя гады я заняўся вывучэннем беларускай паэзіі больш сур'ёзна. Вывучаў пры гэтым і беларускую мову, гісторыю Беларусі — уласна кажучы, тое, што ў будучым прыдасца мне неабходным і як чытачу, і як перакладчыку... Пазней у сваёй працы над анталогіяй я адчуваў пастаянную зацікаўленасць у ёй з боку беларускіх паэтаў, карыстаўся іх падтрымкай, які і пастаяннай увагай з боку кіраўніцтва Саюза пісьменнікаў Беларусі і кіраўніцтва Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі...»

Заўважу тут у дужках, што адной з вартасцей анталогіі з'яўляецца багаты дэдакчыны апарат, што ў яе матэрыялах (прадмова, біяграфічныя дэведкі, заўвагі) змешчана шмат звестак, якія даюць уяўленне не толькі аб нашай паэзіі, а і аб Савецкай Беларусі, сучасным жыцці рэспублікі.

Анталогія «Цудоўны край Беларусі» вельмі разнастайная ў жанравых адносінах. Але яшчэ шырэйшая яе тэматычная разнастайнасць, што зусім натуральна, бо, як адзначае М. Танк у сваёй прадмове да кнігі, адной з яе задач і з'яўлялася прадставіць замежным чытачам не столькі выключна нецыянальнае, колькі савецкае аблічча тых спраў і клопатаў, якімі жыве і жыве наш беларускі народ, што знаходзіць свой адбітак у яго сучаснай паэзіі. Укладальнік кнігі А. Вярцінскі бачыў зноў-такі сваю задачу ў тым, каб даць у анталогіі ёмістую карціну працоўнага жыцця рэспублікі — жыцця, якое мае і свае нацыянальныя асаблівасці і многа агульных рыс з працоўным жыццём і стваральнай працай

чалавека шматнацыянальнай савецкай краіны.

Значыць, важнай асаблівасцю самой падрыхтоўкі анталогіі да выдання была, з аднаго боку, сур'ёзная папярэдняя праца і, з другога, — калегіяльнасць. І менавіта, яна, калегіяльнасць, з'яўляецца, як мы бачым, зрукай плённасці ў працы над выданнем такіх кніг, як анталогія нашай паэзіі на англійскай мове. Гэтая акалічнасць — сведчанне інтэрнацыянальнай дружбы, уважлівага ланітэрскай нацыянальнай палітыкі ў канкрэтнай, рэальнай справе.

Другая важная прадумова поспеху ў ажыццяўленні задумы заключаецца, як паведамляе нам сам перакладчык, у перайманні павучальнага прыкладу Валерыя Брусава, які пе-

Паставім перш за ўсё такое пытанне: якое агульнае ўражанне застаецца ад знаёмства з кнігай «Цудоўны край Беларусі»?

У адказ трэба, несумненна, сказаць, што перакладчык, гэты «саветызаваны англічанін» (так Уолтэр Мэй дакорліва называюць некаторыя з крытыкаў рэакцыйных газет у Англіі і іншых капіталістычных краінах за сімпатыі паэта да нашай савецкай краіны) — добры майстра англійскага верша. Ён з зайдросным умельствам здольны навучыць беларускую мову гаварыць з непадробнай лёгкасцю па-англійску на самай разнастайнай тэмы. Ён здолеў укладзі ў яе вусны і гібкую дыкцыю лепшых майстроў сучаснай беларускай паэ-

ўдальня. «Раманс» («Зорка Венеры») пераствораны занадта старанна, слова ў слова, радок у радок, але гэта, на наш погляд, літаральнасць і пазбавіла шэдэўр багдановічаўскай лірыкі таго паэтычнага «ледзельдз», без якога паэзія апрагнаецца і перастае быць паэзіяй. Самы вялікі тут пралік перакладчыка, што ён змяніў памер верша — урэзаў паэтычны радок харэя на адну націсную ступу, — і раманс у выніку «анямеў», не кладзецца на музыку. Прыкладна тое ж атрымалася і з вершам «Лявоніха».

Заўважаеш адну істотную недакладнасць і ў перакладзе другога класічнага верша — «А хто там ідзе?» Падобна, што У. Мэй не знайшоў слова, якое б адпавядала семантыцы беларускага «грамада».

Удала перакладзена большасць вершаў А. Куляшова. У іх захаваны не толькі глыбокі філасофскі змест і форма, але і вобразны лад. На жаль, «Баладу аб чатырох заложніках» У. Мэй трактуе ў не зусім патрэбным ключы і інтанацыі, і ў выніку прыглушаецца трагізм гучання верша.

А вось даходзіш да вядомага верша А. Пысіна «Забываючы многае ў жыцці» і бачыш: усё ў гэтым перакладзе на месцы, сказы гучаць амаль афарыстычна, склад іх нявымушана лёгкі, рыфмоўка, як і ў арыгінале, перакрыжаваная — класічны памер, класічнае перастварэнне. І ёсць падстава спадзявацца, што англійскія чытачы, альбо тыя, для каго англійская мова даступная не толькі ў абыходзе, а і ў паэзіі, запомняць і справядліва ацэняць і нашага паэта, і яго перакладчыка. Як кажа наша прымаўка: «Што добра — тое добра».

На такім прыкладна ўзроўні «адчаканены» перакладчыкам вершы Н. Гілевіча, У. Дубоўкі, С. Гаўрусёва, П. Глебкі (асабліва вершы «Родны хлеб» і «Хваля»), В. Таўлая, В. Віткі, А. Зарыцкага, Я. Янішчыц, В. Зуёнка і некаторых іншых.

Цудоўны край Беларусі... Край характава, край прыгожага, край духоўнай і эстэтычнай культуры народа — сама паэзія ў геаграфічных межах краіны сацыялізму. Вось які ён — галоўны пафас і галоўны змест анталогіі.

У заключэнне прыгадаю — чытачу будзе, відаць, цікава ведаць, — што пераклад беларускай паэзіі на англійскую мову мае ўжо сваю, хоць і невялікую, гісторыю. Так, напрыклад, у 1971 годзе ў адным з лонданскіх выдавецтваў была выдадзена па рашэнню аддзела друку ЮНЕСКО анталогія беларускай паэзіі на англійскай мове (для назвы яе быў узяты купалаўскі радок «Як вада, як агонь»). Укладанне кнігі, пераклады, прадмовы, каментарыі і бія-бібліяграфічныя дэведкі — усю гэту працу выканала ўжо названая вышэй англійская паэтка і славістка В. Рыч. Не ўсё ў гэтай працы добра, выклікаюць пярэчанне некаторыя каментарыі перакладчыцы. Але пераважная большасць перакладаў зроблена па-майстэрску, з тым сапраўдным мастацкім густам, які ўласцівы дасягненням перадавой школы сучаснага мастацкага перакладу.

Калі ўлічыць, што аб'ём анталогіі «Як вада, як агонь» роўны прыблізна 25 друкаваным аркушам, а анталогія «Цудоўны край Беларусі» — адпаведна 20 аркушам і што ў першай з іх было прадстаўлена 40 паэтаў, а ў другой без аднаго 60, то з'яўленне ў міжнародным маштабе прыблізна 80 паэтаў для адной літаратуры ўжо і не так мала. Беларуская паэзія выходзіць у шырокі свет, несучы яму светлую праўду нашага жыцця, добрую волю свайго народа.

Язэп СЕМЯЖОН.

«ЦУДОУНЫ КРАЙ БЕЛАРУСІ» — ПАЗЭЗІЯ

рад тым, як узяцца за пераклады паэтаў Арменіі, палічыў сваім маральным абавязкам усебакова вывучыць гэту краіну па кнігах і першакрыніцах, а пасля і дапоўніў свае веды паездкай па Закаўказзі і Арменіі. Каб «падняць» і асіліць увесь цяжар паэтычнага матэрыялу, які быў адабраны ўкладальнікам і рэдактарам анталогіі, — вершы п'ятдзесці дзевяці паэтаў агульнай колькасцю больш чым дзесяць тысяч радкоў.—У. Мэй зрабіў прыблізна тое ж самае.

Для аб'ектыўнай ацэнкі зробленага У. Мэем — яго поспеху і пралікаў — важна таксама ведаць, якімі прынцыпамі кіраваўся паэт, з якіх эстэтычна-мастацкіх крытэрыяў ён зыходзіў, спыняючыся на тым ці іншым варыянце ў шматлікіх спробах пераадолець «супраціўленне» матэрыялу. З цытаваных ужо нам вышэй нататкаў «Ад перакладчыка» мы бачым, што прынцыповыя ўстаноўкі У. Мэя ідуць у адным рэчышчы з асноўнымі патрабаваннямі, выпрацаванымі тэарэтыкамі і практыкамі школы савецкага паэтычнага перакладу. Вучоба У. Мэя ў такіх майстроў, як К. Чукоўскі і С. Маршак, з якім англійскі паэт яшчэ на пачатку 60-х гадоў падтрымліваў пераліску, не прайшла дарэмна. Калі мы, савецкія перакладчыкі, бярэмся за перастварэнне іншамовнай паэзіі на роднай мове, мы таксама добрасумленна б'ёмся над тым, каб па магчымасці паўней і адпаведней перадаць і стыль, і рытм, і вобразы арыгінальнага тэксту. І ў гэтым праяўляецца наша павага і да іншамовнай паэзіі замежнай краіны, і да паасобнага аўтара. І ўсё-такі, як адзначаў К. Чукоўскі, якога У. Мэй лічыць таксама сваім настаўнікам, «ні ў адным перакладзе вершаў абысціся без «адсябцін» не глыба. Але, папярэдня, неабходна прытрымлівацца самай строгай дозы, а, па-другое, у пераклад дэдаляецца ўводзіць толькі тыя «адсябціны», якія па духу арыгінала і не пярэчаць яму».

Аднак спынімся, наколькі гэта магчыма, на канкрэтным разглядзе працы англійскага перакладчыка. Па прынятай звычайна ў Англіі традыцыі, творы ўключаны ў літаратурны анталогіі аўтараў размяшчаюцца не ў храналагічным, а ў алфавітным парадку. Гэтай традыцыі прытрымліваўся і складальнік анталогіі, і перакладчык, і выдавецтва. Алфавітны прынцып падказвае, здаецца, і нам, у якой паслядоўнасці разглядаць пераклады.

Калі ў вершы Э. Агняцет «Трактар «Беларусь» у Індыі» сказана, што «увабраў ён, як волат, прасторуў размах», то перакладчык падае сваім чытачам «партрэт» беларускага волата больш даступна для вобразнага ўспрымання чужаземца лексікай: «Масіўны на выгляд, ён стаіць, як гігант». І мы лічым гэта заканамерным, бо пакінь перакладчык у радку амаль міфалагічнае слова «волат», як яно тут жа запатрабавала б тлумачэння ў зноскі.

Рашуча пашанцавала, можна сказаць, у перакладзе і вершы М. Аўрамчыка «Галубы». Тут тонка перададзены і ідэйна-вобразны змест, і рытм, і танальнасць арыгінала. Кніга называецца анталогіяй сучаснай беларускай паэзіі. Ды не цяжка, я думаю, зразумець і складальніка, і перакладчыка ў іх жаданні прадставіць чытачу і рознага часу вершы Купалы, Коласа і Багдановіча... З дванаццаці вершаў М. Багдановіча, перакладзеных У. Мэем, нас асабліва перадаваў сваёй дасканаласцю і формы, і зместу санет «Сярод пяску Егіпецкай зямлі». Варта адзначыць, што Багдановіч цяпер адзін з самых «ангалізаваных» нашых паэтаў. Амаль уся яго лірыка гучыць сёння па-англійску ў перакладах вядомай паэтэсы і славісткі Веры Рыч (нам вядома больш трыццаці яе перакладаў з Багдановіча) і другога сучаснага англійскага паэта У. Сілкіна. Цяпер аўтар «Вянка» загучаў і ў інтэрпрэтацыі У. Мэя. Праўда, не ўсё яго пераклады вершаў Багдановіча аднолькава

БЕЛАРУСЬ ЛІТАРАТУРНАЯ НА СТАРОНКАХ «ЛИТЕРАТУРНОЙ УКРАИНЫ»

«Літаратурна Украіна» пачала публікаваць матэрыялы, прысвечаныя 60-годдзю Вялікага Кастрычніка, — пра развіццё літаратуры братніх народаў нашай краіны пад рубрыкай «Фестываль савецкіх літаратур». У адным з апошніх нумароў пад шапкай «Я песняй твай дзень новы праслаўлю» змешчана падборка твораў майстроў слова Савецкай Беларусі. Адкрываецца старонка выступленнем сакратара праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі Івана Чырынава — «У жыцці і ў літаратуры». Далей змешчаны творы Аляксея Карпюка з цыкла «Не зусім выдуманая гісторыя», вершы Уладзіміра Скарыніна, Анатоля Вярцінскага, Кастуся Кірзенкі, Пятра Прыходзькі (перакладчыкі з беларускай — Дзмітро Баласус, Валерыя Бобчанка, Барыслаў Сцяпанюк, Пятро Рабро); пад рубрыкай «Па старонках часопіса «Вожык» надрукаваны гумарэсна Уладзіміра Правасуда і падборка «Беларускія ўсмешкі» ў перакладзе Дзмітра Салоднага.

Уладзімір Калодзі даў нататку пра творчыя сувязі беларускіх пісьменнікаў з братамі па яўру з іншых рэспублік. Змешчана таксама інфармацыя аб тым, што ў Маскве ў выдавецтве «Прогресс» выйшла анталогія сучаснай беларускай паэзіі ў перакладзе на англійскую мову.

У «ЛИТЕРАТУРНОМ ОБОЗРЕНИИ»

Чарговы нумар «Літаратурнаго обозрения» прадставіў свае старонкі тром беларускім аўтарам.

Пад рубрыкай «Выхоўваецца дастойную змену» выступае старшыння праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі Максім Танк. У артыкуле «Наму многа дадзена...» ён расказае, што зроблена і робіцца ў аднас на пастанову ЦК КПСС «Аб рабоце з творчай моладзю» ў Беларусі.

З рэцэнзій «Людзі, якія наблізілі світанне» на нігу Івана Новікага «Да світанна блізка» выступае народны пісьменнік Беларусі Іван Шамякін.

Дацэнт Мінскага педінстытута імя Горькага Анатоля Янаку змясціў артыкул «Майстэрства пісаць рэцэнзіі», у якім разглядае стан беларускай літаратурнай крытыкі.

III том «Музыкальной энциклопедии»

Выйшаў у свет чарговы — трэці — том «Музыкальной энциклопедии». У ім шмат месца адведзена беларускай музычнай культуры.

Шырока асвятляе энцыклапедыя, напрыклад, музычнае жыццё горада Мінска. Адзначаецца, што калі першыя публічныя канцэрты даваліся ў 1803 годзе толькі ў гарадскім парку адзінным аркестрам, то сёння ў Мінску пастаянна працуюць: тэатр оперы і балета, тэатр музычнай камедыі, філармонія, Акадэмічная харавая капэла, Дзяржаўны народны хор БССР, Беларускі народны аркестр, сімфанічны аркестр БССР, Мінскі камерны аркестр, Дзяржаўны ансамбль народнага танца БССР і інш.

Падае трэці том энцыклапедыі і шэраг імён беларускіх дзеячаў музычнай культуры. Сярод іх — заслужаны артыст БССР М. Крошнер, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Д. Лукас, лаўрэат ірэмій Лецінскага камсамола, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР І. Лучанок, народная артыстка БССР Р. Мюдэк, народная артыстка СССР Т. Ніжнікава.

У агляльным артыкуле «Музыкальнаства» адзначаюцца лепшыя даследчыкі нацыянальнай музычнай культуры.

Падае трэці том і кароткае апісанне беларускіх народных танцаў «Крыжачок» і «Лявоніха».

НЯМА, бадай-што, лішняй патрэбы напамінаць, наколькі важна выходзіць школьнікаў на рэвалюцыйных, баявых і працоўных традыцыях народа, каб расціць іх сапраўднымі грамадзянамі. У гэтым сэнсе вялікая роля належыць і мастацкай прозе. І добрую справу робіць выдавецтва «Мастацкая літаратура», распачаўшы выпуск серыі «Слава твая, Беларусь!». У ёй ужо выйшла некалькі кніг пісьменнікаў і журналістаў, як, напрыклад, «Кастусь Каліноўскі» лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР А. Якімовіча, «Канстанцін Заслонаў» Л.

В. Панамарова «Мяцэжнае сэрца»), і ўсё ж І. Ражкоў не паўтарае сваіх папярэднікаў. Па-першае, ён расказвае толькі аб баявых справах легендарнага камандзіра, і дзеянне твора завяршаецца летам 1944 года, калі калгаснікі родных яму Мышкавіч абралі К. Арлоўскага старшынёй мясцовай гаспадаркі. Па-другое — а гэта найбольш важна і відавочна, — аўтар знайшоў, абагульніў шмат дакументаў, многія з якіх, у тым ліку і напісаныя самім Кірылам Пракопавічам, былі дагэтуль невядомымі. Пошукі вяліся ў архівах Масквы, Мінска, Брэста,

валі іспанцы, у атрадах герільерася, быў выкладчыкам спецыяльных школ, дзе рыхтавалі партызанскія кадры для рэспубліканскай Іспаніі («Валанцёр свабоды»). Мужнасць, стойкасць, ідэйная перакананасць, партыйная прынцыповасць — такія якасці валодаў гэты валявы чалавек. Іх і раскрывае І. Ражкоў, калі нагадвае той ці іншы эпізод з біяграфіі К. Арлоўскага, расказвае аб ім як аб камандзіру, камуністу, чалавеку.

З выключнай сілай арганізатарскія здольнасці Кірылы Пракопавіча праявіліся ў гады Вялікай Айчыннай вайны. «Зноў у пушчах Палесся» — называецца апошняя частка апавесці. Сапраўды, мы зноў пераносімся ў беларускія лясы, дзе ў дваццатыя гады з белапаліцкамі змагаўся легендарны Муха-Міхальскі. Цяпер нялоўнымі народнымі мсціўцамі кіраваў Раман.

Пра жыццё аднаго чалавека расказвае І. Ражкоў. Але ў лёсе К. Арлоўскага бачыцца лёс краіны, якую абудзіў Вялікі Кастрычнік, лёсы цудоўных прадстаўнікоў яе народа, што змагаліся за лепшую долю, за светлы сённяшні дзень. Пра некаторых з іх — В. Каржа, С. Ваўшасява, І. Раманчука, А. Рабцэвіча, Р. Івашкевіча і іншых — таксама гаворыцца ў кнізе.

Шкода толькі, што аўтар калі-нікалаў бы пачынае забываць, што піша мастацкі твор, і не заўсёды ўмела выкарыстоўвае багацце фактычнага матэрыялу. Гэта назіраецца тады, калі ён гаворыць пра важныя баявыя аперацыі ці характарызуе абстаноўку ў краіне ў цэлым. Апаўдана пачынае ператварацца ледзь не ў старонкі з падручніка па гісторыі. Вось толькі адзін прыклад:

«Паведамленне «Над усёй Іспаніяй бязвоблачнае неба» служыла сігналам да пачатку фашысцкага мячужу ў Іспаніі. У Гранадзе, Сарагосе, Севільі ўзялі галоўны іспанскія генералы-фашысты. Каб узяць на сябе камандаванне мяцэжнікамі, з Партугалі паспешліва вылецеў генерал Санхурха, які ўжо шмат гадоў быў актыўным агентам германскай разведкі...»

Звесткі гэтыя ў апавесці патрэбны, не лішня, але ж яны патрабуюць іншай паддачы.

У цэлым жа І. Ражкоў напісаў цікавую, хваляющую кнігу пра аднаго з тых, кім па праву ганарыцца наш народ.

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

Кніганіс

Н. ВАТАЦЫ.

М. Багдановіч. Паказальны творы, аўтографу і крытычнай літаратуры. Мінск, Дзяржаўная бібліятэка БССР імя У. І. Леніна, 1977.

Вывучэнне літаратурнай спадчыны выдатнага беларускага паэта Максіма Багдановіча выдзецца ў двух напрамках. З аднаго боку, распрацоўваюцца пытанні, звязаныя з асветленнем і тэарэтычным асэнсаваннем ужо вядомых фактаў. З другога, — выдзюца актыўныя пошукі новых матэрыялаў з яго жыцця, а таксама адшукваюцца раней невядомыя рукапісы і аўтографу. У гэтым плане шмат зрабіла галоўны бібліаграф Дзяржаўнай бібліятэкі БССР імя У. І. Леніна, заслужаны дзеяч культуры БССР Н. Ватацы. Цікавая і праца, якая толькі што выйшла з друку.

Асноўны раздзел прысвечаны крытычнай літаратуры аб жыцці і творчасці паэта. Мы даведваемся, што з 1908 па 1974 год пра яго было апублікавана 512 кніг, брашур, артыкулаў, рэцэнзій, успамінаў і нататак. Звесткі гэтыя прыводзяцца ў храналагічным парадку з захаваннем выхадных дадзеных і лістаў.

Найбольш цікавы і арыгінальны раздзел «Па архівах, музеях і бібліятэках». Для напісання яго аўтару кілі давялося працаваць велзарную работу, адшукваючы новыя факты з творчай біяграфіі паэта. Былі выдлены раней невядомыя аўтографу Багдановіча, у тым ліку ў прыватных асоб. Захаваліся і некаторыя іканграфічныя матэрыялы, фотаздымкі паэта і членаў яго сям'і.

Новая праца Н. Ватацы, як і папярэдняя яе публікацыя, вызначаецца дакладнасцю і навуковай абгрунтаванасцю.

Н. ЛАПІДУС,

кандыдат філалагічных навук.

М. ЛАРЧАНКА.

Жывая спадчына. Манаграфія. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1977.

Зацікаўленую гаворку пра станаўленне рэалізму ў беларускай літаратуры, пра ўзаемазвязі славянскіх літаратур, пра традыцыі і наватарства выдзю ў сваёй новай манаграфіі доктар філалагічных навук Міхась Ларчанка. У першых раздзелах — «Песня на прадвесці», «Непрачытаная старонка», «Пра беларускі рамантызм», «Пачатак мастацкай сталасці» — аўтар спыняецца на дзейнасці Міколы Гусоўскага, аналізуе эпоху Асветніцтва, паказвае не значэнне для развіцця нацыянальнай самасвядомасці беларускага народа і яго культуры.

Значную ўвагу аўтар удзяляе праблемам рамантызму ў беларускай літаратуры. Яго ўзнікненне і станаўленне ён бачыць у пэўнай залежнасці ад працоўнага сцвярдзення гэтага метаду ў рускай літаратуры — «Пачатак мастацкай сталасці».

З задавальненнем пазнаёміцца чытач і з іншымі раздзелаў кнігі.

Мінола ЖЫГОЦКІ.

У ЛЁСЕ ЯГОНЫМ
КРАІНЫ ЛЁС

Ражкоўскага, «Ад Гомеля да Эстрададур» Я. Драбінскага.

Гэтую своеасабліваю рэвалюцыйна-мастацкую бібліятэчку папоўніла і дакументальная апавесць І. Ражкова «Чалавек з легенды». Той, пра каго расказвае аўтар, яшчэ пры жыцці сваім сапраўды стаў легендарным, Ваня, Аршынаў, Муха-Міхальскі, Стрык, Раман, Бязрукі... «І за ўсім гэтым імёнамі стаялі незвычайная воля, выключная мужнасць і легендарныя подзвігі камуніста, партызанскага камандзіра, чэкіста і чалавека з народу — Кірылы Пракопавіча Арлоўскага».

Пра яго, Героя Савецкага Саюза і Героя Сацыялістычнай Працы, пісалі неаднойчы розныя аўтары — пісьменнікі, журналісты. І тады, калі Кірыла Пракопавіч доўгія гады ўзначальваў славетны калгас «Рассвет» Кіраўскага раёна на Магілёўшчыне, і пазней ужо, калі ён памёр. (З найбольш значных твораў тут можна нагадаць дакументальную апо-

Пінска. Многа далі І. Ражкову таксама і сустрэчы ў Клецкім, Нясвіжскім, Ганцавіцкім, Баранавіцкім і іншых раёнах рэспублікі з баявымі саратнікамі К. Арлоўскага і людзьмі, якія добра ведалі яго.

І хоць апавесць «Чалавек з легенды» пісалася не спецыяльна для серыі «Слава твая, Беларусь!», яна стала адным з лепшых выданняў у ёй. Атрымалася гэта таму, што аўтар строга прытрымліваецца гістарычнага, фактычнага матэрыялу, дае яму абгрунтаванае тлумачэнне.

Асабліва пераканаўча расказана пра пачатак баявой дзейнасці Кірылы Пракопавіча, калі ён, дэмабілізаваўшыся з царскай арміі, арганізаваў у родных мясцінах партызанскі атрад, быў адным з камандзіраў рудабельскіх партызан, змагаўся з бандамі Булак-Булаховіча і эсэра Савінкава, белапольскімі акупантамі. Пра гэта мы даведваемся з першых частак апавесці «Узмужненне» і «У пушчах Палесся».

Мірнае жыццё ў партызанскага камандзіра было нядоўгім, бо хутка ён зноў вымушаны быў узяцца за зброю. На гэты раз К. Арлоўскі стаў саветнікам Стрыкам у інтэрнацыянальных разведвальна-дыверсійных атрадах, або, як іх называ-

І. Ражкоў. Чалавек з легенды. Дакументальная апавесць. Серыя «Слава твая, Беларусь!». Для дзяцей сярэдняга школьнага ўзросту. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1976.

УСЕ МЫ добра ведаем верш Агніі Барто, юны герой якога заяўляе: «Я расту». Сапраўды, кожны хлопчык ці дзяўчынка, маленькі чалавек, як сказаў С. Міхалкоў на VI з'ездзе пісьменнікаў ССР, «раце кожны дзень, кожную гадзіну, уважліва ўглядаючыся ў акаляючы яго свет». І найпершая задача дзіцячых пісьменнікаў паказаць гэты рост ва ўсёй яго паўнаце і складанасці, раскрыць характары тых, каму праз колькі гадоў прадаўжаць добрыя справы бацькоў, братоў, старэйшых таварышаў.

У сувязі з гэтым, як мне здаецца, пэўную цікавасць уяўляе новая апавесць Эдуарда Карпачова «Тайна майстра», якая нлдаўна выйшла асобнай кніжкай у выдавецтве «Мастацкая літаратура». Аўтар, які напісаў нямала твораў як для дзяцей, так і для дарослых, зацікавіўся жыццём навучэнцаў прафесіянальна-тэхнічных вучылішчаў. Знаёмства з іх вучобай, адпачынкам, штодзённымі спрашамі дало матэрыял для некалькіх апавесцей («Тайна майстра», «Старая міна» і «Гані свой цягнік, хлопчык»), якія былі прапанаваны на рэспубліканскі конкурс на лепшы твор літаратуры і мастацтва, прысвечаны вучобе, працы і быту навучэнцаў прафтэхвучылішчаў.

Э. Карпачоў. Тайна майстра. Апавесць. На рускай мове. Для дзяцей сярэдняга і старэйшага школьнага ўзросту. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1976.

І летась адзначаны заахвочвальнай прэміяй. Сярод гэтых твораў найбольш значны — апавесць «Тайна майстра». І перш-наперш таму, што ў ёй пісьменнік уздымае важныя праблемы станаўлення падлеткаў, фарміравання іхніх характараў, выбару свайго месца ў жыцці.

Герой твора, пятнаццацігадовы Толя Зыбчанкаў, з поўным

можа выявіць сябе поўнаасцю, можа раскрыцца ва ўсёй значнасці сваёй асобы. Удала перадае Э. Карпачоў той момант у жыцці Толя, калі ён упершыню спазнае сапраўдную радасць працы. Прыгадаем першыя эпізоды апавесці, калі дзеянне толькі пачынае разгортацца і мы ўпершыню знаёмімся з героем. Заняткі ў вучылішчы толькі пачаліся,

слухна — часта наракае на тое, што ў творах для дзяцей і юнацтва яшчэ не раскрываюцца як след ўзаемаадносінны дзіцяц і іх старэйшых таварышаў — бацькоў, настаўнікаў... У апавесці Э. Карпачова мы бачым яркі прыклад таго, як пераадоўваецца гэты істотны недахоп. Аўтар стварае прывабны вобраз майстра Невідзіцына, чалавека ўдумлівага, выхаваче-

і імкненні пабольш узраваць і нічога не даць.

Не адразу ўбачаць чытачы сапраўдны твар Белабародава. Ды аўтар і не спяшаецца з асуджэннем гэтага падлетка, наадварот, ён паступова праводзіць думку, сэнс якой заключаецца ў тым, што ў жыцці ўсё складана і рэзную мяжу паміж дадатным і адмоўным прызвясці велічыня цяжка. Патрэбен пэўны час, каб усё, як кажуць, стала на сваё месца.

Аповесць гучыць аптымістычна. Галоўны герой яе, а таксама яго сябры здаюць не толькі вучэбныя экзамены, яны, а гэта куды больш важна, праходзяць сапраўднае выпрабаванне на чалавечую і грамадзянскую сталасць.

«Тайна майстра» — назваў свой твор Э. Карпачоў. У харахтары гэтага чалавека ёсць тая дабрныя і чуласць да падлеткаў, без якой не можа быць сапраўднага выхавачеля і настаўніка. Менавіта дзякуючы Невідзіцыну, Толя Зыбчанкаў з гарэзлівага хлапчука становіцца рабочым чалавекам, праходзіць першыя, бадай-што, самыя цяжкія этапы свайго станаўлення як асобы.

Э. Карпачоў перакананае юнага чытача ў неабходнасці задумвацца над кожным сваім учынкам, жыць штодня па сямому высокаму рахунку, узнімацца вышэй жыццёвых дробязей. У гэтым важнае выхавачае значэнне апавесці «Тайна майстра».

Святлана ХОРСУН.

РАЗУМЕННЕ ПСІХАЛОГІ ПІДЛЕТКАЎ

прашам можа сказаць словамі А. Барто: «Я расту!». Хлопчык закончыў восьм класаў і ўпершыню ў сваім жыцці задумаўся над тым, як жыць далей. Здавалася б, усё проста: працягваць вучобу ў школе, больш, што сям'я забяспечана. Бацька і маці Толя працягваюць на заводзе «Сельмаш» інжынерамі, мараць, што сын пойдзе ў інстытут. Але Толю, як і многім яго аднагодкам, хочацца самастойнасці, ён марыць стаць рабочым чалавекам.

Разам з аўтарам мы прасочваем працэс фарміравання Толявага характара, усё уважлівей прыглядаемся да яго і яго сяброў, і адкрываем для сябе, здавалася б, простую і ў той жа час надзвычайную ісціну — у жыцці не бывае дробязей і чалавек, што імнецца жыць па высокаму рахунку, штохаўліна, у любой справе

Адкрыўся свет, дагэтуль невядомы, у якім шмат сваёй ваганнасці, аднак няменш і нязведанасці. Ва ўсім патрэбна разабрацца самому, часам прыняць нейкае рашэнне — не раздумваючы, не багаючыся. Герой Э. Карпачова пачынае ўжо разумець, што трэба седаць чану свайму слову, не размякчацца на дробязі. Толя робіць першую сеау дэталю, а ў думках пераносіцца ўжо на шмат гадоў наперад і здаецца яму, што «буду рукі у него за доўгія гады слесарных работ потяжелели і погрубели, стали приятно-корявыми, шершавыми, темными от всех этих слесарных работ». Тут усё праўдзіва. І тое, што штодзённая праца не такая ўжо і лёгкая. І тое, што чалавек, які знайшоў сваё прызначэнне, будзе па-сапраўднаму шчаслівым.

Крытыка наша — і, думаецца,

ля і кіраўніка, сапраўднага сябра навучэнцаў. А бацька Толя? Чытач вяртаецца на дзесяты гадоў назад, вяртаецца ў галоднае маленства хлапчука саранавых. І Невідзіцын, і бацька Толя ў свой час былі фзэзвухнікамі, дзяліліся адзін з адным кавалачкамі хлеба, недадалі, але і марылі — хараша, светла. Ці не таму Толя і яго сябры ўлўляюцца Невідзіцыну ягонаў марай, што стала сёння рэальнасцю. У іх, вуглазатых падлетках, бачыць ён і самога сябе, і сваіх таварышаў.

Важна, што пісьменнік не зыходзіць і праблему так званых «цяжкіх» падлеткаў. Адзін з такіх «герояў», Грышка Белабародаў, звязаны з тым, што ўсо лічаць яго выключным чалавекам, а на самой справе ён — звычайны прыстасаванец, для якога жыццёвая мэта ў

ЯГОР Пятровіч Калупаеў ужо даўно павінен быў сысці з круга. Яму даўно пераваліла на пяты дзесятак. А забойшчыкі на пятым дзесятку, ды калі яны яшчэ робяць на крутым падзенні пластоў, у лаве звычайна не вытрымліваюць. Ідуць, хто яшчэ так сабе, збярогся, — у праходку на дробную нарэзку, а хто ўжо знямогся, — у крапільшчыкі. Але Ягор Пятровіч Калупаеў ці, як усе яго на шахце звалі, Кактус (націск на другім складзе) Калупаевіч, трымаўся. І не толькі трымаўся — у апошнія дні проста звярэў на рабоце.

Вось і сёння. Недзе знізу забуціла — забіла вугалем вуглепускавую печ, вырабку, па якой вугаль пад нахілам у сорак градусаў самацёкам ідзе ў ваганеткі. Забойшчыкі «застапарылі» камбайн і «перекурваюць»: п'юць каву, разгортваюць тармазкі з пеокусам; машыніст камбайна, голы да пояса хлопцёк з вымазаным у салідол жыватом, рамантуе сваю тэхніку. Разбучвае печ ёсць каму без іх, а спатрэбіцца дапамога — гукнуць, не маленькія. Перадшырка выпала дэрэчы. Але Кактус Калупаевіч толькі прымасціўся на лясіне і тут жа падхапіўся.

— Здаецца, зашумела? Пайшоў вугалёк?

— У галаве ў цябе шуміць, — рады павесяліцца, пацэльваецца забойшчык Пеця Шахматаў.

— Чаго ржэш? Радуюся чаму? Стаім жа. Прасцейшае! — абрывае яго Кактус Калупаевіч. — Выскаляка ты, гляджу я, не па гадах.

Шахматаў сапраўды любіць папрыдурвацца. У шахце гэта асабліва заўважна. Здаровы губасты хлопец, зубы, як лапаты, і рот ніколі не закрываецца, нібы хлёў. Ён прыйшоў у забой нядаўна, пасля заканчэння тэхнікума, але майстрам, як відаць, быць яму не скоры.

— Заняўся б чым, — не сунімаецца Калупаеў. — Гультаваты народ пайшоў. Для сябе ж лянуча палцам варухнуць. Працаваць зусім развучыўся. Як сланы ўсе — толькі з-пад палкі, толькі па гудку...

— Вы, дзядзька Ягор, забыліся сёння нам раскажаць, як вашы кактусы маюцца, — з прытворнай сур'езнасцю перабівае забойшчыка Шахматаў.

— Кактусы? — папраўляе тут жа палагаднелы Калупаеў. — Ды што ім. Як дзеці. Вось я табе скажу, якое цікавае стварэнне. Ёсць такія, як і ты, усмешлівыя і прыдуркаватыя. Ёсць пузатыя, як інспектар нашага раёна: з-пад жывата ні ног, ні рук не відно, але... з гумарам. Ёсць васьмь... як брыгадзір наш, з розумам, рукі, ногі, галава, усё на месцы, і з калючкамі.

Брыгадзір апякаецца кавай, але трывае. А Калупаеў ужо ўвайшоў у смак.

— І васьмь гляджу я на кактусы свае, хлопцы, гадзіну, магу дзве, тры. Не, хлопцы, не расліны гэтыя кактусы, я вам скажу... — задуменна гаворыць Калупаеў.

— Вядома, — курчыцца ад рогату Шахматаў.

— Што вядома?

У голасе Калупаева такі напор і столькі нецярпення і надзеі, што Шахматаў бянтэжыцца:

— Ну, не расліны, а...

— Дзеці. Людзі, — шэптам кажа Калупаеў.

Шахматаў задаволеная падскоквае і педзь не падае з лясіны, на якой сядзіць, дрыгае нагамі. Зараз яму ўжо не так смешна, як хацелася б. Зараз яму не да жарту, але трэба трымаць марку, — хоць бы дзеля таго, каб гаворка не перакінулася на яго.

Калупаеў імгненна пакідае забой. Гэтак жа імгненна шмыгае міма сціснанага, напоўненага вугалем канвеера, кідае погляд ля перасыпнага пункта на высунутую, як дзюба, над правалам вуглепускавой печы галоўку канвеера і скіроўваецца па хадку да адкатнага штрэка. Толькі мігчыць адпаліраваныя гумай шахцёрскіх ботаў прыступкі крутых трапаў, авалы аблупленых і зашмальцованых вугалем стоек, паласатыя спляценні браніраванага і гумавога кабелю.

Ён, здаецца яму, адчувае, як па гэтаму маўкліваму кабелю бруціць жыватворная энергія, як яна ў любую мінуту гатова ўскалыхнуць ненатуральную, нехарактэрную жывому і шумліваму арганізму шахты цішыню, ажывіць яго гулам машын і шалёнымі патокамі вугалю. Ён яскрава ўяўляе сабе гэты цёплы на вобмацак і на вока толькі-толькі здабыты вугаль. І яму фізічна балюча ад паудрымотнай цёмнай шахтавай нематы. Яго цела, яго кожная жылка, кожная мышца дрыжаць ад нецярпення, таму што яно яшчэ ў рабоце, прыжыўлена да работы, да грукату, да напружанага дрыжання камбайнаў, да пругкай непалатлівасці стоек, да ашчэранага па-зварынаму, але, урэшце, да такога паслухмянага і пакорлівага вугальнага пласту. Гэта ўсё разам і ёсць ён — Ягор Пятровіч Калупаеў, Кактус Калупаевіч.

І Калупаеў хоча, каб так было заўсёды, каб так было і ў Шахматава, і ў брыгадзіра, ва ўсіх шахцёраў, ва ўсіх людзей, якіх ён ведае і не ведае. Але ў яго засталася так мала часу, каб напоўніць насыціць сваім нецярпеннем не толькі ўсіх гэтых людзей, а хоць бы аднаго Шахматава. Ён бяжыць, падганяемы цішыняй і чорным маўчаннем вугалю, і вугаль, здаецца яму, падае на яго ўсім сваім нікім не вымераным цяжарам навіслых над галавой, спрашчаных тысячагоддзямі парод. Ён, маленькі чалавечак, змагаецца зараз не толькі з каменем, але і з вякамі і прарываецца скрозь іх ярасцю нецярпення, азартам і страсцю да пераўтварэння звычайнага і нязменнага. Задыхаецца ад бязлітаснай яснасці думак,

якія прыходзяць, калі няма справы рукам, ад той пустаты, шэрасці і сумы, якімі неўзабаве будуць запоўнены ўсе яго дні. Ён бяжыць, каб застацца на крузе, бяжыць ад таго, ад чаго ў яго гады ўжо нельга збегчы.

Ён ведае гэта. Можна быць, таму ў яго і няма сілы спыніцца, успрыняць усё, як і павінна быць. Чвэрць веку ён быў забойшчыкам, перад ім здымалі шапкі начальнікі шахт і міністры. А зараз цішыня гоніцца за ім і абыходзіць яго. І цішыня — гэта не толькі імгненне, калі стаяць канвееры, заміраюць камбайны, маўчыць вуглепускавая печ, слепіць вочы і апальвае цела знямы вугаль, але і неадступны Шахматаў, спорны вясновы і бяздумны капэж яго крокаў і ўвесь тэмп і рытм яго брыгады, участка, шахты.

— Нешта зламалася, нешта зламалася, — услых, не заўважаючы сам таго, паўтарае на хадку Калупаеў.

— Сышла з рэек ваганетка на пагрузцы ці няма паражняка, — адказвае яму Шахматаў.

— Сышла... Спынілася работа.

мутнага поту на скронях. Яму зьябка ля яшчэ не астылых ад трэння вугалю стальных рэек. Холадам і трывогай цягне ад попельна-шэрых бартоў вырабкі. Яго ліхаманіць, і ён не можа зразумець — чаму. Ён крычыць, каб супакоіцца.

— Ну як, люкавы? Гатовы, люкавы? Што там, Калупаіч?

— А... тваю так, — чуюцца зверху ад Калупаева. — Што ты там клапа дзіш, чаго рызіну цягнеш? Пускай вугаль!

Шахматаў бачыць, што Калупаеў стаіць якраз па цэнтру вырабкі і, нібы сігналшчык, махае галоўкай лямпы.

— Адыдзі! — крычыць Шахматаў. — У нішу, у збойку!

Святло ад лямпы застаецца на ранейшым месцы.

— Адыдзі! Пускаю!

— Ах, каб вас, дзіцячы сад. Пускай вугаль! Падкалупвай спадыспаду...

Святло ад лямпы Калупаева ўсё гэтак жа хістаецца па цэнтру вырабкі. Гэта ўжо нават не святло, а асветлены патак ярасці і лаянкі скача, як мячык, ад бор-

Віктар КАЗЬКО

КАКТУС КАЛУПАЕВІЧ

АПАВЯДАННЕ

— Ну і бог з ёй... Ад работы коні дохнуць.

— Коні дохнуць ад ляскорміцы, а не ад работы, — Калупаеў спыняецца ля збойкі — невялікай вырабкі, якая злучае вуглепускавую печ і хадок.

— Ідзі ўперад, — амаль загадвае ён Шахматаву. Шахматаў асцярожна, бачком ціснецца да борта вырабкі, вымазвае сарочку сланцавым пылам, нырае у збойку і спыняецца. Печ амаль да верху забіта вугалем.

— Забуціла капітальна, — прывітавае ён ад нечаканасці.

— Гэта табе не языком мянціць, — зіраецца Калупаеў, — гэта работай называецца. Языком ты можаеш. А васьмь нашога рукі ў цябе, гэтыя яшчэ не зразумей. І ты ў бацькі з маткай забыўся спытаць.

— Скібку хлеба з маслам, лыжку трымаць, — весяліцца Шахматаў. — Ну і, гэта самае, сяму-тэму насі выціраць.

— Вось-вось, гузікі яшчэ зашпільваць. А як на конт шуфля, ломіка, тапара?

— Мы жывём у век навукова-тэхнічнай рэвалюцыі! Мы робім ракеты!

— Гэта вы. А мы — вугаль здабываем...

— Ну і што?

— А тое, што я не ведаю, як там з ракетамі, тут працаваць трэба.

— Усё зразумеў: у нас ёсць харошае слова «траба»... Настаўнікі, выхаванцы моладзі...

— Во як? — здзіўляецца Калупаеў. — Я думаю, што ты проста дурань, а ты, выходзіць, з філасофіяй.

Яны ёрзаюць па сыпучай і зыбкай масе. У вырабцы душна, як у печы. Калупаеў з Шахматавым узнімаюць воблака вугальнага пылу, а зрушыць з месца і надаць хуткасць асноўнаму патоку вугалю не могуць.

— Спускайся да заборніка і чакай каманды! Як махну лямпай, ты ломам падкалупвай спадыспаду вугалёк, — загадвае Шахматаву Калупаеў.

— Люкавы! Люкавы! — крычыць Шахматаў ад заборніка ўніз на адкатны. — Заснуў, люкавы?

— Чаго люкавы? Ну, чаго люкавы? — сонна адлікаецца грузчык.

— Задрайвай люк, а то верону зловіш. Мы з Кактусам Калупаічам печ разбучваем.

Грузчык грукоча заслонкай. Шахматаў прыгінаецца да стальных, сагнутых у дугу рэек, якія стрымліваюць і рэгулююць вугальны патак. Рэйкі адпаліраваны вугальнай масай да бляску. Шахматаў, як у люстэрка, углядаецца ў рашоткі пад нагамі, па якіх вугаль скіроўваецца праз люк у ваганеткі. Ён бачыць свой расплысты і скрыўлены твар з кропелькамі

та да борта вырабкі, ад аднаго кавалка вугалю да другога і накідаецца на Шахматава. Прыгінае яго да зямлі, пазбаўляе яго і без таго хісткай раўнавагі. Занесены ім лом, без волі і жадання Шахматава, сам сабой з размаху апускаецца на аграмадныя кавалкі вугалю, сціснутыя між стальных рэек і рыштакоў. У тую ж мінуту вырабка нібы падскоквае, зямля на імгненне вырываецца з-пад ног Шахматава. Паветраная хваля падкідае яго і дапамагае ўтрымацца на нагах. А з вуглепускавой печы вырываецца, паласуе па жывым целе перадаўлены, прыглушаны хрып:

— Мама... Ма-амачка.

— Люкавы, задрывай заслонку! — немым голасам крычыць Шахматаў і, заплюшчыўшы вочы, грудзямі кідаецца на чорную, змяіна рухомую ад налятаючага патоку вугалю амбразуру заборніка. Яго адкідае ўніз. Але вузкая шчыліна паміж заборнікам і рыштаком ужо заклінена. Вугаль адзінакавымі кавалкамі і дробнай пародай перахлествае праз рэйкі, Шахматаў рукамі закрывае ад яго твар і з'язджае да люка.

— Чаго ты? — раўнадушна пазяхае люкавы.

— Чаго, чаго! Спаць менш трэба. Санлівы ты не па гадах... Калупаіча прыдавіла. Вось што, — са спякой і ўсхліпамі адказвае Шахматаў. — Сам у печы, а мне крычыць: падкалупвай спадыспаду, падкалупвай... І васьмь...

Ён напару з люкавым паўзе па вуглепускавой печы. Вельмі хочацца маўчыць і не можа. Словы цядзяцца з яго, як вада праз старую плаціну. Уперадзе цемра, жудасна і страшна, чорны страх сціскае ў камяк цела.

— Дзе лямпа? — шэптам пытаецца люкавы — даўгалыгі мужчына, нібы звіты з намочаных вярвак (так і глядзі, што з яго ва ўсе бакі палезе пнянка). — Дзе ж яго лямпа? Чаму не свеціць?

— Пагасла... Жыццё пагасла... Вось і не свеціць, — таксама шэптам адказвае яму Шахматаў.

— Тут я, салагі! Жывы, — пужае і радуе іх глухі, нібы з падзямелля, голас Калупаева.

Шахматаў з Люкавым паварочваюць святло сваіх лямпаў на гэты голас. Бліжэй да першага ад іх борта вырабкі з вугалю тырчыць, як чорны качан калусты, галава. Непадалёк валяецца каска, змейкай скручаны шнур шахцёрскай лямпы з пагаслай галоўкай. Шахматаў кідаецца да гэтай галоўкі і паварочвае выключальнік. Яркая святло б'е ў вочы, у твар Калупаева.

— А, каб цябе... — не можа адварнуцца ад яго шахцёр.

— Жывы! Жывы! Цяпер веру, — раскрывае ва ўсмешцы сасмяглыя вусны Шахматаў. Прыладкоўвае галоўку да каскі і адзьяе каску на забойшчыка. — Ілюзіён! Сінема. Маўр у шахце! — выкрыквае ён не зусім зразумеўшы самоту набор слоў. — Гаворыць

галавал! не толькі гаворыць, а і мацюкеецца. Ты пра-
бач мне, Ягор Пятровіч, буквар я і ёсць буквар. Але
ты жывы, і гэта галоўнае... Косці цэлыя!

— Адкопвайце. Потым разбярэмся.

Шахматаў з люкавым адкідаюць ад Калупаева ву-
галь, вызваляючы яму рукі. Але вугаль сыпучы, як
пясок, і ён наплывае зверху зноў і зноў. Яны спра-
буюць выцягнуць забойшыка за рукі, ды той ся-
дзіць у вугалі, як слуп у балоце.

— А ідзіце вы... Шахматаў, кактус чортаў... Так і
быць, усё роўна ўжо... Бягом у лаву, няхай ідуць з
вяроўкай сюды!

Брыгада забойшыкаў бяжыць па хадку. Як дэсант-
нікі, не спыняючыся, шахцёры ныраюць адзін за
другім у збойку. Але, дабраўшыся да Калупаева, усе
набываюць паважнасць, і толькі перарывістае дыхан-
не выдае спешку і хваляванне. Калупаеў жаласліва
глядзіць на іх і міргае вачамі.

— Ты што тут робіш, Кактус? — амаль натураль-
ным голасам пытаецца брыгадзір, пакуль забойшы-
кі падводзяць пад Калупаева вярхоўку. — Як ты тут
узышоў?

Рогат скранае з месца незляжальна кукі вугалю,
і яны шаргаюць недзе за спінамі гарнякоў — нібы
хлопаюць крыллямі спуджаныя вялікія птушкі.

— Не прарос яшчэ? Карэнне не пусціў?

— Можа, цябе паліць?

— Ты хто цяпер? Кактус ці шампінён?

— Шахматаў, гэта ты яго пасадзіў?

Шквал смеху і жартаў скіроўваецца на Калупаева.
Але вярхоўка ўжо працягнута ў яго пад пахамі, яна
ўжо двойчы перахапіла яго грудзі.

— Ну, раз-два, разабраліся! Раз-два, узялі! — ка-
мандуе брыгадзір. — Яшчэ раз! Выцягнулі рэлку!

Шахцёры выцягваюць, вырываюць Калупаева з ву-
галью, як дзеці вырываюць ніткай балючы зуб. Калу-
паеў адварочваецца ад людзей, прысядае, і пад ро-
гат шахцёраў спружыніста ўскоквае.

— Ну, хопіць, хопіць, — гаворыць ён забойшыкам.
— Цырк тут ці што!

— Шахматаў! — Падміргае брыгадзір. — Адна
нага тут, Шахматаў, другая — на тэлефоне. Імчы на
асноўны і звані начальніку ўчастка і галоўнаму інжы-
неру. Траўма!

Калупаеў зноў падхопліваецца:

— Я табе пабягу! Я вам дам галоўнага інжынера!
Гэта ў каго траўма?

Рогат тушыць пранізлівы, амаль дзіцячы дыскант:
— Дах абрушыце... Што за базар? Што тут адбы-
ваецца?

Ад збойкі да шахцёраў коціцца, быццам па лёдзе,
горны інспектар другога раёна — у жоўтай інтэраў-
скай, не па росту доўгая курткіца.

— О, нячыцікі! — аслупянула і ў той жа час з
захалпеннем прыгаворвае Калупаеў. — Ну і нюх у
чалавека! Сабака не дакажа!

Інспектар падслепавата жмурыцца, разглядаючы
Калупаева. Той замёр у нерухомасці і сочыць за на-
бліжэннем інспектара, быццам гэта ідзе сам яго лёс.
Калупаеў яшчэ не паспеў выкруціцца з вярхоўкі. Ён
нібы дубовы, выцягнуты з балота мораны цурбан.
З-пад каскі звясаюць непрычэсныя, выпакананыя ву-
гальным пылам, чорныя, як крыло вароны, валасы.

— Ты гэта, Калупаеў?

— Аслеп? Не, не я!

— І ты, Калупаеў...

— І я, Калупаеў... А што я?

— Ды ўсё ўнутраны голас, — гаворыць інспектар,
хаваючы ад забойшыка вочы. — Я, разумееш, з ра-
ніцы ў мойку, пераапракнута. Куды ісці, не ведаю.
А ўнутраны голас шпэц: на восьмы Гарэлы пласт.
Я быў заўпарціўся. Па плану я сёння на Воўкаўскім
пласце павінен быць. Але ўнутраны голас пагнаў да
цябе, Калупаеў. А як у цябе з унутраным голасам?

— У мяне кактусы. Не п'ю я.

І зноў, нібы хлопаюць крыллямі вялікія птушкі,
шуршыць, скачваецца ўніз вугаль.

— Вось за гэта я цябе люблю, Калупаеў, — зада-
волена ўздыхае інспектар. — Але не думаў я, што
мне і цябе давядзецца караць. Старэем, здаём, Ка-
лупаеў.

— Гэта не ён. Гэта я вінаваты, — выступае наперад
Шахматаў.

— А ты хто такі? — здзіўляецца інспектар. — Ад-
вакат у цябе, Пятровіч, знайшоўся?

— Не адвакат я, а забойшык, тэхнік. Шахматаў я.

— Бач ты, Шахматаў.

— Шахматаў Пеця.

— Ну і што з таго, што ты Пеця Шахматаў?

— Ды я ўжо гаварыў. Я знізу, спадыспаду падка-
лупваў. А Ягор Пятровіч наверх быў. Я падкалупнуў
без сігналу...

— Добра. З шахты б цябе ліхнуць. Ды штрэкі ня-
чышчаныя, галаву скруціць можна. З заўтрашняга
дня будзеце разам у штрэку падкалупваць. Можа,
паразумееце.

Калупаеў з Шахматавым дастаўся штрэк, які, му-
сіць, ужо не чысцілі гады са два. Скрэблены канве-
ер увайшоў у вугаль, скасабочыўся, і ланцугі нахаб-
ні і ганарыста скавыталі на стыхах, віхляліся, хадзі-
лі туды-сюды скрэблы.

— Ну, вось, салага, укалвай, варушыцца, — сказаў
Калупаеў Шахматаву, калі яны прыйшлі на змену. —
Прыводзь яго ў чалавечы выгляд, ды самавырата-
вальнік, банку, рабацяга, здымі! І куртку сваю кінь
мне.

Забойшык падаслаў сабе пад бок куртку Шахма-
тава, уладкаваўся ў сухой і цёплай нішы каля магніт-
ных, спяваючых электрычнымі галасамі пускальнікаў.

«Вось і ўсё, — думаў ён. — Загушкалі, Калупаеў, і
цябе, скончыўся і ты. Курорт да самай пенсіі».

Шахматаў вяла корпаўся шуфлем ля галоўкі кан-
веера. Але Калупаеў не зваяў на тое. Учарашняе
яго нечарпенне змянілася апатыяй і абьякаваасцю,
праз якія часам прарывалася нават злараднасць: «Не
ўмеюць працаваць, ну і няхай. Не мне іх вучыць. Мая
песня спета. Я зараз ужо такі, як і ўсе. Гародчык,
кветачкі, кактусы...»

Так ляжаў ён і думаў, у сухой і цёплай нішы, па-
куль па вырабцы не зашуршэла вугальным нябачным
друзам і не пакацілася рэха і паветраная хваля вы-
буху. Гэта ў яго лаве адпалілі нішу, каб завесці ту-
ды камбайн. Следам за паветранай хваляй па штрэ-
ку, быццам туман, паплыла і знікла жаўтавата-шэрая
аблачынка газу. Калупаеў прагна удыхнуў гэтае жаў-
тавата-шэрае, крышачку саладкаватае паветра, і, ні-
бы штосьці адганяючы ад сябе, крутнуў галавой і кі-
нуўся з нішы, з цёплага належамага месца да Шах-
матава.

— Рабацяга! Ды цябе з шахты і сапраўды трэба
гнаць. Ты што шуфель паіруеш, скразнякі ім раз-
водзіш...

І ён шахцёрскай, з адсечаным чаранком, рыдлёў-
кай урэзаўся ў спрасаваную і крыху вільготную ма-
су вугалю. Праз некалькі мінут скінуў з сябе курт-
ку, сарочку. Па голай спіне ёраў шнур ляпмы. З за-
боя вугаль ішоў па канвееру шапкай, ланцугі руха-
ліся рыўкамі, і вялікія, нераздробленыя кавалкі
плылі ў агульнай масе, пагойдваючыся, як качары
на асенняй сцюдзёнай хвалі. Калупаеў паспяваў кі-
даць па лапаце вугалю на кожнае скрэбля канве-
ера. Гэта быў шалёны шахцёрскі тэмп работы, вытры-
маць які могуць забойшыкі ды праходчыкі са ста-
жам.

— Няйначай на медаль цягнеш, дзядзька Ягор? —
сказаў Шахматаў.

— Варушыся! — прыкрыкнуў Калупаеў.

— А навошта?

— Як гэта навошта? Як гэта навошта? — у такт
руху рыдлёўкі прыгаворваў шахцёр. Ад яго цела
ішла пара. Бугрыліся на спіне, баках, ля перад-
плечча рук мышцы. Яны варушыліся пад скурай, вы-
дзяляліся роспісам сухажылля, спадалі і зноў набу-
халі. Ажывалі і расцвіталі, нібы кветкі на камянях.
Касмата і нядобра варушылася густая шчэць на гру-
дзях і перадплеччы.

«Кактус! Кактус Калупаевіч, выліты», — падумаў
пра яго Шахматаў, пазіраючы, як ён мякка, нібы ў
масла, усаджае рыдлёўку ў вугаль.

Кактус не проста працаваў. Ён змагаўся з ву-
глем, уваходзіў у яго, здавалася, не рыдлёўкай, а
ўсім сваім грузным і нязграбным, цвёрда-каменным
целам, падрываў яго знутры, спадыспаду. І тут жа
рыдлёўка, як працяг яго сухіх жылістых рук, узды-
малася ўверх, з паўнахільна разгрузалася і зноў уса-
джвалася ў вугаль. Так працаваць Шахматаў мог, сці-
снўшы зубы і затаіўшы дыханне, толькі дзве-тры
хіліны. Ён паспрабаваў падлаціцца пад забойшыка
і не змог — перад вачамі паплылі вогненныя кругі.
І ён разгануўся і сказаў нечакана для сябе:

— Кулацкае ў цябе прозвішча, Калупаеў.

— Якое?

— Кулацкае. Есць такія выразныя прозвішчы, на-
прыклад, Міраедавы, Калупаевы — кулацкія.

— Ах ты, кактус? Кактус ты смаркаты! Кулацкае?
— і Калупаеў узмахнуў рыдлёўкай. — Заб'ю! — за-
крычаў ён.

— Я, значыць, Калупаеў — кулак. А Шахма-
таў... Ты — Шахматаў. Ні шаха, ні мата ад цябе.
Шэранькае штосьці. Ружовыя вусны, белыя зубы і
нямытая шыя. У, кактус, я табе пакажу, як у шахце
з рыдлёўкай спраўляцца.

— Чаго ўзвіхнуўся? Чаго бзыкаеш, як Адам пад
яблыняй? Тарыф трэцяга разраду адрабляеш.

— Адрабляюць на паверхні, за калючым дротам.
Зразумеў, кактус!

— Ды што тут разумець? Мы з табой жа разам
пакараны.

— Пака-р-раны, — перадражніў Калупаеў. — Рабо-
тай не караюць!

І яны зноў разам, нібы пад каманду, узмахнулі
рыдлёўкамі. Шахматаў спрабаваў угрызацца ў вугаль
з калупаеўскай злосцю, але не атрымаўся.

— Ты не спяшайся, не мітусіся, — раіў Калупаеў. —
Не напружвайся, а то родзіш, ці... І старайся не
зверху, а знізу, з зямлі браць яго.

Шахматаў стараўся, але адставаў. Калупаеў ужо
быў на дзесяць метраў наперадзе, як пачалі «іг-
раць» рышткі. Канвеерны ўздыбіўся, рышткі папаў-
злі ўверх. Калупаеў адкінуў рыдлёўку, адштурхнуў-
ся ад стойкі, улавіў імгненне і ўскочыў на імклівыя,
згорбленыя, як мех гармоніка, рышткі. Упёрся ру-
камі ўверх вырабкі і, напружваючы на шыі жылы,
крыкнуў Шахматаву:

— Высыкай энергію!

Толькі што ачышчаная імі ад вугалю прастора бы-
ла зноў завалена. Калупаеў мацюкнуўся і загадаў
Шахматаву знайсці слесара.

Слесар прыйшоў незадаволены, злосна ляскаў
ключамі ў перакінутай цераз плячо палатнянай сум-
цы, на лбе нервова пульсавалі дзве блакітныя жылкі.
Яны рэзка кідаліся ў вочы яшчэ таму, што твар
яго быў чысты, толькі ля качынага носа, як вусы,
значыліся сляды машынага масла.

— Слесарчук, малакасос! — накінуўся на яго Ка-
лупаеў. — Толькі і ўмееш, што засцерагальнікі замя-
няць.

— Ты ідзі на механіка пакрычы, а лепш на Брат-
чанку, на міністра...

— Я яшчэ дабяруся і да яго. Мы з ім асабіста
знаёмыя. Але спачатку я з цябе душу вытрысу. Ча-
му твая аўтаматыка не працуе? Канвеер у гармонік
збірае, а ўсё круціцца. Ніводная чартовіна не канта-
чыць, энергію не высякае.

— А яго па пяць разоў на дні збірае ў гармонік.
Я не ззяц, каб па трыста метраў бегчы кожны раз
на размеркавальны, пускальнік фідзерны ўключаць.
— Блакітныя жылкі на лбе слесара не пульсавалі, а
наліліся.

— Выходзіць, ты сваю аўтаматыку трэсачкай пад-
пёр, назаўсёды ўключыў. Спаць у нішы, у вентыля-
цыйнай трубе зручней, чым справу рабіць?!

— А чаго ты злуешся? Штрэк цябе прымусілі чыс-
ціць? Не чысці. Бескарысна. Я колькі пра гэта тава-
ру: вугаль наплывае да адпаведнага ўзроўню, па-
куль яму самому не будзе куды ссыпацца. А там
ціп-топ, норма. Усё па-гаспадарску — не павінна
працаваць, а працуе. У нас так заўсёды было. Пра
трэсачкі ўсе ведаюць, лепш за цябе, толькі вочы зэ-
крываюць. А дурням такім, як ты, галовы дураць.
Таму ты вугаль — хлеб. Хлеб прамысловасці. Яго
без трэсачкі не здабудзеш.

І слесар уключыў канвеер. Калупаеў паглядзеў на
Шахматава. Той зрабіў выгляд, што не зваявае яго
пазірку, узяў рыдлёўку і падрыхтаваўся чысціць
штрэк.

— Кактус! — спыніў яго Калупаеў. — Выключай
канвеер і блакіруй пускальнік.

— Я заблакірую! Я заблакірую! — слесар заспа-
ніў дарогу.

— Блакіруй.

Шахматаў абышоў слесара. Той было кінуўся за
ім, але Калупаеў спрытна схавіў яго ззаду за рукі і
закруціў іх за спіну. Шахматаў паставіў рукаятку
магнітнага пускальніка ў нейтральнае становішча і
заблакіраваў яе.

— Ну, вось, — адпусціў забойшык слесара, — ня-
ма адной трэсачкі. А да пускальніка не падыходзь.

— Ды ты што, ты што... Ты разумееш? — захлынуў-
ся той на высокай ноце.

— Усё я, брат, разумею, і нават крыху больш. Дык
канчай мітусню.

Па штрэку замільгаў ланцужок агнёў. Падышлі за-
бойшыкі. Слесар кінуўся да іх.

— Псіх! Вось ён, псіх ненармальны. Усё круціцца,
усё верціцца, а ён палкі ўстаўляе. Заблакіраваў пу-
скальнік, адключыў энергію, спыніў забой. Зрывае
дзяржаўны план!

— Прыкусі язык. Вымай трэсачкі. Аўтаматызацыя—
дык хай будзе аўтаматызацыя. А то мы робім ра-
кеты, а канвеер, як тульская трохрадка, пад якую
кожную змену па тры разы танцуем, замест таго, каб
працаваць.

— Я начальніку шахты паскарджуся. Я знайду на
цябе ўправу... Рукі круціць? — абурэўся слесар.

— Нам засталася зусім нямнога, Ягор Пятровіч, —
падступіў да Калупаева брыгадзір забойшыкаў. —
Разблакіруй канвеер. На гадзінку.

Калупаеў узяў галаву. Брыгадзір забойшыкаў схі-
ліўся над ім, пакаў на плячо яго руку:

— Разблакіруй, Пятровіч, толькі на гадзінку. Сам
ведзеш, як выходзіць з забойю, калі вугаль ёсць, а
плана няма.

— Не магу, — сказаў Калупаеў. — Усё жыццё вось
так, на гадзінку, на гадзінку. І часу ўжо няма, ужо з
забойшыкаў пара ў крапільшчыкі.

Калупаеў і брыгадзір глядзелі адзін аднаму ў во-
чы. Глядзелі пранікнёна, не міргаючы. Святло шах-
цёрскіх лямпаў з усіх бакоў асвятляла іх твары. І тва-
ры іх, порыстыя ад яркага святла, і замурзаныя, са
шчэццю дрэнна выгаленыя падбародкі, і залепле-
нымі сінім вугальным пылам вейкамі, былі выразна
бачны кожнаму. Вось ледзь прыкметна задрыжэла
правае брыво ў Калупаева. І ў тую ж мінуту слесар
кінуўся да пускальніка. Калупаеў узяўся насустрач
яму і выпхнуў яго з нішы.

— Чаго вы глядзіце? Чаго глядзіце? Ён жа і не за-
бойшык зараз. Ён жа пакараны. Разблакіруйце самі
пускальнік.

Шахцёры маўчалі. Электрычнымі галасамі, але на
паўтона ніжэй, чым пры рабоце канвеера, сквірчэл
пускальнікі. З лавы даляцел шум ссунутага пачку ву-
галью. І было чутна, як ён каціўся па забойю. Глуха,
як у прадонні, гуло затухаючае рэха. Ягор Пятровіч
Калупаеў адвярнуўся ад забойшыкаў і правым ву-
хам улавіў гэты затухаючы шум. Шахматаў бачыў гэ-
тае яго вуха. Яно было наструнена, як у зайца. Яно
гучала, адклікаючыся на кожны шахтавы шорах. І
Шахматаву было сумна да слёз назіраць за гэтым
чорным, рухомым, чуйным шахцёрскім вухам.

— Вы ідзіце, ідзіце, — з націскам, сціснўшы зу-
бы, сказаў Калупаеў. — Ідзіце ў забой. І ты, Шах-
матаў, таксама ідзі. Ідзі ў забой.

— Ягор Пятровіч! Ягор Пятровіч! — кінуўся да
шахцёра брыгадзір забойшыкаў. — Ды мы цябе...
Ды ты ў нас... Дзе лягчы, на падхоне будзеш...

— Ягор Пятровіч на падхоне не прыгодны, —
сказаў Калупаеў. — Ягор Пятровіч хутчэй пойдзе ў ас-
ланцоўшыкі, будзе разводзіць кактусы.

Забойшыкі замітусіліся і сабраліся ісці.

Нялоўка на хаду тыцкалі Калупаева неадмытыя,
пасечаныя вугальнай крошкай рукі. Апошнім пакі-
даў нішу Шахматаў. Ён быў разгублены і маўклівы.
І рука ў яго была адзервянелай і неслухмянай.

Ён дакрануўся далонню да бугроў калупаеўскіх
мазалеў. Паспешліва, нібы апёкшыся, выхапіў руку і
пабег за забойшыкамі, не адзіраючыся. Але спіной
адчуваў: шахцёр глядзіць яму ўслед, упіваецца па-
глядом, як шып кактуса ў цела.

Пераклад з рускай Ю. Свірка.

ПЕРАМОЖНЫМ поступам крочыць па нашай неабсяжнай Краіне Саветаў другі год дзесятыя пяцігодкі — пяцігодкі высокай эфектыўнасці і якасці. Сёлетні год надзвычай адметны для кожнага савецкага чалавека: працоўныя нашай вялікай шматнацыянальнай Радзімы, усё перадавое чалавецтва ўрачыста будуць адзначаць вялікую, знамянальную дату — 60-годдзе Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі.

Савецкія людзі выдатна працавалі ў першым годзе дзесятай пяцігодкі. Натхнёны гістарычнымі рашэннямі XXV з'езда КПСС, яны паспяхова выканалі праграму гаспадарчага і культурнага будаўніцтва, заклалі надзейны, трывалы падмурак для чарговых велічных здзяйсненняў. У велізарных працоўных здабытках нашых хлебарабаў і металургаў, энергетыкаў і машынабудаўнікоў, шахцёраў і вучоных ёсць дастойны ўклад і нашай творчай інтэлігенцыі, нашых пісьменнікаў.

«Сёння мы можам сказаць, — гаварыў Леанід Ільіч Брэжнеў на XXV з'ездзе КПСС, — што падыход XXIV з'езда да пытанняў літаратуры і мастацтва поўнасьцю сябе апраўдаў. Для мінулых гадоў характэрна далейшая актывізацыя дзейнасці творчай інтэлігенцыі, якая ўносіць усё больш важкі ўклад у агульнапартыйную, агульнанародную справу будаўніцтва камуністычнага грамадства».

Гэтыя словы з'яўляюцца выдатным стымулам у далейшай працы. Быць на пярэднім краі барацьбы савецкага народа за далейшы эканамічны і культурны ўздым сваёй краіны — вельмі пачэсны і ў той жа час надзвычай адказны абавязак кожнага літаратара.

Зараз на маім рабочым стале — рукапісы новых апавяданняў, нарысаў. Усё тое, што даўлялася бачыць, перажыць, настойліва просіцца на паперу. Разумею: стварыць вобраз сучасніка ў век навукова-тэхнічнай рэвалюцыі — задача далёка не простая, аднак надзвычай пачэсная. І мне вельмі хочацца паказаць сваіх герояў менавіта такімі, якія яны ёсць у жыцці: шырока адукаванымі, дэцыпнымі, працавітым, няўрымслівым, для якіх калектывізм, інтарэсы дзяржавы, грамадства заўсёды стаяць на першым плане.

У гэтыя па-вясномаму цудоўныя часіны я заўсёды ў думках пра сваіх землякоў. У кожнага літаратара ёсць самы дарагі, самы запаветны кавалачак зямлі — мясціна, дзе ён нарадзіўся, дзе рос, адкуль пайшоў у вялікае жыццё. З гэтага бацькоўскага куточка пачынаецца гараж і стала любов'ю да ўсёй матулі-Радзімы. Такім дарагім кутком для мяне была і застаецца любая сэрцу, акружаная векавымі хвойнымі барамі Старадарожчына. Год дваццаць назад, прауючы ў раённай газеце, я абышоў кожную вёсачку, і гэта мне дала магчымасць глыбей вывучаць жыццё землякоў, іх надзённыя клопаты і турботы. Але часцей за ўсё мяне прыводзілі сюды ў вёску Шчыгавічы, у калгас «Перамога». Па тым часе гэтая гаспадарка крочыла ў першай шарэнзе і па вытворчасці малака, і па збору збожжа. Гэта быў сапраўдны ўніверсітэт, наглядны прыклад для астатніх калгасаў раёна, і мы, газетчыкі, імкнуліся ўсяляк прапагандаваць вопыт пераможцаў.

Да гэтага часу ў мяне захоўваецца нарыс, у якім скрупулёзна занатаваны лічбы: дзвесце цэнтнераў малака на сто гектараў сельскагаспадарчых угоддзяў, дваццаць тры цэнтнеры мяса, трынаццаць цэнтнераў збожжа з гектара. Такім быў эканамічны патэнцыял калгаса «Перамога» ў той далёкі — 1957—год.

Веліч нашых планаў і здзяйсненняў надзвычай яскрава відаць у параўнанні з мінулым. Вось сённяшнія працоўныя справы пераможцаў: летась на сто гектараў сельскагаспадарчых угоддзяў яны атрымалі 540 цэнтнераў малака, 190 цэнтнераў мяса, а ўраджайнасць збожжавых васьм ужо каторы год — трыццаць і больш цэнтнераў з гектара. Усё гэта, вядома, не прыйшло само сабою. За гэтымі красамойнымі лічбамі стаіць самаадданая, настойлівая праца паляводаў, механізатараў, жывёлаводаў, іх клапаціліва, гаспадарскія адносіны да зямлі-карміцельніцы. І зямля ім шчодро дзякуе, высока ўздымае на шчыт славы.

Сёння я з асаблівым замілаваннем думаю пра брыгадзіра саўгаса «Чырвоны сцяг» Івана Нікадзімавіча Боду. Чалавек дапытлівага розуму, заўсёды ў пошуку — так каратка можна ахарактарыза-

ваць гэтага 42-гадовага ваяка. Дзіву даецца, адкуль у Івана Нікадзімавіча столькі энергіі, жывой цікаўнасці, калі справа даходзіць да таго, каб пераняць чый-небудзь вопыт. І гэта пры ягонай нялёгкай пасадзе брыгадзіра, пры ягонай вечнай занятасці — Іван Нікадзімавіч вучыцца на трэцім курсе Жыліцкага сельскагаспадарчага тэхнікума. Пераняты Іванам Нікадзімавічам вопыт паляводаў калгаса «Аснежыцкі», што на Піншчыне, даў цудоўны плён: ягоная брыгада штогод збірае высокія ўраджаі збожжавых і кармавых культур.

Міхась ПАРАХНЕВІЧ

РУПНАСЦЬ ЖЫЦЦЯ

У мінулым годзе кожны гектар даў па 38 цэнтнераў жыта, 44 цэнтнеры — ячменю. І як вынік гэтага працоўнага здабытку — Іван Нікадзімавіч удастоен вышэйшай узнагароды Радзімы — ордэна Леніна.

Самаадданая праца многіх маіх землякоў-старадарожцаў адзначана высокімі ўрадавымі ўзнагародамі. Гэта, перш за ўсё, праслаўлены ваяка хлебарабаў калгаса «Камуніст», кавалер ордэна Леніна Уладзімір Андрэвіч Петрушэня, брыгадзір калгаса «Перамога» Аляксей Фёдаравіч Гладышаў, які наогул паставіў рэкорд на палях сваёй брыгады: летась з кожнага гектара сабраў па 61 цэнтнеру ячменю гатунку «альза».

У недалёкім мінулым край адвечных балот сёння ператварыўся ў дзівосную жытніцу. Там, дзе некалі не ступала нага чалавека, сёння радуецца вока маладыя сады, прыгожыя пасёлкі. Нават цяжка ўявіць, наколькі ўсемагутны чалавек, які за параўнальна кароткі адрэзак часу змог пракласці столькі магістральных каналаў, асушыць столькі тарфянікаў, ператварыць іх у высокаўрадлівыя палеткі. У пакарэнні адвечнай багны ёсць дастойны ўклад і сябра майго дзяцінства Івана Данілавіча Варажбіта. У Старадарожскай перасоўна-механізаванай калоне № 73 вось ужо колькі год ён лічыцца перадавым экскаватаршчыкам, высокакваліфікаваным майстрам сваёй справы, аб працоўных здабытках ягога вядома ўсёй рэспубліцы. Экіпаж аднакаўшолага экскаватара кавалера ордэна Леніна, члена КПСС Івана Данілавіча Варажбіта месячную норму — 12 тысяч кубаметраў — заўсёды перакрывае на дзве-тры тысячы. Калі б усе магістральныя каналы, пракладзеныя экіпажам Варажбіта праз непраходныя балоты, раптам можна было выпраміць у адну лінію, то гэты канал блакітнай стужкай пралёг бы праз усю Беларусь з поўначы на поўдзень. Гэта сапраўды волатаўскі размах, які варты таго, каб пра яго раскажаць і празаікам, і паэтам.

Адчуваю, што я ў даўгу перад такімі людзьмі, як Іван Данілавіч Варажбіт, як даярка калгаса «Залужжа» Вольга Іванаўна Місько, альбо яе сяброўка па працы, даярка калгаса «Сцяг камунізму»

Ніна Дзянісаўна Лойка, праца якіх у мінулае пяцігодцы адзначана ордэнамі «Знак Пашаны». Няхай даруюць землякі за тое, што ў гэтым невялікім артыкуле нельга раскажаць пра ўсіх, хто сёння з'яўляецца славай і гонарам раёна, хто сваімі сапраўды залатымі рукамі памнажае багацце Радзімы, набліжае наш запаветны дзень, імя якому — камунізм. Кожная пяцігодка нараджае сваіх герояў, кожны герой выяўляе свой час. У гады першых пяцігодак на ўсю краіну прагучалі імёны Аляксея Стаханова, Пашы Ангелінай, соцень іншых слаўных

выкананне задання на 130—140 працэнтаў.

— А як наконт вучняў? — пацікавіўся я.

Мой былы сусед хітра прыжмурыву вочы, загадкава адказаў:

— Хіба спрэчківаваны рыбак возьме на раку няўмелага вудзільшчыка? Яму, бачыце, трэба і чарвяка на кручок насадыць, і леску разблытаць, і штораць цыкаць, каб не палохаў рыбу сваім крыкам... Так і вучань каля станка.

Давалася доўга пераконваць майго былога суседа, што ідэал сучаснага рабочага не толькі ў выкананні і ў перавыкананні норм, але і ў тым, як і каму ён перадае свой багаты вопыт, як ён удзельнічае ў грамадскім жыцці сваёй брыгады, цэха, калектыву ў цэлым.

Бясспрэчным застаецца той факт, што кожная пяцігодка ў жыцці савецкага чалавека — гэта несьва прыступка да зможнага і культурнага жыцця. Для кожнага з нас стала ўжо аксіёмай: сёння мы жывём лепш, чым учора, а заўтра будзем жыць яшчэ лепш, чым сёння. Гэта — сімвал нашага часу, яскравае сведчанне таго, некалькі Камуністычная партыя, Савецкі ўрад клапацяцца пра дабрабыт нашага чалавека. Наколькі зможным, культурным стала наша жыццё, я, зноў жа, мяркую па сваіх земляках. За апошнія гады ў калгасах і саўгасах выраслі цэлыя вуліцы тыпавых жылых дамоў з усімі камунальнымі выгодамі, пракладзена сетка шасейных і гравійных дарог на былых балотных імшарах, у сотні і сотні дамоў прыйшоў блакітны агеньчык — газ. А колькі ўзведзена гандлёвых цэнтраў, бальніц, школ, клубу!

Цяпер ужо не навіна, што ў доме палявода, жывёлавода, механізатара стаіць сучасная мэбля, халадзільнік самай навейшай маркі або пральная машына. Пра быт вяскоўцаў, пра іх працу і адпачынак мы пішам, і доволі шмат. Аднак у сваіх публікацыях мы яшчэ недаравальна мала ўвагі зяртаем на вельмі важны бок справы — на выхаванне ў людзях разумных матэрыяльных патрэб, часцей на тое, каб бяздумнае накіпцельства, падобнае вясновай паводцы, не захліснула ўсё святое ў чалавечай душы. Гэта вельмі добра, што наш герой набыў легкавушку. Але куды ён ездзіць на ёй у вольны час, у час чарговага адпачынку? У якіх мясцінах ён пабываў, што бачыў, як гэта бачанае духоўна і эстэтычна ўзбагаціла нашага героя? Не сакрэт жа, што іншыя ўладальнікі легкавак у зручны момант ператвараюцца ў таксістаў-ловакоў або ведаюць адзіны маршрут — пазездку на рынак.

Усё гэта я гавару таму, што ў нашым пісьменніцкім цэлу няма і не павінна быць белых плям. Мы павінны паўнакроўна, поўнай гамай творчага натхнення паказаць сваіх герояў ва ўсёй дыялектычнай сувязі, у іх барацьбе з коснасцю, руцінай, тугадумствам — усімі тымі праявамі, імя якім — учарашні дзень. У сваёй практычнай рабоце мы, пісьменнікі, павінны заўсёды кіравацца мудрымі словамі Леаніда Ільіча Брэжнева аб тым, што «...чым больш цесная сувязь мастака з усім шматгранным жыццём савецкага народа, тым больш верны шлях да творчых дасягненняў і ўдач».

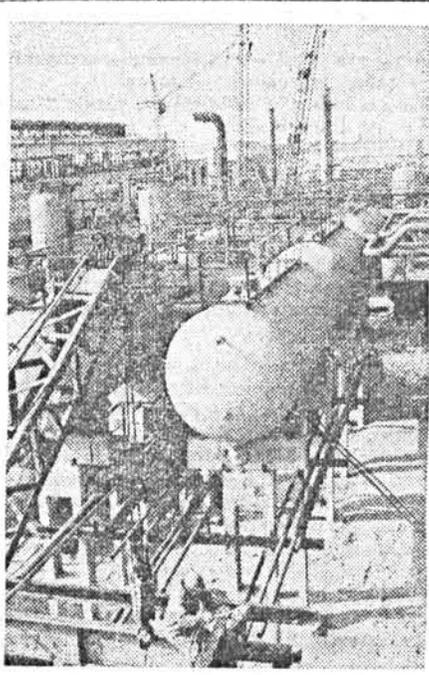

НАФТАГІГАНТ РАСЦЕ

На Мазырскім нафтаперапрацоўчым заводзе працягваюцца будаўнічыя і мантажныя работы. Будуецца другая чарга прадпрыемства. Узводзіцца калектыўнае трэста «Мазырнафтаэххімбуд». Зараз будаўнічы манціруюць абсталюванне тэхналагічнай вытворчасці, калоны блоку, гідрачысткі паліва і газы. Спецыялісты трэста «Нафтазаводмантаж» рыхтуюцца да ўстаноўкі рэнтэфінацыйных калон і атмасфернай трубачні.

На здымках: перадавы цясларбетоншчык БУ-167 трэста № 6 «Мазырнафтаэххімбуд» камуніст Фёдар Шафранаў; зборна сепаратараў гідрачысткі паліва і газы.

Фота Г. УСЛАВА. (БЕЛТА).

ВЫСОКАЯ грамадзянская актыўнасць, пачуццё далучанасці да таго кола сацыяльных, эканамічных і ідэалагічных праблем, якія вырашае савецкі народ, заўсёды вылучалі творчасць майстроў беларускага кіно.

Разнастайныя па тэматыцы і жанрах беларускія фільмы. Сярод іх на першым плане — фільмы аб нашых сучасніках, якія разам з народам пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі, вырашаюць праблемы развіцця эканомікі, будуць новыя гарады, пераўтвараюць сёлы, ідуць нязведанымі шляхамі ў навуцы. Неадназначныя гэтыя фільмы па сваіх мастацкіх вартасцях: адны лепшыя, іншыя слабейшыя. Але каштоўна тое, што нашы кінематаграфісты розных пакаленняў смела ўключаюць у распрацоўку сучаснай праблематыкі, пры гэтым выдучыў свой творчы пошук на падставе надзейных, многімі гадамі правяраных, народжаных Вялікім Кастрычнікам традыцый беларускага кіно.

З першых стужак у кінамастацтве рэспублікі высветліліся тыя важнейшыя тэмы, што на многія дзесяцігоддзі прадвызначылі яго характар і асаблівасці, — тэма народнага гераізму і тэма сучаснасці. Ужо ў першым беларускім фільме — «Лясная быль», створаным Юрыем Тарычам у 1926 годзе паводле аповесці Міхася Чарота «Свінапас», тэма барацьбы беларускага народа за ўладу Саветаў, за свабоду і незалежнасць Радзімы набыла яркае, выразнае гучанне. У даваенныя гады старонкі гераічнай гісторыі беларускага народа ўвасабляюцца ў фільмах «Кастусь Каліноўскі» рэжысёра У. Гардзіна, «Хвойі гамоніа» Л. Малчанава, «У агні народжаная», «Першы ўзвод» і «Вогненныя гады» У. Корш-Сабліна, «Адзінаццатае ліпеня» Ю. Тарыча, «Балтыйш» А. Файнцымера.

Беларускія фільмы тых гадоў вылучаюцца жагравым багаццем. Кінематаграфісты смела звяртаюцца да кінаэпапей, ствараюць вострасюжэтыя стужкі і тонкія псіхалагічныя драмы, экранізуюць творы беларускай літаратуры. Значнасць і актуальнасць тэмы, яркія, каларытныя вобразы герояў — усё гэта прыносіць поспех беларускім фільмам, прысвечаным падзеям рэвалюцыі і грамадзянскай вайны, прыцягвае да іх увагу ўсёй краіны.

У чым жа была прычына поспеху беларускага кінематографа тых гадоў? На гэтае пытанне нельга адказаць адназначна. Прасочваючы вытокі беларускага кіно, мы пераконваемся, што прычыны яго паспяховага станаўлення — перш за ўсё ў той вялікай, неацэннай дапамозе, якую бескарысліва, па-братэрску аказвалі і аказваюць нам майстры выдучых кінематаграфічных цэнтраў краіны — Масквы і Ленінграда. У першыя гады яны дапамагалі абсталяваннем, тэхнікай, самі выходзілі на нашы здымачныя пляцоўкі, здымаліся ў нашых карцінах, шчодро перадавалі свой вопыт і веды. Сёння мы з удзячнасцю называем імёны кінасцэнарыйстаў Марка Данскога, Уладзіміра Гардзіна, Рыгора Рашала, Яфіма Дзігана; апэратараў Аркадзя Кальцатага, Сяргея Іванова; кампазітараў Сяргея Пракоф'ева, Ісаака Дунаевскага, Уладзіміра Салаўева-Сядога; акцёраў Мікалая Сіманавіча, Мікалая Чаркасава, Барыса Ліванава, Міхаіла Жарова, Барыса Бабачкіна, Леаніда Кміта, Лідзію Смірнову і многіх, многіх іншых выдатных майстроў савецкага мастацтва, якія ўнеслі неацэнны

ўклад у развіццё беларускай кінематаграфіі. Глыбокаму, рэльефнаму і праўдзівому адлюстраванню падзей рэвалюцыі і грамадзянскай вайны, стварэнню яркіх вобразаў народных герояў беларускай кінематаграфіі вучыліся на ўзорах лепшых савецкіх фільмаў: «Браняносцаў «Пацёмкіна», «Чапаеў», «Мы з Кранштата» і многіх іншых.

З асаблівай удзячнасцю ўспамінаем мы сёння пачынальнікаў беларускага кіно Юрыя Віктаравіча Тарыча і Уладзіміра Уладзіміравіча Корш-Сабліна. Сваёй самабытнай творчасцю яны вызначылі шлях нашага кіно, стварылі цудоўныя фільмы, якія ўвайшлі ў скарбніцу айчынай кінемата-

хова працуе рэжысёр Л. Голуб, які паставіў фільмы «Дзеці партызана», «Міколка-паравоз», «Дзяўчынка шукае бацьку», «Аноціна дарога», «Вуліца малодшага сына», «Паланез Агінескага», «Маленькі сержант».

У беларускі кінематограф прыходзяць маладыя, імёны якіх праз некалькі гадоў становяцца шырока вядомымі гледачу. Гэта рэжысёры Б. Сцяпанавіч, В. Тураў, І. Дабралюбаў, В. Чацверыкоў, Р. Віктараў, М. Калінін, Л. Мартынюк; апэратары Ю. Марухін, А. Аўдзееў, А. Забалоткі, І. Рамішэўскі, Д. Зайцаў, С. Патроўскі; мастакі Я. Гавкін, Ю. Бульчоў, Ю. Альбішкі, Я. Ігнацькеў, У. Белавусаў і інш.

Сёння нельга без хвалявання глядзець кадры старой кінахронікі, быццам выхаленыя з плыні часу. Прайдзе шмат гадоў, але і набы дзеці, і дзеці нашых дзяцей будуць, як і мы сёння, удзячны чалавеку з кінакамерай, які з неадольнай прагай углядаўся ў жыццё, з бальшавіцкай страснасцю расказваў мовай кіно аб вялікіх справах свайх сучаснікаў.

У час Вялікай Айчынай вайны дакументалісты ў найцяжэйшых умовах стваралі баявыя творы кінапубліцыстыкі. І яны не былі староннімі назіральнікамі: яны таксама змагаліся побач з героямі свайх фільмаў, і грозная зброя іх была кінакамера.

верныя выпрабаванні. Новыя пакаленні хочунь зразумець сэнс усяго, што адбылося, усяго, што звязана з такім простым і неспасцігальным паняццем: чалавек на вайне...

І таму з кожным годам усё большы патак людзей да святынь нашай Радзімы, усё больш выразныя сьнежкі да згубленых у пушчах партызанскіх зямлянак. І усё больш пільная ўвага да твораў мастацтва, якія апавядаюць аб подзвігах народа. І бясконца высокая мера адказнасці мастака, што ўвасобіў гэтую вечную тэму.

...І зноў па калідорах студый праходзяць людзі з пунсовымі стужкамі на кубанках. У машыны загрузваюць зброю — яшчэ адна здымачная група выязджае на натурную пляцоўку, на здымкі новага фільма аб вайне. На «Беларусьфільме» сёлета тры здымачныя групы працуюць над стужкамі, у якіх будуць адноўлены падзеі ваенных гадоў. Як і раней верны тэме народнага гераізму рэжысёр Віталь Чацверыкоў, аўтар «Руіны» і «Польмя». Але на гэты раз ён знаходзіць новы паварот тэмы: у двухсерыйным шырокафармаце фільме «Чорная бяроза» ён раскажа аб тых, хто змагаўся ў лясках Беларусі, а пасля вызвалення нашай сталіцы будаваў Мінскі аўтазавод. Гэта будзе фільм аб лёсах людзей, аб лёсах яркіх і складаных, аб высокім маральным характэры пакалення, якое прайшло самія суровыя выпрабаванні, адстаяла жыццё, мір і будучае свайёй Радзімы.

Сумесна з «Масфільмам» наша студыя працуе над экранным увасабленнем «Хатынскай аповесці» Алеся Адамовіча. Фільм, да здымак якога прыступае рэжысёр Элем Клімаў, задуманы як вострапубліцыстычны твор, які ўзняе актуальныя праблемы нашага часу.

У гэтым годзе на нашай студыі працуе таксама вялікая група кінематаграфістаў ГДР, якім «Беларусьфільм» аказвае дапамогу ў стварэнні фільма «Я хачу вас бачыць» — пра подзвіг нямецкага антыфашыста, Герся Савецкага Саюза Фрыца Шменкеля.

Усе названыя карціны — вялікай пастаючайнай складанасці. Але мы свядома ідзем на гэта: творчаму і вытворчаму калектыву «Беларусьфільма» неабходны такія вопыт, неабходна тое вышэйшае майстэрства, што набываецца ў рабоце над мастацкімі, эпічнымі фільмамі. Гэта дазваліць нам вырашаць новыя, больш складаныя творчыя задачы ў працэсе экраннага увасаблення падзей гераічнай гісторыі савецкага народа. Гісторыка-рэвалюцыйнай і ваенна-патрыятычнай тэмам і ў перспектывіных планах студый адволіцца значнае месца. Кінематаграфісты рэспублікі звяртаюцца да рамана І. Мележа «Людзі на балоце» і аповесці І. Шамякіна «Шлюбная ноч»; у нашых планах фільмы аб подзвігах лётчыкаў першых дзён вайны, аб народных ваяках Васілю Каржу і Кірылу Арлоўскім...

У якіх жа жанрах ні знаходзіла б адлюстраванне гераіка нашай гісторыі, аб якіх падзеях ні раскавалі б нашы фільмы, іх аднае адна агульная рыса, уласцівая як фільмам, створаным на зары беларускага кінематографа, так і ў нашы дні: імкненне стварыць на экране яркавы, выразны вобраз савецкага чалавек — воіна, будаўніка новага жыцця, змагага за перамогу ленинскіх ідэалаў, патхібнага ўнёўненасцю ў перамозе справы, якой ён служыць, у перамозе ідэй Вялікага Кастрычніка.

У. МАЦВЕЕЎ,

старшыня Дзяржкамтэта Савета Міністраў БССР па кінематаграфіі

НАШ ГЕРОЙ — ПАТРЫЁТ, ЗМАГАР

графіі і на якіх выхоўваліся многія пакаленні савецкіх людзей. Але не толькі ў гэтым вялікае заслуга заснавальнікаў кінамастацтва рэспублікі. Такі ж вялікі іх уклад і ў стварэнне лепшых традыцый беларускага кіно, у выхаванне той кінематаграфічнай змены, што сёння працягвае і развівае гэтыя традыцыі.

Праз дваццаць гадоў пасля нараджэння беларускай кінематаграфіі, у 1944 годзе, яе, па сутнасці, прыйшло ствараць нанова. Гітлераўскія акупанты разрабілі кінастудыю, пабудаваную напярэдадні вайны ў Мінску. Але дзякуючы шырокай падтрымцы і дапамозе нашых братніх народаў, штодзённаму клопату і ўвазе ЦК партыі і ўрада Беларусі за кароткі тэрмін удалося наладзіць вытворчасць спачатку хранікальна-дакументальных, а потым і мастацкіх фільмаў. І не выпадкова першы пасляваенны фільм, створаны рэжысёрам У. Корш-Сабліным, які вярнуўся ў зруйнаваны Мінск, называўся «Новы дом». А наступным стаў «Канстанцін Заслонаў». Рэжысёры У. Корш-Саблін і А. Файнцымер на канкрэтным матэрыяле з жыцця легендарнага камбрыга сумелі яркава і выразна раскрыць тэму народнага гераізму. За высокае прафесійнаснае майстэрства пастаюўчычкі фільма «Канстанцін Заслонаў» і група акцёраў былі ўдасцены Дзяржаўнай прэміі СССР.

У наступныя гады беларускія кінематаграфісты ствараюць шэраг фільмаў, у якіх прасочваюць вытокі глыбокага разумення абавязку чалавек перад Радзімай, інтэрнацыяналізму і савецкага патрыятызму.

Побач з ваенна-патрыятычнай тэмай, нібы дапаўняючы яе і раскрываючы шырокую панараму гераічнага шляху народа, па-ранейшаму моцна гучыць у беларускім кінематографіі гісторыка-рэвалюцыйная тэма. Асабліва ўдала працаваў над гісторыка-рэвалюцыйнымі фільмамі У. Корш-Саблін. У беларускім кіно ствараюцца такія фільмы, як «Чырвоная лісца», «Запомнім гэты дзень», «Масква-Генуя», «Крушэнне імперыі», «Рудабельская рэспубліка» і інш.

Асаблівую ўвагу ўдзяляюць беларускія майстры стварэнню фільмаў для дзяцей, выхаванню падрастаючага пакалення на гераічных прыкладах бацькоў, на баявых і рэвалюцыйных традыцыях савецкага народа. У дзіцячым кіно паспя-

Усё далей ад нас дні рэвалюцыі, грамадзянскай і Вялікай Айчынай вайны. Але — не ад нашых сэрцаў, не ад нашай памяці.

Беларускія майстры ў ваенна-патрыятычнай тэме адкрываюць усё новыя грані, ствараючы вобразы легендарных падкаводцаў і падпольшчыкаў, партызанскіх ваякоў і радавых байцоў. Сярод лепшых кінатвораў пачэснае месца занялі фільмы Б. Сцяпанавіча «Альпійская балада» і «Бацька»; Р. Віктарава «Трэцяя ракета», В. Турава «Цераз могількі», А. Карпана і М. Цяпка «Заўтра будзе позна», В. Нікіфарова «Хлеб пахне парохам», Сур'ёзнай работай з'явіліся тэлевізійная шасцісерыйная стужка рэжысёра В. Чацверыкова «Руіны страляюць» (аб Мінскім партыйным падполлі ў гады вайны) і яго ж дзюхсерыйная кінаэпапея «Польмя», прысвечаная подзвігу партызан Полацка-Лепельскай зоны, першы паказ якой адбыўся ў дні святкавання 30-годдзя вызвалення Беларусі ад гітлераўскіх захошчыкаў.

Многія фільмы беларускіх кінематаграфістаў на гісторыка-рэвалюцыйную і ваенна-патрыятычную тэмы выклікалі вострую цікавасць гледачоў, выйшлі далёка за межы рэспублікі. 35,4 мільёна чалавек прагледзелі фільм «Дзяўчынка шукае бацьку», 34,8 мільёна — аўдыторыя фільма «Галіцкія спыніліся апоўначы». «Чырвоная лісца» сабрала ў кінаатрахах краіны 33 мільёны гледачоў. А якую шматмільённую аўдыторыю збіраюць нашы фільмы, калі дэманструюцца па тэлебачанню! «Дзяўчынка шукае бацьку» паказвалася на экранях Англіі, Францыі, Канады, Швецыі, Алжыра, Гвінеі, Інданезіі, Пакістана — усяго ў 20 замежных краінах, а «Альпійская балада» — у 25 краінах.

Панарам гераічнага кіналетатіцы Беларусі была б далёка не поўнай, калі б мы не адзначылі сёння той вялізны ўклад, які ўнеслі ў распрацоўку гісторыка-рэвалюцыйнай і ваенна-патрыятычнай тэмы кінадакументалісты рэспублікі.

Першага мая 1925 года апэратар М. Ляончыў зняў у Мінску хранікальны фільм, які расказваў аб ваенным парадзе, дэманстрацыі і народным гуляні. З гэтай стужкі, па сутнасці, і пачалася ў рэспубліцы нацыянальнае кінавытворчасць. З таго часу чалавек з кінакамерай заўсёды ішоў у першых радах барацьбы за

ПА ВЫСТАВАЧНЫХ ЗАЛАХ

ВЫСТАВКА латышскай графікі ў Мінску—незвычайная і знамянальная падзея. Упершыню зроблены творчы абмен паміж дзюма рэспублікамі (беларуская графіка экспанавалася ў Рызе восенню 1975 года).

Мастацтва Савецкай Латвіі цікавае сваёй самабытнасцю, асаблівай чуласцю да павезаў часу. Яно робіць плённы ўплыў на творчасць мастакоў іншых рэспублік, на фарміраванне агульных для савецкага мастацтва тэндэнцый.

...Лінія і толькі лінія, чорная на белым... Хуткая, як скорпіс, яна быццам «на вачах» малюе старыя вулачкі, далёкія панарамы горада, стварае пэтычны леталіс архітэктурнага аблічча Рыгі. Гэта работы Карліса Цыруліса.

Цыруліс — мастак, на маю думку, таго «шапэнэўскага» тыпу, якому ўласціва аскетичнае самаабмежаванне выразных сродкаў. З цяжкіх шляхоў мастацтва гэты, бадай, найбольш цяжкі, асабліва сёння, калі патак ўражанняў такі вялікі. Жывое назіранне, жывая манера мастака дапамагаюць яму пазбегнуць завучанай схемы. Пейзажы Цыруліса партрэтныя, а партрэты — канкрэтныя і «жывапісныя».

Стылістыка работ Дзідры Эзергайле яшчэ больш паслядоўная ў самаабмежаванні і дэкладнасці. Тут таксама лінія, толькі белея на чорным, і на гэты раз рэгулярная, геаметрычная, якая малюе промні, спіралі, узоры. У творчасці мастака сплаўлены ў адно імпульсы, што ідуць ад натхнёных фантазій Чурлэніса і навукова-касмічнага светаадчування нашага часу.

Тэматыка работ Дэйніса Рожкаліса зямная і разнастайная, але яго стыль яшчэ больш артадаксальны і замкнёны. Яго кампазіцыі звычайна складаюць чорна-фігурны сілуэт на белым полі, унутры ж кампазіцыйнай плямы малюнак наразаецца прыгожым, але дробным арнаментальным штрыхом. На жаль, вялікія кампазіцыйныя плямы прымаюць на сябе столькі ўвагі, што ўнутранае іх расчлененне здаецца ўжо чым-

сьці неістотным, і гэта вельмі абясцэняе малюнак, не пазбаўлены, аднак, пластычнай абаяльнасці («Драч», «Наш берэг»).

Стыль Рожкаліса мае дэкладнасць формулы, але «графічныя формулы» мастака знаходзяцца фармальныя. Няўхільнае следаванне аднойчы сцверджанаму прынцыпу здаецца тут зместава неапраўданым.

Міжволі спыняюцца каля лістоў Паўлса Душкінса. У сваіх

мастакі, мне думаецца, больш арганічна звязаны са зменамі, якія дыктуе час.

Яскравы прыклад арганічнага развіцця стылю — творчасць Гунарса Кроліса. Высокае майстэрства зусім не спакушае Кроліса да рызыкюных эксперыментаў. Паміж раннімі яго лінаграфюрамі і апошнімі афортамі заўважаецца своеасаблівае звязка—этап, калі лінолеум рэжацца тонкім паралельным штрыхом, што зблі-

доўны ў сваёй творчасці, але ў паслядоўнасці гэтай не прамалінейнасці, а няўрымслівага духу эксперымента. Космас і старыя гарады Латвіі, спорт і цырк, чалавек у сучасным свеце... І ледзь не для кожнай з гэтых тэм адшукваецца свой пластычны ключ («Мястэчка», «Пейзаж з замкам»).

Прынцыповую ролю ў экспазіцыі адыгрываюць работы Артура Нікіціна. Яго кампазіцыі нечаканна, у іх асаблівы ак-

рымала шырокае распаўсюджанне ў мастацтве 70-х гадоў. Есць два ўзаемаздзейні рэчаў: грубае сутыкненне і ўзаемаздзейненне тыпу сугучнасці, электрычнай індукцыі, калі рэчы застаюцца недатыкальнымі, адасобленымі і ў той жа час узаемапранікаюць. Думаецца, што гэта прасцейшае адрозненне ляжыць у аснове складанейшай рознасці: утылітарнага (сутыкненне) і эстэтычнага (сугучнасць). Дадзены напрамак якраз і характэрны тым, што мастак адлюстроўвае адасобленасць і ўзаемапрацікненне прадметаў, светаў.

Вось афорт «Лета. Вечар...» Людзі ўспамінаюць дзень, і таму пакой напаўняе сонца і «званкагучная» цішыня. Людзі як быццам нешта робяць, але адначасова яны захоплены сузіральнасцю, яны слухаюць у сабе музыку, сугучную прайшоўшаму дню і гэтай вечару.

Банюта Анцане прадстаўлена фігурнымі кампазіцыямі і нацюрмортамі. Нацюрморты, выкананыя ў каляровай літаграфіі, уяўляюць сабой своеасаблівую і тонкую распрацоўку толькі што разгледжанай мастацка-эстэтычнай праблематыкі. Рамантычныя кулісы дасціпна пераўтвораны тут у скразныя, фантастычныя калідоры («Нацюрморт з птушкай», «Субатэ»), якія аднолькава паспяхова падзяляюць і злучаюць далёкі і блізкі свет.

Мая Драгуна — маладзейшая ў групе мастакоў, прадстаўленых у Мінску. Творчасць Драгуна хочацца разглядаць, як з'яву, побач з пошукамі Нікіціна, Муйжуле, часткова Хельмутса. У цэлым гэты кірунак уяўляе сабой якуюсьці антытэзу таму, што прадстаўлена работамі Кроліса, Зікмана, Анцане. Многае ў прадстаўленых работах Драгуна знаходзіцца ў невядомай рэальнасці — у свеце фантазіі. Пра гэта красамоўна сведчаць і назвы: «Марсіянская хроніка», «Магчымая цывілізацыя» і г. д.

Вобразы Драгуна абуджаюць пачуцці і думкі, а ў гэтым — звышзадача мастацтва і выстаўкі.

М. ЗАБОРАЎ.

МАСТАЦТВА, ЯКОЕ БУДЗІЦЬ ДУМКУ

пейзажах мастак «гаворыць» пра родныя мясціны—занатоўвае ледзь флегматычную лірыку туманнага берагоў Латвіі. Яго лірычныя пейзажы сапраўды лірычныя. Яны і графічныя: мяккі вэлюм паўтону, які арганічна нараджае мачты, туман і ваду, стварае свабодную, але павольна завершаную форму. Тут стыль мастака ўнутрана абгрунтаваны. А калі ён звяртаецца да індустрыяльнай тэмы («Канструкцыя»), дык тут узнікае сумненне: ці такой «мовай» трэба гаворыць пра гэта?

Азіраючы творчасць старэйшых прадстаўнікоў латышскай графікі, можна сказаць: надзвычайная шматграннасць і рухомасць эстэтычных ідэалаў нашага часу канфіліктуе з устойлівасцю іх індывідуальных творчых манер. Мастак, імкнучыся захаваць цэласнасць свайго стылю, міжволі трапляе ў небяспеку яго стучнай «герметызацыі». Гэта ў рознай ступені заўважаецца ў работах Цыруліса, Эзергайле, Рожкаліса.

Спробы ж перамагчы «герметычнасць» стылю нярэдка прыводзяць да парушэння цэласнасці творчай індывідуальнасці (што відаць у работах Эльгурта і Душкінса). Маладыя

жае яго з «дрэвам» і «металам». І сапраўды, на выстаўцы мы сустракаем вельмі блізкія па манеры работы, выкананыя на лінолеуме (цыкл «Радзіма») і ў ксілаграфіі (трыпціх «Прысвячэнне Рызе»). Цыкл «Радзіма» дае вельмі яскравае ўяўленне аб дадзеным этапе ў творчасці мастака. Разец Кроліса дасягае тут «мегунтай пшчоты» і стрыманай свабоды. З чорнага колеру ззяючай белай высякаюцца дрэвы, воблакі, зямля і птушкі. Сімволіка Кроліса не нова, але ёсць у яго лістах шчырасць, шырэння, эпічнасць, арганнасць.

І ўсё ж было б памылкова ўяўляць звалюцыю мастака як працэс бесканфліктны. Тэхнічная пераарыентацыя ад лінаграфюры да афорта — факт знешні, а за ім—ўнутраныя праблемы мастака, імкненне не прагледзець зменлівае аблічча сучаснасці. У паказаных на выстаўцы афортах «цынкавых клішэ» Кроліс, думаецца, апынуўся ў фарватары ўжо збыднейшай сімволікі сюррэалістычнага тыпу. У цыкле «Крэсла прэзідэнта» з яго не арыгінальным безвыходным сарказмам індывідуальнасць мастака разгледзець ужо цяжка.

Інарс Хельмутс даволі пасля-

цэнт набываюць «паўтоны»: ці гэта тонкае злучэнне блізкіх колераў («Мадона з дзіцем» і інш.), ці тонкая, сузіральная, а, мажліва, іранічная ўсмешка (партрэт М. Тала).

Мастацтва Малды Муйжуле саткана з супярэчнасцей. Вялікая частка паказаных работ (за выключэннем лістоў «Архітэктар» і «У аранжарэі») аднастайная па стылю і чымсьці нагадвае вышэйшых. Лёгка абыры разнастайных фігур запаўняюць паверхню ліста, як правіла, даволі ярка і «прыгожа», падмалыванага. За знешне бяскрыўднай гэтай тканінай хаваецца, аднак, далёка не замільаваны змест. Падаплёкай прыгожых лістоў Муйжуле з'яўляецца трыюга мастака за лёс чалавецтва.

Зусім іншыя партрэты Гаймы Гіа. У сваім аўтапартрэце мастак паказвае сябе за работай і, відаць, нека дэкларыруе тут свае творчыя ідэалы. У партрэтах Гіа імкнецца і да вострай характарыстыкі, і да гарманічнай ціласнасці, значнасці вобразаў.

Лісты Лаліты Зікмане — адна з найбольш цікавых старонак выстаўкі. Яе афорты — класічнае ўвасабленне некласічнай стылявой канцэпцыі, якая ат-

СЯБРОЎСКІ ВІЗІТ

Палац мастацтваў Саюза мастакоў БССР неаднаразова гасцінна прымаў творы майстроў вышэйшай мастацтва зарубежных краін. Непасрэднае знаёмства з арыгінальнымі творамі мастакоў ННР, ГДР і іншых еўрапейскіх краін стала добрай традыцыяй, якая дапамагае не толькі пашыраць далігляд амагараў мастацтва нашай рэспублікі, але і больш шырока зразумець праблемы зарубежнага мастацтва, праводзіць параўнальны аналіз майстэрства беларускіх мастакоў.

Нядаўна мы мелі магчымасць пазнаёміцца з творамі графічных прагрэсіўных дацкіх мастакоў. Выстаўка была візітам у адказ на паспяхова праведзены ў верасні—кастрычніку 1976 года Дні Савецкага Саюза ў Даніі, якія былі арганізаваны таварыствам Данія—СССР на базе Беларускай ССР. Яшчэ яркія ўспаміны ў творчых калектываў «Харошні» і «Дэвінскія зоры» ад цёплых сустрэч з гасціннымі дацканамі, якія на вартасці ацанілі і палюбілі іх за высокае майстэрства. У час гастроляў гэтых калектываў у многіх гарадах Да-

ніі экспанавалася выстаўка графічных і дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва Беларусі. Грамадскі рэзананс выстаўкі быў вялікі. «Ваша рэспубліка,— было сказана на вернісажы нашай выстаўкі ў г. Рынгетэдэ, — якая валодае такім узроўнем мастацтва, што яднае ў сабе непарыўную сувязь народнай і прафесіянальнай творчасці, знаходзіцца на вельмі высокім узроўні грамадска-палітычнага жыцця». Асабліва прыемна адзначыць ацэнку выстаўкі відучымі прагрэсіўнымі дацкімі мастакамі: Х. Відструпам, Е. Маціасенам, В. Брокдорфам, А. Фрыдэрычам. На сустрэчах з гэтымі мастакамі ў Даніі яны ўскхвалена разказвалі пра знаёмства з Савецкім Саюзам, пра важнасць правядзення абменных выставак і пра тую актыўную дапамогу, якую яны пастаянна аказваюць газеце кампартыі Даніі «Ланг ог фолк».

І вось чарговая сустрэча з дацканамі, з іх графічнымі творами. Нам, беларусам, якія зведзілі ліхалецце фашысцкай акупацыі, сугучная тема большасці работ, якія расказваюць

праўду аб барацьбе з нямецкім фашызмам у Еўропе ў час другой сусветнай вайны. Аб гэтым сведчыць антываенная серыя графічных лістоў Е. Маціасена, у якой ён гнеўна выкрывае фашысцкіх акупантаў.

Імя Х. Відструпа шырока вядома ва ўсім свеце. Яго вострая палітычная сатыра заўсёды актуальная, высокая змястоўная і карыстаецца вялікім поспехам у нашых гледачоў. У экспазіцыі выстаўкі было толькі некалькі работ гэтага відчанага рысавальшчыка, але яны далі адчуць гледачу дзівосную назіральнасць аўтара, тонкі гумар, высокае прафесіянальнае майстэрства.

Імя дацкага жывапісца В. Броддорфа таксама вядома савецкаму гледачу па выстаўцы яго твораў, якая экспанавалася ва Ульянаўску.

Цяжка атрымаць уяўленне пра мастака па адной-дзюх работах, змешчаных у экспазіцыі, аднак нават гэтай невялікай графічнай калекцыяй засведчыла мастацкую непаўторнасць графічных лістоў, умелнае дацкіх графікаў шырока карыстацца рознымі тэхнічнымі прыёмамі для раскрыцця зместу твора. Выстаўка пераканаўча паказала, што дацкі мастак валодаючы непаўторным бачаннем свету, умеючы перадаць пачуццё любові да свайго краіны.

У. УРОДНІЧ.

ПА СЛЯДАХ ВЫСТУПЛЕННЯ «ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА»

МАСТАЦКІЯ ПРΟМЫСЛЫ ЧАКАЮЦЬ СПЕЦЫЯЛІСТАЎ

У штодзённіку «Літаратура і мастацтва» № 9 ад 4 сакавіка 1977 года быў надрукаваны допіс М. Шкута «Модна, але ці народна?..» — аб падрыхтоўцы спецыялістаў у Бабруйскім прафтэхвучылішчы № 15, а таксама каментарый да яго мастава У. Басалыгі «Арыентацыя — на што?» і мастацтвазнаўцы Ф. Валдазько «Наватарства без традыцый».

Як паведаміў рэдакцыі намеснік міністра мясцовай прамысловасці БССР М. А. Рагачоў, у артыкулах М. Шкута, Ф. Валдазько і У. Басалыгі ўзняты актуальныя пытанні падрыхтоўкі надраў для прадпрыемстваў народных мастацкіх промыслаў рэспублікі.

Падрыхтоўка спецыялістаў у Бабруйскім прафесіянальна-тэхнічным вучылішчы № 15 не зусім адпавядае патрабаванням народных мастацкіх промыслаў рэспублікі. Групу вучняў наплентуюцца без уліку спецыфікі традыцыйнага народнага мастацтва. Разьбры, керамісты, інкрустатары, чаканшчыні і інш. рыхтуюцца па праграмах, у якіх вельмі мала ўдзелена ўвагі беларускаму народнаму мастацтву.

Міністэрства мясцовай прамысловасці БССР звяртала ўвагу Дзяржаўнага камітэта па прафтэхадукцыі пры Савецкім Міністраў БССР на неабходнасць удасканалення вучэбных праграм пры падрыхтоўцы спецыялістаў, у якіх маюць патрэбу прадпрыемствы мастацкіх промыслаў Міністэрства мясцовай прамысловасці.

Міністэрства мясцовай прамысловасці БССР і Дзяржаўны камітэт Савета Міністраў БССР па прафтэхадукцыі плануюць прасяці ў 1977—1978 гадах сумесную работу па удасканаленню вучэбных праграм, арганізацыі вытворчай практыкі вучняў на фабрыках Упраўлення мастацкай прамысловасці Міністэрства мясцовай прамысловасці БССР і шэраг іншых мерапрыемстваў.

Рэдакцыя атрымала таксама адказ ад намесніка старшыні Дзяржаўнага Савета Міністраў БССР па прафтэхадукцыі А. А. Сакалоўскага, у якім гаворыцца, што пытанне аб падрыхтоўцы надраў у Бабруйскім МГПТВ № 15 для мясцовай прамысловасці Беларусі будзе разгледжана на калегіі камітэта з удзелам прадстаўнікоў Міністэрства культуры БССР і Саюза мастакоў Беларусі.

XXV з'езд КПСС паставіў новыя задачы ў галіне горадабудаўніцтва і будаўніцтва сёл, якія накіраваны на далейшае паліпшэнне ўмоў жыцця, павышэнне культуры савецкіх людзей. Важная роля ў вырашэнні гэтых задач адводзіцца нашым архітэктарам і мастакам, якія закліканы ўзняць ідэйна-мастацкую ролю савецкай архітэктуры і выяўленчага мастацтва.

Пра тое, як лепш скарыстаць агульныя намаганні доўга і мастакоў, каб аблічча нашых гарадоў і вёсак стала больш дасканалым, мастацкую завяршаным, думаюць, клопоцяцца творчыя саюзы. Гэтыя ж пытанні былі ў цэнтры гаворкі народнага мастака СССР З. Азгур, народнага мастака БССР А. Анікейчыка і лаўрэата Ленінскай прэміі архітэктара Ю. Градаў, якія адбыліся ў рэдакцыі газеты «Літаратура і мастацтва».

Ю. ГРАДАЎ:
— З гэтым нельга не пагадзіцца. Галоўным аб'ектам дзейнасці архітэктара і мастака сёння павінна стаць вобразнае асяроддзе — як арганічнае цэлае, тое, што мае сваю структуру, свае функцыянальныя і эстэтычныя асаблівасці.

Мы прызвычаліся ўжо да новага маштабу мыслення — калі немагчыма разглядаць аб'ект асобна ад састаўных кампанентаў. Іншая справа, што гэта нам больш удаецца пры ўзвядзенні ўнікальных збудаванняў. Калі ж справа тычыцца праектаў масавай забудовы, дык тут кантактаў архітэктараў з мастакамі амаль няма.

Ю. ГРАДАЎ:
— Задачы мастацкага сінтэзу вырашаюцца і на другіх важных участках сталіцы. Прынамсі, на Парызанскім праспекце і ў раёне Паркавай магістралі. Ленінскі праспект і Паркавая магістраль — два важныя кампазіцыйныя дыяметры. Яны перакрываюцца ў самым адказным горадафарміруючым вузле. І таму асаблівае значэнне набывае горадабудаўнічая завяршанасць Цэнтральнай плошчы і плошчы Свабоды...

З. АЗГУР:
— Але ж і Паркавая магістраль у архітэктурна-мастацкіх адносінах не прадумана да канца. Адрозна за гасцінай

ўвасаблялі гісторыю горада. І гэта не толькі ў сталіцы...

Ю. ГРАДАЎ:
— Вуліца Няміга ў Мінску, якая будзе ўзведзена занова, забудоваецца з такім разлікам, каб па архітэктурна-мастацкаму вырашэнню яна дасягнула ўзроўню Ленінскага праспекта, і ў той жа час нагадвала пра тое, што тут пачынаўся Мінск. Якім чынам? «Дэфіцыт старажытнасці» можна кампенсаваць панарамамі на такія, напрыклад, тэмы, як «Бітва на Нямізе», «Старажытны горад». Адным словам, сродкамі выяўленчага мастацтва трэба будзе ўзнавіць гісторыю горада.

КАЛІ АРХІТЭКТАР І МАСТАК — АДНАДУМЦЫ

З. Азгур

А. Анікейчык

Ю. Градаў

А. АНІКЕЙЧЫК:
— У апошнія гады беларускае манументальнае мастацтва і архітэктура выкінуцца да сінтэзу ў фарміраванні гарадскога асяроддзя. Які доказ таму — узвядзенне новых будаўнічых комплексаў, дзе бачна імкненне пазбавіцца аднастайнасці, прасталінейнасці.

Разам з тым, мы павінны шчыра глядзець на рэчы. Індустрыяльныя метады будаўніцтва, калі жылыя дамы, па сутнасці, робяцца ў цэхах будаўнічых камбінатаў, на канвеерах, ствараюць пэўныя цяжасці для ўвасаблення арыгінальных задум архітэктараў і мастакоў.

З. АЗГУР:
— І ўсё ж я лічу, што і ў такіх умовах ёсць месца для творчасці і архітэктара, і мастака. І з гатовых дэталей і канструкцый, калі архітэктар дакладна ўяўляе сабе прызначэнне будучай забудовы, думае пра гэта, ён можа надаць ёй характэрныя рысы, менавіта, такія, якія будуць адпавядаць функцыянальнай задачы. А цяпер, бывае, толькі па шыльдзе можна здагадацца, што ў гэтым доме.

А. АНІКЕЙЧЫК:
— У тым і бяда, што мы навучыліся будаваць, выходзячы часцей за ўсё з утылітарнага прызначэння будынка, і забываемся пра тое, што архітэктура — гэта яшчэ і мастацтва...

З. АЗГУР:
— Адно не прычынь другому. Таму мы і гаворым сёння пра важнасць сінтэзу мастацтваў, дзе арганічна спалучаюцца майстэрства будаўніка, архітэктара, жывапісца, скульптара, афарміцеля, спецыяліста па інтэр'еры.

А. АНІКЕЙЧЫК:
— Але сінтэз нельга разумець спрошчана, як гэта часам бывае. У апошні час гэтае слова гучыць вельмі часта. Яго ўжываюць дарэчы і не дарэчы. Бывае, што пад сінтэзам разумеюць простае суіснаванне скульптуры, жывапісу і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва пад адным дахам. У той час як сінтэз — гэта мастацкая арганізацыя ўсіх кампанентаў, якія фарміруюць навакольнае асяроддзе, — і прыродныя ўмовы, і помнікі мінулага, і так званая «другая прырода», якую стварае чалавек сёння.

Ёсць людзі, якія лічаць, што дастаткова «ўпрыгожыць» звычайны тыпавы жылы будынак, аздобіць яго элементамі скульптуры, жывапісу — і праблема сінтэзу вырашана. З другога боку, здаецца, што назат тады, калі гэта дыктуюцца прамой неабходнасцю, архітэктар ігнаруе выяўленчае мастацтва як састаўную частку эстэтычнага аблічча збудавання. На мой погляд, манументальнае мастацтва было б вельмі да месца ў мінскім кінатэатры «Кастрычнік», у Доме літаратара... Тут дарэчы нагадаць, як мыслілі катэгорыямі мастацтва сінтэзу архітэктар Лангбард — аўтар праекта Дома ўрада, дзе адразу прадугледжваліся месца для жывапісу.

З. АЗГУР:
— Восі бачыце, усе мы помнім, ганарымся збудаваннямі, якія маюць сваё аблічча, аднак і свайго часу. Гэта і Дом урада, і тэатр оперы і балета, і Дом афіцэраў... Так, архітэктар абавязаны мысліць вобразна, бо вобраз у архітэктара — гэта і ёсць сінтэз. Будуючы сёння, мы павінны думаць пра тых, хто будзе жыць праз 40—50 гадоў. Каб яны па абліччы нашых гарадоў уяўлялі, як і чым мы жылі, чым захапляліся, як задавальнялі свае эстэтычныя і духоўныя запатрабаванні.

Не зраблю вялікага адкрыцця, калі скажу, што роля архітэктара, які працуе менавіта над тыпавым праектаваннем, мала чым адрозніваецца ад ролі інжынера-будаўніка, які заняты ўтылітарнымі пытаннямі, якому не застаецца часу для творчасці.

Мы дагэтуль гаварылі пра неабходнасць мастацкага сінтэзу пры распрацоўцы праекта канкрэтнага будынка. Але ён павінен быць пакладзены і ў аснову распрацоўкі планаў забудовы і рэканструкцыі цэнтрав гарадоў, асобных іх буйных частак.

Калі гаворыць пра сталіцу нашай рэспублікі, дык у 1974 годзе быў зацверджаны праект яе забудовы, у аснову якога пакладзена ідэя захавання індывідуальнага аблічча тых участкаў, якія ўжо склакліся, і выкарыстанне сучаснай архітэктуры ў новым будаўніцтве.

Мінск павінен мець непаўторны па архітэктурна-мастацкіх вартасцях цэнтр. Яго галоўным элементам стане мемарыяльнае кальцо, якое ўключыць Дом-музей 1-га з'езда РСДРП, плошчу Перамогі, Музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, помнік Змагарам за Савецкую ўладу, Музей У. І. Леніна (на Цэнтральнай плошчы), помнікі Я. Купалу, М. Казею, парк імя Горкага і бульвары па абодва бакі Ленінскага праспекта.

З. АЗГУР:
— Мы забываемся на тое, што трэба ствараць архітэктурнае асяроддзе ў комплексе. Скажам, узяць той жа Ленінскі праспект, якім мы па праву ганарымся. Але ж і тут фактычна задача творчага сінтэзу не вырашана да канца. У адзіным вобразным ключы неабходна афармляць інтэр'еры ўсіх бытавых памяшканняў, вітрын, гандлёвай рэкламы, нагляднай агітанды, элементы малых архітэктурных форм і гарадскога дызайна...

Ю. ГРАДАЎ:
— Так, не апошнюю ролю ва ўсім гэтым адыгрывае і ввечэрняе асвятленне горада — дэкаратыўная падсветка будынкаў і газасветлавая рэклама.

А. АНІКЕЙЧЫК:
— Але ж усе гэтыя пытанні сёння або зусім не вырашаюцца, або вырашаюцца на ўзроўні патрабаванняў мінулых дзесяцігоддзяў...

З. АЗГУР:
— Пра што пісала нядаўна «Літаратура і мастацтва». Усім гэтым пытаннем займаецца «Белгандальрэклама», дзе няма фактычна ніводнага прафесіянальнага мастака.

«Юбілейная» — нейкае награвашчванне будынкаў.

Ю. ГРАДАЎ:
— Праект гэтай магістралі складаецца больш чым дзесяць гадоў назад, а будзем сёння. Праект проста састарэў.

А. АНІКЕЙЧЫК:
— Значыць, праекты недасканалыя, калі яны праз некалькі гадоў маральна старэюць... На той жа Паркавай магістралі не знайшлося месца для твораў манументальнага мастацтва, якія б фарміравалі ўсё архітэктурнае асяроддзе. Тое ж, што прадугледжана — дэкаратыўная скульптура, трохі жывапісу і прыкладнага мастацтва — не адпавядае ні маштабу, ні значэнню, ні абліччу магістралі.

З. АЗГУР:
— Зноў паўтараю, сінтэз пачынаецца яшчэ пры вызначэнні функцыі будынка, цэлага комплексу...

Ю. ГРАДАЎ:
— Правільная думка! Паглядзіце, што атрымалася з кінатэатрам «Кастрычнік».

На стадыі праектавання ён не меў сваёй цэпаўняльнай назвы і, у выніку, тэма Кастрычніка тут, па сутнасці, не вырашана.

Баюся, што мы будзем мець пэўныя страты і пры будаўніцтве новага Дома піянераў, праект якога ствараецца без удзелу мастака.

А. АНІКЕЙЧЫК:
— А пасля, калі будынак будзе ўзведзены, яго, груба кажучы, пачнуць «аздабляць» выпадковымі карцінамі, скульптурай і іншымі творами мастацтва. Наогул, нашы доўгія даюць работу мастакам толькі ў інтэр'еры. Усё гэта зводзіцца да афармлення розных рашотак для радыятараў, вентыляцыйных сістэм і г. д.

Ю. ГРАДАЎ:
— Ну што ж, двух меркаванняў тут быць не можа. Толькі саюз, моцны творчы саюз архітэктара і мастака з самага пачатку, як кажучы, з «цулявога цыкла», можа даць плён.

А. АНІКЕЙЧЫК:
— Але сінтэз — гэта не толькі дружная работа архітэктара і мастака з дня зараджэння праекта. Асновы сінтэзу павінны быць ужо закладзены пры складанні генеральнага плана, які б прадугледжваў перспектыву забудовы горада з абавязковым улікам яго гісторыі. А мы, на жаль, знеслі многія будынкi, якія

А. АНІКЕЙЧЫК:
— Нельга нам забываць і пра выкарыстанне элементаў беларускага народнага мастацтва, вобразаў фальклору, беларускай пазіі. Навошта нам аздабляць інтэр'еры сімваламі, знакамі, рэліямі, якія ўжываюцца ледзь не ва ўсім свеце?

У першую чаргу пра гэта неабходна думаць пры стварэнні будынкаў па індывідуальных праектах — такіх, скажам, як буйныя публічныя бібліятэкі, палацы культуры, мастацтваў, дамы адпачынку...

З. АЗГУР:
— І не толькі... Права на прыгажосць мае кожны чалавек, дзе ён ні жыў. Я маю на ўвазе і жылыя раёны, нашы мікрараёны, якія, часам, за невялікім выключэннем, прыгатаюць сваёй аднастайнасцю, шэрасцю. Хіба мала тут магчымасцей для архітэктара і мастака?

Ю. ГРАДАЎ:
— З вамі, Заір Ісакавіч, трэба пагадзіцца. Узяць хаця б колеравую палітру архітэктуры. Колер ужо сам па сабе незаменимы ў фарміраванні мастацка-эмацыянальнага вобраза. Асабліва важна выкарыстоўваць колер у сучасным індустрыяльным будаўніцтве, калі тыповыя праекты, аднастайны матэрыял нясуць у сабе небяспеку колеравага стандарту.

А. АНІКЕЙЧЫК:
— Але каларыстычнае вырашэнне нельга зводзіць да расфарбоўкі будынкаў у розныя колеры.

Ю. ГРАДАЎ:
— Я маю на ўвазе вырашэнне складанай каларыстычнай задачы ў маштабе горадабудаўнічага ансамбля. А гэта вымагае спецыяльных ведаў, майстэрства і густу. Пры данамазе колеры можна зрокава ўзмацніць адчуванне глыбіні, «зблізіць» або «рассунуць» аб'екты архітэктуры. Мне здаецца, што гэтая задача больш-менш удала вырашана ў мікрараёне «Зялёны дуг-5».

А. АНІКЕЙЧЫК:
— Акрамя колеру, з поспехам можна ўжываць і архітэктуру малых форм. Сярод газонаў, ля пад'ездаў, у дварах ставіць невялікія скульптуры, фантаны, альтанкі, як гэта робіцца ў ГДР, а таксама ў рэспубліках Прыбалтыкі.

Ю. ГРАДАЎ:
— Як буйныя, так і малыя архітэктурныя формы трэба абавязкова спалучаць з зялёнай архітэктурай. Недахопы ў ландшафтнай архітэктуры — адна з прычын таго, што нашы гарады выглядаюць аднастайна. Але, разам з тым, нельга забывацца што зялёныя пасаджэнні трэба падпарадкоўваць пэўнай горадабудаўнічай дысцыпліне. Незразумела, чаму, скажам, у Мінску ў апошні час захапляюцца аднымі каштанамі. Чаму забыліся пра нашу бярозу, іншыя дрэвы беларускай флоры? А як прыгожа было, калі б на розных вуліцах раслі дрэвы розных парод?

З. АЗГУР:
— Вы гаворыце пра сувязь нашай гарадской архітэктуры з прыродай. Дык я вам скажу, што прырода ігнаруецца і пры праектаванні нашых сельскіх пасёлкаў. Восі гэта ўжо зусім даўня. Дзе ж яшчэ больш удала можна прымяніць сінтэз архітэктуры і ландшафту, як не ў вёсцы? Атрымалася ж так, што многія нашы архітэктары фармальна пераносіць сюды законы гарадской архітэктуры. І восі прыязджаеш у такі пасёлак, як іх цяпер называюць — гарадскога тыпу, і не адчуваеш своеасаблівасці мясцовасці.

Так, сённяшняму вясцоўцу хочацца жыць у добра ўпарадкаваным доме з усімі выгодамі, але ж нельга пазбаўляць яго спрадвечнай, арганічнай сувязі з зямлёй, з прыродай.

Між іншым, я не памятаю такога выпадку, каб на абмеркаванні праекта забудовы якога-небудзь сельскага пасёлка запрашаліся мастакі. А між тым, яны б маглі многае падказаць.

(Заканчэнне на стар. 14).

А ДЗВІНЕЛІ песні, адшумелі апландыменты ўдзячных слухачоў на сотнях і сотнях канцэртаў мастацкай самадзейнасці 1-га Усесаюзнага фестывалю. Можна ўжо азірнуцца назад, падумаваць здабыткі—а іх вельмі многа, прааналізаваць некаторыя пралікі, адным словам, падвесці, як кажуць, рысу.

Якую мэту ставіў перад сабой фестываль, прысвечаны 60-годдзю Вялікага Кастрычніка?

Важнейшая задача гэтага вялікага агляду самадзейнага мастацтва заключалася ў тым, каб ярка і патхнёна ўславіць працоўны гераізм савецкіх людзей, раскрыць маральную прыгажосць і духоўнае багацце савецкіх людзей, усямерна садзейнічаць далейшаму развіццю мастацкай народнай творчасці, далучыць да яе шырокія масы працоўных, шырэй і паўней выявіць народныя таленты.

Стварэння ў Беларусі рэспубліканскіх, абласных і раённых аргкамітэтаў фестывалю, у склад якіх увайшлі прадстаўнікі партыйных, савецкіх, прафсаюзных, камсамольскіх арганізацый, Міністэрства культуры і іншых ведамстваў, паспяхова справіліся з арганізацыяй гэтага вялікага свята народнага талентаў. Усе тры туры фестывалю прайшлі на высокім арганізацыйным, ідэйным і мастацкім узроўні.

Назаву некалькі яскравых, на мой погляд, лічбаў.

У фестывалі ўдзельнічала больш чым 41 тысячам самадзейных творчых калектываў. Толькі ў ходзе мясцовых, раённых і гарадскіх аглядаў, свят ваенна-патрыятычнай песні, маладзёжнай песні, песні працы, духовай музыкі, праведзеных у перыяд першага тура фестывалю выступіла больш чым 600 тысяч чалавек. Напрыклад, у Столінскім раёне Брэскай вобласці ў свяце песні «Слава працы» ўдзельнічала больш за тры тысячы аматараў мастацтва. У Ваўкавыскім раёне Гродзенскай вобласці ў фестывальных мерапрыемствах удзельнічалі творчыя калектывы больш чым 50 прадпрыемстваў і арганізацый з агульнай колькасцю ўдзельнікаў больш дзюх тысяч чалавек. У свяце «Таварыш песня», якое праводзілася на Магілёўскім заводзе штучнага валакна імя Куйбышава, прымелі ўдзел не толькі маладыя людзі, але і ветэраны вайны і працы — усяго больш за 200 чалавек.

На рэспубліканскім свяце духовай музыкі ў Мінску выступіла 1.250 музыкантаў, якія прадстаўлялі ўсе вобласці Беларусі.

Масавы характар насілі і іншыя мерапрыемствы фестывалю. Так, напрыклад, у аглядах цэхавай мастацкай самадзейнасці на Лідскай абутковай фабрыцы ўдзельнічала 528 чалавек, на Мінскім аўтамабільным заводзе — каля 1.500 аматараў самадзейнага мастацтва, на мяторным заводзе — каля дзюх тысяч. Многія калектывы мастацкай самадзейнасці рэспублікі ў час фестывалю арганізавалі дэкады і святы мастацтва, канцэрты для працоўных сваіх і падшэфных калектываў.

Фестывальныя мерапрыемствы з'явіліся штуршком для ўтварэння 2.076 новых аркестраў, хораў, мастацкіх агітбрыгад, вакальна-інструментальных калектываў і г. д.

Мастацкая самадзейнасць толькі ў сістэме прафсаюзаў за перыяд фестывалю навялічылася амаль на 15 тысяч удзельнікаў.

У ходзе фестывалю далейшае развіц-

цё атрымалі такія жанры, як вакальна-харавы, музычны, драматычны, харэаграфічны, агітацыйна-мастацкія брыгады.

Шырока паказалі сваё майстэрства і самадзейныя мастакі. Толькі на рэспубліканскай выстаўцы выяўленага мастацтва было прадстаўлена 1.300 работ 410 аўтараў. Высокую ацэнку грамадскай атрымалі і работы аматараў кінамастацтва, якія на трэцім туры агляду паказалі больш як сорак стужак.

Хацелася б адзначыць, што побач з колькасным ростам значна павысіўся і творчы, выканаўчы ўзровень удзельнікаў. Гэтаму садзейнічала вялікая і сістэма-

Нас радуе і развіццё такога жанру самадзейнай творчасці, як агітацыйна-мастацкія брыгады. Выступленні большасці іх былі пабудаваны на надзённых і актуальных фактах грамадска-палітычнага і гаспадарчага жыцця, вызначалі вострай публіцыстычнасцю і высокім мастацкім узроўнем.

Да сказанага хацелася б дадаць, што за апошнія гады ў нашай рэспубліцы хутка развіваецца і такі жанр мастацтва, як духовыя аркестры. Праведзеныя абласныя і рэспубліканскія святы духовай музыкі і маршы-парады духовых аркестраў выліліся ў яркае, хвалюючае

ДА НОВЫХ ВЯРШЫНЬ

Гасказвае сакратар Беларускага прафсаюза, намеснік старшыні рэспубліканскага аргкамітэта па правядзенню ў Беларускай ССР 1-га Усесаюзнага фестывалю самадзейнага мастацкай творчасці працоўных Л. М. БАРАБАНАВА.

тычная вучэбна-творчая і выхавальная работа ў калектывах, работа па фарміраванню рэпертуару, навучанню кіраўнікоў калектываў.

Не выпадкова за час фестывалю 52 калектывам мастацкай самадзейнасці было прысвоена высокае званне народнага.

На заключным трэцім туры фестывалю званне лаўрэатаў заваявалі 126, а дыпламантаў I і II ступеней — 234 лепшыя самадзейныя калектывы.

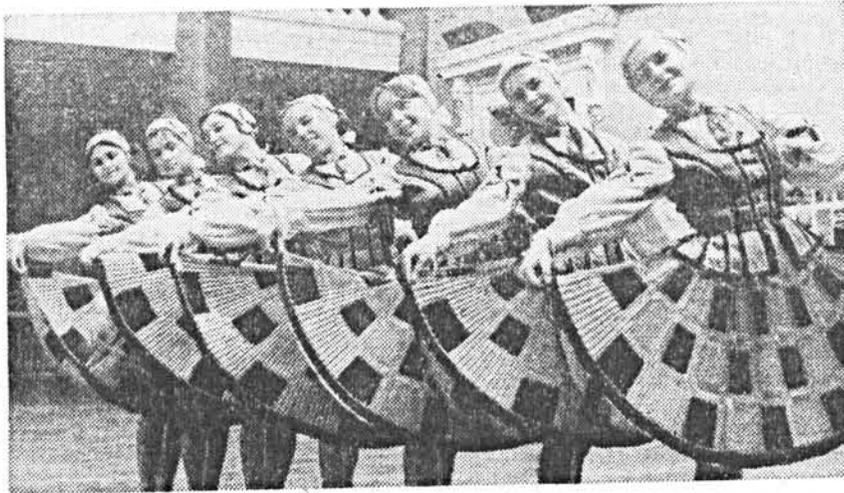
Многія калектывы самадзейнасці валодаюць высокай выканаўчай культурай. Прыклад толькі адну характэрную дэталю. Амаль трэць усіх твораў выконвалася калектывамі вакальна-харавога жанру а капэла. Калі ж гаварыць пра рэпертуар, то відавочна, што ім займае грамадзянская лірыка, тэма дружбы народаў, інтэрнацыяналізм савецкіх людзей.

Большая частка твораў, што складаюць рэпертуар самадзейных калектываў, — творы айчынных, у тым ліку беларускіх аўтараў і аўтараў саюзных рэспублік, беларускія народныя песні, музыка і танцы. Даволі поўна рэпертуар калектываў прадстаўляў айчынную вакальную музычную класіку.

відовішча і прыцягнулі ўвагу тысяч глядачоў. Мы ганарымся тым, што, дзякуючы поспехам, дасягнутым у развіцці гэтага жанру, Усесаюзным аргкамітэтам фестывалю Беларусь выбрана месцам, дзе будзе праведзена заключнае выступленне духовых аркестраў усіх рэспублік нашай краіны.

У ходзе фестывалю пашырыліся і ўмацаваліся сувязі калектываў мастацкай самадзейнасці з творчымі арганізацыямі рэспублікі: саюзамі пісьменнікаў, мастакоў, кінематаграфістаў, Беларускай тэатральнай аб'яднаннем.

Прафесіянальныя артысты, музыканты, мастакі, кінематаграфісты правялі вялікую работу ў творчых секцыях рэспубліканскага, абласных і мясцовых камітэтаў фестывалю, аказалі вялікую і рознабаковую метадычную і практычную дапамогу самадзейным калектывам. Яны актыўна ўдзельнічалі ў рабоце мастацкіх саветаў дамоў народнай творчасці і дамоў мастацкай самадзейнасці, у саставе журы аглядаў, конкурсаў, выставак, у навучанні кіраўнікоў самадзейных калектываў, у якасці рэжысёраў, дырыжораў, хормайстраў, балетмайстраў і прадстаўленняў.

У складзе творчых секцый Рэспубліканскага Дома народнай творчасці Міністэрства культуры БССР і Дома мастацкай самадзейнасці Беларускага прафсаюза пачатках актыўна працуюць каля 170 кампазітараў, артыстаў, мастакоў, выкладчыкаў вышэйшых і сярэдніх навучальных устаноў.

Мы ўпэўнены ў тым, што сувязі калектываў самадзейнасці з дзеячамі прафесіянальнага мастацтва, якія ўмацаваліся ў ходзе фестывалю, будуць і надалей шырэйша, актыўна садзейнічаць далейшаму развіццю самадзейнай творчасці працоўных.

Сярод тых, хто найбольш актыўна дапамагае калектывам мастацкай самадзейнасці, хацелася б назваць народнага артыста СССР Г. Цітовіча, народнага артыста БССР Ю. Семіяню і М. Сярдобова, заслужанага дзеяча культуры БССР С. Грабеншыкава, заслужанага артыста БССР А. Майзлера і І. Лакштанава, доктара мастацтвазнаўства Ю. Чурко, заслужанага дзеяча мастацтва БССР М. Маслава, балетмайстра І. Хвораста, кандыдата мастацтвазнаўства А. Лабовіча, паэта І. Васілеўскага і многіх іншых.

Нам трэба яшчэ шмат папрацаваць над прафесіянальнай падрыхтоўкай кіраўнікоў нашых самадзейных аркестраў, хораў, танцавальных і драматычных калектываў. Чым вышэйшы прафесіянальны ўзровень кіраўніка, тым вышэйшы ўзровень выканаўчага майстэрства калектываў. Пра гэта пераканана гавораць поспехі, дасягнутыя калектывамі самадзейнасці—лаўрэатамі і дыпламантамі фестывалю, якімі кіруюць заслужаныя работнікі культуры БССР С. Дробыш і І. Вінаградава, заслужаны дзеяч культуры БССР М. Салдатаў, В. Перацяцка, Ю. Сцяпаню, І. Кліенскі і іншыя майстры свайго справы.

У нас у рэспубліцы шырока наладжана вучэба кіраўнікоў калектываў. Яна вядзецца на семінарах і курсах, якія арганізуюць Міністэрствам культуры БССР, Беларускага прафсаюза, іншымі ведамствамі і рэспубліканскімі дамамі народнай творчасці і мастацкай самадзейнасці.

Фестываль закончыўся. Галоўнае цяпер — замацаваць дасягнутыя поспехі і ісці далей у развіцці мастацкай творчасці працоўных, кіруючыся галоўнымі прынцыпамі — масавасцю і высокім мастацкім узроўнем. Праводзіцца вялікая і складаная работа па вывучэнню і аб'яўленню багатага матэрыялу, які даў фестываль. Неабходна яшчэ раз прааналізаваць пытанні арганізацыі такіх аглядаў, глыбока асэнсаваць і зрабіць пэўныя вывады, якія датычацца ідэйна-мастацкай дзейнасці калектываў. Трэба падрыхтаваць і правесці шэраг навукова-практычных канферэнцый, семінараў, на якіх дэталёва абмеркаваць вынікі фестывалю, праблемы, якія ім вылучаны, і намерзіць практычныя крокі па далейшаму ўздзею самадзейнага мастацтва.

Цяпер перад самадзейнымі калектывамі стаіць вялікая і адказная задача — падрыхтоўка і дастойная сустрэча 60-годдзя Вялікага Кастрычніка. Пераважная большасць іх у сувязі з гэтым актыўна працуюць. Яны рыхтуюць новыя праграмы, выступаюць перад працаўнікамі са справаздачнымі канцэртамі, спектаклямі і выстаўкамі. Каля дваццаці калектываў — лаўрэатаў фестывалю — неўзабаве накіруюцца ў гасцольныя маршруты па многіх гарадах нашай краіны.

Фестываль закончыўся. Наша самадзейнае мастацтва ідзе да новых вяршынь.

КАЛІ АРХІТЭКТАР І МАСТАК—АДНАДУМЦЫ

А. АНІКЕЯЧЫК:

— Вось яшчэ адна праблема, звязаная з забудовай вёскі. Сёння ледзь не ў кожнай вёсцы ёсць свой помнік героям Айчынай вайны. Гэта, вядома, добра, што мы захоўваем памяць пра тых, хто не вярнуўся з вайны. Але ж нельга закрываць вочы і на тое, што гэтыя помнікі часам невыскай мастацкай якасці, проста тыражыруюцца. Патрэбны адзіны план манументальнага будаўніцтва ў рэспубліцы. На змену гэтым асобным мемарыяльным знакам павінен прыйсці

комплексны, сінтэтычны прынцып вырашэння ідэйна-мастацкіх задач у поўнай адпаведнасці з асноўнымі сацыяльнымі і горадабудаўнічымі канцэпцыямі.

Ю. ГРАДАЎ:

— Такі план неабходны яшчэ і таму, што ён прадугледзіць насыпнасць у творчым працэсе. Бо ў нас нагледзіцца такая практыка: нашы архітэктары і мастакі ствараюць па некалькі значных твораў у адзін год, а потым надоўга «замаўкаюць».

Стымулам для творчай актыўнасці

магло б стаць рэгулярнае правядзенне конкурсаў на лепшы манументальны твор, лепшую скульптуру, жывапіснае і г. д.

У гэтым годзе наш народ будзе адзначаць слаўную дату — 60-годдзе Кастрычніцкай рэвалюцыі. А мы пакуль што не падумалі пра конкурс на лепшае святочнае афармленне нашых гарадоў, да ўдзелу ў якім можна было б прыцягнуць лепшых архітэктараў і мастакоў.

У нашай сённяшняй гутарцы мы абмінулі такое важнае пытанне, як якасць многіх нашых манументальных збудаванняў. Як правіла, помнікі і цэлыя унікальныя архітэктурныя комплексы ўзводзіцца рознымі будаўнічымі ўпраўленнямі, якія не маюць вопыту такой

работы. Наспеў час стварыць спецыялізаванае ўпраўленне, якое б магло кваліфікавана ажыццяўляць праект.

І яшчэ. Манументальнае мастацтва з'яўляецца вышэйшым праўленнем творчай дзейнасці дойліда. Між тым, менавіта архітэктараў-манументалістаў не выпускае ніводная ВНУ краіны. Трэба нам самім выхоўваць дойлідаў з шырокім мастакоўскім мысленнем, кругазглядом.

А пакуль у нас мала такіх спецыялістаў, трэба, каб у кожным вялікім горадзе побач з галоўным архітэктарам быў і галоўны мастак, які б каардынаваў ўсю работу па сінтэзу архітэктуры і мастацтва.

Гутарку запісалі Р. БАКУНОВІЧ І М. ЗАМСКІ.

НА ПАЧАТКУ

Югаслаўскі паэт Момчыла Джэркавіч упершыню паявіўся ў Саюзе пісьменнікаў Беларусі нечакана: ён ахвяраваў маршрутам турысцкага падарожжа па нашай краіне і вырашыў пазнаёміцца з беларускімі паэтамі. Тады ж ён расказаў пра сваё жаданне перакладаць нашу паэзію і прызнаўся, што пачынае з Аркадзя Куляшова. Нехта прапанаваў, што трэба запрасіць Момчылу Джэркавіча яшчэ раз наведаць Беларусь. «Запрасіце вы мяне ці не, а я ўсё адно прыеду», — сказаў паэт.

І вось праз два гады ён зноў прыехаў у Мінск.

— Упарты чарнагорац, — жартам значыў пры сустрэчы Ніл Гілевіч.

— Як кажуць, было дзве краіны класічнай партызанскай барацьбы — Югаславія і Беларусь. Джэркавіч прыехаў афіцэрам сувязі. Ён усё яшчэ партызан, ён прыехаў добраахвотна, — дадаў Анатоль Вялюгін.

Момчыла Джэркавіч расказаў, што нарадзіўся ў чарнагорскім горадзе Беры ў 1930 годзе. Вучобу ў гімназіі спыніў — пайшоў у 1943 годзе ў партызаны. Быў сувязным, байцом атрада. У партызанах загінулі бацька, брат, а сам Момчыла застаўся без рукі. Пасля вайны скончыў Бялградскі ўніверсітэт па спецыяльнасці англійскай мова і літаратура. Літаратурную працу пачаў з нарысаў, першы верш надрукаваў у 1954 годзе. Перакладаў спачатку з англійскай і італьянскай. Пераклаў кнігу паэзіі Э. Межэлайціса, асобныя вершы С. Ясеніна, Б. Пастэрнака, з балгарскай — зборнік С. Цанева.

У гутарцы выявілася, што М. Джэркавіч напісаў таксама два раманы: «Ноч перад смерцю» — на партызанскую тэму, «Сведка» — на сучасную. Іван Шамякін заўважыў:

— Дык вы мой калега — раманы пішаце, а я чамусьці думаў, што вы «чысты» паэт.

— Дык і ты «нячысты», — уставіў Максім Танк, — таксама вершы пісаў, раз — п'есы.

У час гэтай харошай, перасыпанай жартамі газоркі госьць паказаў зборнік вершаў А. Куляшова, выпушчаны бялградскім выдавецтвам «Петар Кочыч» у серыі «Паэты свету», якім і кіруе М. Джэркавіч. Пераклаў паэт гэты зборнік на сербскую мову разам з Радаславам Пайкавічам.

— Знаёмства з беларускай літаратурай у мяне пачалося з асобных вершаў Купаль, Коласа, Броўкі, Танка, Куляшова, — расказаў паэт. — Для анталогіі «Леніну — паэты свету» я пераклаў верш Куляшова «Жыве Ленін». Пераклаў

з рускай мовы. Пазней пазнаёміўся на семінары ў Балгарыі з дачкой паэта — балгарысткай Валянцінай Куляшовай. У яе аказаліся беларускія кнігі. Я слухаў беларускія вершы. Недзе ў семдзесят першым годзе, ужо ў Югаславіі, мы заселі за падрадкоўнікі, а два гады назад іх праўтарызаваў Аркадзь Аляксандравіч.

— Чым вас узрушыла паэзія Аркадзя Куляшова? — пацікавіўся я.

— Калі чытаў «Сцяг брыгады», вельмі хваляваўся. Я яшчэ раз убачыў тое, што перажыў некэлі маладым партызанам. Мае юнацкія ўражанні супалі з тымі малюнкамі, вобразамі, якія паказаў паэт. Гэта тая літаратура, якая падобна да нашай партызанскай. Гэтым наогул мне блізкая савецкая літаратура.

— У сучаснай паэзіі Аркадзя Куляшова, праўдзівай і свабоднай, — працягваў паэт, — няма навацый формы, але ёсць унутраная дынаміка, новыя эмацыянальныя зрухі, якія надаюць ёй непаўторнасць. Мне здаецца, яе можна назваць апазнавальным знакам усёй сучаснай беларускай паэзіі. Гэта роздум над свёім жыццём, над лёсам сваіх сяброў, гэта размова з імі. Гэта голас, які заклікае да спагады, да чалавечнасці, да чуласці, голас, які зыходзіць водгук.

Такая ж моцная, лірычная і паэзія Максіма Танка. Зараз я з Радаславам Пайкавічам узяўся за пераклады вершаў Максіма Танка. Нядаўна я сустрэўся з паэтам у Белградзе, ён мне многае паказаў, удакладніў.

— Цяпер вы перакладаеце з арыгінала? Як вам працуецца ўдвух з Пайкавічам?

— Зараз імкнуся мець заўсёды арыгінал і, здаецца, усё разумею, але пад рукой трымаю і рускі пераклад. У мяне больш лірычны склад, у Радаслава Пайкавіча больш рацыянальны, хоць ён і маладзейшы за мяне. Харошы прэзвішкі і паэт, лаўрэат літаратурнай прэміі Блажа Шчапанавіча. Ён таксама з партызанскай рэспублікі — з Чарнагорыі. І нам добра працуецца.

— А прозу не думаеце перакладаць? Акрамя твораў Быкава і майго рамана «Сэрца на далоні», у вас, бадай, апошнім часам больш кніг з беларускай мовы не выходзіла, — пацікавіўся Іван Шамякін.

— Проза патрабуе большага часу. А паэзію буду перакладаць. Магчыма, мы яшчэ кэго далучым з перакладчыкаў.

— Зараз пішу верш пра Хатынь, — працягваў размову паэт. — У нашай Дэсанкі Максімовіч ёсць верш аб трагедыі горада Крагуеваца. Сем тысяч гараджан, у асноўным дзеці, вучні гімназіі, а з імі дырэктар, выкладчыкі загінулі ад рук гітлераўцаў. Гэта здарылася ў кастрычніку сорак першага года ва Ужыцкай партызанскай рэспубліцы. Хатынская трагедыя — гэта і наша трагедыя.

— Лёс Крагуеваца — гэта таксама і наш лёс. Беларускі паэт Янка Сіпакоў у гістарычнай баладзе «Урок» выразна і ўзрушана расказаў, што гэтая трагедыя — урок памяці для ўсяго чалавецтва, — нагадаў нехта.

Затым госьць узяў у рукі кнігу А. Вярцінскага «З'яўленне», якую яму падарыў аўтар, і сказаў:

— Здаецца, усё ў ёй разумею. Адчуваю нейкую блізкасць, роднасць сваёй мовы да беларускай. Дык давайце больш перакладаць, выдаваць адзін аднаго. Мы — вас, ён — нас.

Думка гэтая не патрабуе доказаў, а вымагае канкрэтных спраў. І нам прыемна было сказаць госьцю, што ў нас ужо выдадзены зборнік югаслаўскіх апавяданняў.

Аляксей ГАРДЗІЦКІ.

«МАЯ ЛІРА НЕ МОЖА, НЕ СТАНЕ МАЎЧАЦЬ...»

Сярод кніг, што выйшлі ў дарэвалюцыйны час, нямала такіх, якія сёння сталі бібліяграфічнай рэдкасцю. І каб пазнаёміцца з імі, найчасей прыходзіцца звяртацца да маскоўскіх і ленынградскіх бібліятэк. Да рэдкіх выданняў належыць і паэтычны зборнік мінскага аўтара Аляксандра Мікульчыка «Вершы рабочага», выдадзены ў Пецярбурзе ў 1906 годзе. У ім 29 вершаў, большасць друкавалася ў газеце «Северо-Западный край». Там я ўпершыню і пазнаёміўся з яго творчасцю. Асабліва запомніўся верш «Не верь врагам» — пра царскі маніфест ад 17 кастрычніка 1905 года:

Не верь врагам своим —
они изменчивы, как гадья,
как змеи подлые — и жалят и шипят.
Ломай все старое и разрушай
преграды,
что на пути подгнившие стоят.

У маленькай прадмове Мікульчык прызнаецца, што ў яго вершах ёсць яшчэ «шмат недаспелага», і выдаць іх асобнай кніжкай яго вымусіла жаданне зарабіць грошай, каб мець магчымасць вучыцца.

Але, думаецца, не толькі гэтым кіраваўся аўтар, адсылаючы «пробы п'яра» выдавецтву. Верш «Мая ліра», якім адкрываецца кніжка, паказвае, што на сваю літаратурную дзейнасць Мікульчык глядзю як на сродак «абудзіць» народ. «Мая ліра не можа, не стане маўчаць», — абвясчае ён і выказвае надзею, што верш пра «набалелае гора народа» ў «грудзях бедняка адгукнецца».

Шкада, што амаль нічога не ўдалося даведацца пра жыццё паэта. На некаторых звестках, ён працаваў наборшчыкам у друкарні газеты «Северо-Западный край». За ўдзел у рэвалюцыйным руху быў пасаджаны ў астраг, там напісаў шэраг «турэмных песень». Два вершы — «Чаму ў гэтую ноч не магу я заснуць», і «Дзякуй! Спіхлі душэўныя мукі...» — датаваны студзенем і лютым 1906 года і маюць паметку «Мінскі астраг».

У многіх нумарах газеты «Мінскі голас» за 1910 год можна сустрэць аб'яву: «А. Мікульчык шукае работу. Адрас: у рэдакцыі». Жылося яму цяжка. «Прыгнечаны лёсам я шчасця не ведаў ніколі», — з горьччу прызнаецца ён у адным з вершаў.

Магчыма, што недзе пасля 1911 года паэт пераехаў на Украіну — яго імя сустракаецца ў кіеўскім друку. А ў 1913 годзе ў Кіеве выйшаў «Зборнік вершаў» трох аўтараў — А. Мікульчыка, Д. Буцяева, Г. Каранеўскага. К гэтай часу ён ужо адшоў ад рэвалюцыйнай тэматыкі, у вершах пераважаюць матывы смутку, разгубленасці, песімізму.

У тым жа годзе ў нумары 43 газеты «Наша ніза» быў надрукаваны беларускі верш Мікульчыка, які пачынаецца радкамі: «Мне здаецца ў цёмныя ночы, не гудзіць, не труміць чаравік». Гучаннем, настроём ён блізкі да тых вершаў паэта, што надрукаваны ў кіеўскім зборніку.

Тое, што напісаў Мікульчык у перыяд першай рускай рэвалюцыі, адрасавана пераважнай гарадскому пралетарыю. Яго «песні працы» непаруйна звязаны з думкамі і жаданнямі рабочага чалавека, прасякнуты духам рэвалюцыйнай барацьбы.

У 1905 — 1907 гадах у Расіі з'явілася цэлая плеяда паэтаў-рабочых. І на Беларусі рэвалюцыя абудзіла да творчай дзейнасці людзей з рабочага асяроддзя. Ц. Гартны імкнуўся стварыць вобраз «рыцара цяжкай працы» яшчэ ў сваіх ранніх вершах — «У майстэрні гарбар», «Элегія» і іншых, а пазней напісаў цыкл «Песні гарбар».

Пачатак жа рабочай рэвалюцыйнай тэмы ў нашай літаратуры звязаны з імем Мікульчыка. Яго першы верш быў надрукаваны ў «Северо-Западном крае» вясною 1905 года. Творы паэтаў-рабочых друкаваліся ў газетах «Могилёвский голас», «Мінскі голас», «Голос провинции» і распаўсюджваліся мясцовымі арганізацыямі РСДРП як лістоўкі і пракламацыі.

Яны часта былі без подпісу аўтараў, альбо падпісваліся псеўданімамі «Непакорны», «Рабочы» і інш. Псеўданімам «Рабочы» карыстаўся і Мікульчык.

У адным з лістападаўскіх нумароў газеты «Северо-Западный край» за 1905 год надрукавана «Рабочая марсельеза», падпісаная гэты верш сапраўдным прозвішчам аўтара — «Рабочы С. Лукашын». І пра яго нічога невядома, хоць у тым жа 1905 годзе ў горадзе Арэхава выйшаў зборнік «Вершы фабрычнага рабочага С. І. Лукашына». Відэць, наводзіць Лукашын з Беларусі, і рэдакцыя мінскай газеты ён перадаў сваю «Рабочую марсельезу», калі прыехаў наведаць родзічаў. Гэта толькі меркаванне, але яно мае пад сабою падставу. Спрага ў тым, што ў кніжцы Лукашына ёсць вершы аўтабіяграфічнага характару («Перад ад'ездам на фабрыку», «Далёка ад радзімы і іншыя»). Лірычны герой расказвае, як ён пераехаў у горад, бо «ціснула страшэнная беднасць». «На пыл фабрычны я ўсё памяняў, — чытаем мы ў адным з вершаў, — з вёскаю роднаю я даўно развігаўся». За гэтым «я», думаецца, стаіць сам аўтар.

Захавалася і прозвішча аўтара верша «Паштальён», надрукаванага ў газеце «Мінскі голас», — Бабін. Ён працаваў паштальёнам мінскай гарадской паштовай канторы. Тага, хто ў «падалы і паланы заходзіць з торбай», Бабін называе «дзімем нядолі», якое вечно жыве ў беднасці і трывозе.

Пра цяжкае жыццё рабочых гаворыцца і ў вершы «Рабочы» Мікульчыка. Паэт імкнецца ўзнавіць вобраз чалавека, якога «спыла рабочая доля», а «гора гарадзіла з барацьбой».

У вершах Мікульчыка, як і ў іншых паэтаў-рабочых, амаль няма матываў пакарлінасці, адлучанасці. Наадварот, у іх — баявісць, антымізм, мужнасць людзей, які перамаглі ў перамозе над класавым ворагам.

Некагорыя творы Мікульчыка прысвечаны канкрэтным падзеям, што адбываліся на Беларусі. Так, верш «Ахвярам 18 кастрычніка» звязаны з курлоўскім расстрэлам, калі па загаду мінскага губернатара салдаты адкрылі агонь па ўдзельніках мітыngu рабочых на прыватна-калянальнай плошчы.

Паэтам-рабочым, натуральна, нестасе літаратурнага вольту, умения стварыць мастацкі вобраз. І першыя вершы Мікульчыка часта пераймальныя. Але з часам усё больш і больш у іх пачаю прабівацца самастойнае, аўтарскае. Арыгінальны голас паэта чуецца ў «Песні каняля», «Песні бедняка», у вершах «Не глядзі, што цяга голыя», «Хоць вяжы не вяжы» і іншых.

Сярод паэтаў-рабочых Беларусі, што пісалі на рускай мове, Мікульчык, бласпярэчна, займае выдучае месца. Яго творчасць, як і іншых паэтаў-рабочых, што ў гады першай рускай рэвалюцыі друкаваліся на старонках перыядычнага друку Беларусі, заслугоўвае ўважлівага вывучэння і даследавання, бо з'яўляецца неад'емнай часткай нашага літаратурнага і гістарычнага мінулага.

Прапануем увазе чытача адзін з вершаў А. Мікульчыка, які дае магчымасць у нейкай ступені пашырыць нашу ўяўленне аб пралетарскай паэзіі Беларусі перыяду першай рускай рэвалюцыі.

ПЕСНЯ КУЗНЕЦА

Я — угрюмый кузнец
И бедняк и певец,
Я кузнечный огонь раздую,
Тяжкий молот судьбы
Для последней борьбы
Я о звонный чугун накаляю.
И илины я точу,
Я свободы хочу
И за светлую правду сражаться,
Я работать не прочь
И в холодную ночь,
И в могучем бою не сдаваться.
Я ную и пою, только искры летят,
И, как звезды блеснув, исчезают.
Я работать хочу для голодных ребят,
Что в холодной избе умирают.
Эх, рука, размахнись, чтоб дрожало плечо,
Не жалой ни зубила, ни стали,
Да ударь по сильнее еще и еще,
Чтоб под молотом искры сверкали.

«Северо-Западный край», 1905 г., № 787).

Ісідар БАС.

Іван АНОШКІН

Салавей РАЗБОЙНІК

Фількава грамата

— Дазвольце, Эраст Маркавіч?

У дзверы ўсунулася маладая жанчына ў стракатым, па апошняй модзе, пыльніку.

— Хто?.. Адкуль?.. Па якой справе?

— Не помніце? Я загадала бібліятэкай...

— Хіба ўсіх запомніш! Вас шмат, а я адзін, — з дакорам зірнуў Эраст Маркавіч Філька на жанчыну. — Кажце, звольнілі. А за што?

— Ні за што. Звольнілі — і ўсё.

— Ну, гэта вы кінце. Так не бывае. Каб ні з таго, ні з сяго...

— Ні з таго, ні з сяго, — стала на сваім жанчына. — Ні за што!

— Ні за што, — паківаў галавой Эраст Маркавіч. — Мабыць, нічога не рабілі, то і знялі.

— Як гэта нічога не рабіла?!

ГУМАРЭСКА

Выходзіць, так сабе, за прыгожыя вочы, пахвальную граматы далі?

— Пахвальную граматы? — здзівіўся Філька. — А хто ж гэта так мог расшчодрыцца?

— Вы! Вы мне гэтую самую граматы давалі! — жанчына паказала пахвальны ліст.

Філька разгарнуў шаматкі ліст.

— Няўжо мой подпіс? — Эраст Маркавіч зняў і працёр хусцінкай шкельцы акулараў.

— Так, здаецца, мой. Уласна-ручны. Так, так, цяпер я вас прыпамінаю. Гэта ж вы, здаецца, цудоўны-ы-я справаздачы пісалі?

— Ды ўжо ж, зардзелася жанчына. — Бывала, усё хвалілі...

— Бо заслужылі! — Эраст

Маркавіч выцер на пажоўклый лысіне пот, яшчэ раз заглянуў у граматы. — Так што, Ірына Сцяпананна... Ды сядайце, сядайце, калі ласка, у нагах, кажучь, праўды няма.

— Нічога, я пастаю.

— Помню, помню! Можна сказаць, што не справаздачы — оды!

— То каб назад мяне... у бібліятэку?

— У бібліятэку? З такімі задаткамі! Не! — усхапіўся Эраст Маркавіч. — Слухайце! А чаму б вам не пайсці да нас?

— То ж я і прыйшла.

— Да нас інспектарам... — Інспектарам? — адступіла Ірына Сцяпананна.

— Вось-вось... Ёсць вакансія.

— Ой, ці ж спраўлюся?

— Гэтакія справаздачы! — хваліў Эраст Маркавіч. — Значыць, згода? То зараз і аформілі... Адачка, кнігу загадаў!

МАСТАЦКІ ПЕРАКЛАД

ДЗЕЙНІЧАЮЇ: УДОВІН СЫН ДВАНАЦЦАЦІГАЛОВЫ ЗМЕЙ

Дванаццацігалоўны Змей сядзіць за столікам пад кустамі, трымае ручку, бланкот, перад ім ляжыць разгорнутая кніга. Падыходзіць Удовін Сын.

Удовін Сын. Чым заняты, Гарынавіч? Змей. Раблю мастацкія пераклады твораў.

Удовін Сын. Ёсць поспехі-зрухі? Змей (з гонарам). Пераклады мне заўсёды ўдаваліся выдатна. Думаю, што гэтак жа будуць удавацца і надалей.

Удовін Сын. І тонкасі моў ты ведаеш? Змей. Яшчэ як! У мяне ж дванаццаці галоў! Да таго ж, я ведаю тэорыю мастацкага перакладу. Перакладчык у цяжкай сітуацыі можа адступіць ад тэксту, мае права замяніць яго іншым, адэкватным, шукаць свае словы і словазлучэнні, нават змяніць рытмічны лад твора, калі гэта неабходна. Галоўнае — гэта захаваць сэнс.

Удовін Сын. Ну, перакладзі вось гэтыя чатыры радкі. Змей. Давай! Любыя перакладу!

Удовін Сын (чытае):
Домовой
Сам не свой:
Стал он с лысой
Головой.

Змей. Чыя гэта радкі? Хто іх напісаў? Удовін Сын. Якая розніца, хто? Ты зрабі мастацкі пераклад. Змей. Адно хвіліну. Не такое перакладаў. (Думае, а праз хвіліну чытае). Вось:

Упраўляючы дамамі
Сам сваёй не рады маме:
Развітаўся
З валасамі.

Рытм крышачку парушаю, але не бяда. Змест перададзены дакладна.

Удовін Сын (махае рукой). Гэ-э-э! Змей (наспярожыўся). Што, слаба? Зараз яшчэ адзін варыянт зраблю. (Думае зноў, праз хвіліну чытае):

Пенсіянер —
Не кавалер:
Ён з лысай
Галавой цяпер.

Удовін Сын (махае рукой і смяецца). Гэ-э-э! Змей. Зноў не падабаецца? (Вельмі сур'ёзна). Па-мойму, цяпер няблага атрымалася. Рыфмы «пенсіянер» — «кавалер» — «цяпер» — проста выдатныя. Змест захавалася, сэнс — таксама, а менавіта; нейкая асоба глыбока расчаравалася ад таго, што на галаве з'явілася лысына. (Думае). Ну, вось яшчэ адзін варыянт:

Стары дзед
Дзень у дзень
Дома
З лысай сядзеў.

Удовін Сын (хапіўся за живот, моцна рагоча). Гэ-э-э! Змей (узлаваўся). Што ты гэкаеш?

Удовін Сын. Чорта лысага ты перакладчык... Літаратурны запіс Р. ЯЎСЕВА.

Генрык БАРДЗІЕЎСКИ

А Б М Е Н

Тэлефонная размова

МУЖЧЫНА I. Ало... Я па пытанню кватэры. Абмен яшчэ не адбыўся?

МУЖЧЫНА II. Прабачце, але адкуль вы ведаеце, што я мяняю кватэру? Я ж даў аб'яву год таму назад.

МУЖЧЫНА I. Правільна. Я праглядаў старыя газеты і знайшоў. Ведаю, што такія справы вырашаюцца вельмі нялёгка...

МУЖЧЫНА II. Ой, нялёгка... МУЖЧЫНА I. Таму я падумаў, што вы яшчэ не абмяняліся, і звяно. Ці можна забегчы да вас — аглядзець кватэрку? Дзе вы, дарэчы, жывяце?

МУЖЧЫНА II. На Ахвое. МУЖЧЫНА I. То, што мне трэба, я — на Бялянах. МУЖЧЫНА II. Менавіта туды я імкнуся. А што вы мяняеце? Бо ў мяне малагабарытная трохпанаўная, «распаўнка».

МУЖЧЫНА I. І ў мяне! Так на таі! А якая ў вас мэбля? Можна, вышчаўскай? МУЖЧЫНА II. Так. У вас таксама? Цікава... Халадзільнік «Снеж-ка».

МУЖЧЫНА I. І ў мяне «Снежка». МУЖЧЫНА II. Тэлевізар «Рэкорд»? МУЖЧЫНА I. «Рэкорд!» Пральная машына «Тула». МУЖЧЫНА II. І ў мяне! А на сцяне ў вас «Сланечнікі» Ван Гога?

МУЖЧЫНА I. «Сланечнікі». А шторы ў мяне «Лінок». МУЖЧЫНА II. У мяне таксама. Прайгравальнік ёсць? МУЖЧЫНА I. Ёсць. Даччын. Яна ў мяне музычная. МУЖЧЫНА II. І ў мяне ёсць. Таксама даччын. І мая не можа жыць без музыкі!

МУЖЧЫНА I. Жонка гаспадарлівая? МУЖЧЫНА II. Гаспадарлівая. Бландзінка. МУЖЧЫНА I. І мая — бландзінка. Бачыце, як усё дарэчы адпавядае! Навошта нам тады фармальнасці, перавозкі? Усё можа застацца так, як ёсць. Лавіце трамвай, я, як стаю, сяду ў аўтобус — вы на Ахвоту, а я на Бяляны, — і ўсё гатова!

МУЖЧЫНА II. Вы так думаеце? Што ж, давайце... Ало, ало... Паслухайце — яшчэ адна праблема. МУЖЧЫНА I. Што такое? МУЖЧЫНА II. Які нумар нашуль вы носіце? МУЖЧЫНА I. Трыццаць васьмы.

МУЖЧЫНА II. Вось бачыце! А я нашу саракавы... Што ж, тады прыхапіце з сабой свае ключы.

Пераклад з польскай П. СТЭФАНОВІЧ.

Марцін КОЎЗКІ

— Гэта ўжо надалей! — сказаў дзед Цімох, убачыўшы ў цырыку малпу, якая пыхкала цыгаркай.

— Сібітны! — падраманала бабка Аўдоцця дзеда Цімоха. — Табе б праказаваць поры года, а не надвор'е.

— Папрасіла Цімоха падмеці, а ён падлогу нафарбаваў, — расказвала бабка Аўдоцця.

— Памыліцца можа кожны, — разважаў дзед Цімох, — але найбольш памылак робіць ты, хто ўмее пісаць.

— Яшчэ ніхто не аблупіў лачка знутры, — заўважыў кухар Кузьма.

— А кураны? — спытала афіцьянтка Ганна.

— Знайды з сабакам агульную мову, і ён зразумее нябе без слоў, — вучыла шчыня кошачку.

— Вечных рукавікоў няма, а зямля круціцца, — сказаў вартуны Цімох.

— Гэта таму, што ёсць вечны рух, — заўважыў фельчар Хвядос.

ДЗІВАК — ЧАЛАВЕК...

Пятро СУШКО

ЦАР У КЕДАХ

Адна сутонная хвіліна — і ты на выступ ставіш кед.

Я пачуццём цябе вячэю, мой горды, мой ласкавы цар!

Буданія ЛОСЬ.

Мой цар з'явіўся ў кедах сьніл, ён праз акно прывык хадзіць, разуўся проста на балконе: баяўся ў зале наслядзіць.

Яму шкарпэткі зацырую і верашчакі навару... Хай уладарыць! Хай царуе! Хай будзе цёпленька цару!

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісатэлей БССР, Мінск.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі

Індэкс 63856 АТ 01209

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адназначнага сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукпісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Алесь АСПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Барыс БУР ЯН,

Анатоль ГРАЧАНИКАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ,

Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар ДАБРАЛЮБАУ,

Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА,

Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдактара),

Уладзімір НЯФЁД, Віктар ПРАТАСЕНЯ,

Іраіда САНКОВА, Мікола ІКАЧОУ,

Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК, Рыгор ШЫРМА.

Адказны сакратар Мікола ГІЛЬ.